

LAULU KAIKKIEN PÄÄOMAKSI!

**LAULUNOPETUS JA LAULUN ASEMAN VAHVISTAMINEN
JYVÄSKYLÄN PERUSKOULUJEN MUSIIKINOPETUKSESSA**

Pilvi Lappalainen
Jyväskylän yliopisto
Musiikkikasvatus
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2007

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Musiikin laitos
Tekijä Pilvi Lappalainen	
Työn nimi Laulu kaikkien pääomaksi! Laulunopetus ja laulun aseman vahvistaminen Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2007	Sivumäärä 97
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millainen on laulun asema Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa. Tarkastelun kohteena ovat opetussuunnitelmat, laulun ja äänenkäytön opettaminen, oppilaiden laulamisaktiivisuus, laulujen valintaperusteet ja laulamisen arviointi osana musiikin kokonaisarviointia vuonna 2004. Lisäksi tutkimuksen tehtävänä on tuoda esille Jyväskylän Kulttuuriantian syksyllä 2003 aloittama toimintamuoto, Laululaari, jonka avulla pyritään kohentamaan laulun asemaa lasten ja nuorten keskuudessa sekä luomaan kaikille yhteistä laulupääomaa.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Haastattelemalla jyvaskyläläisiä musiikinopettajia olen selvittänyt, millaisena he näkevät laulun aseman opetussuunnitelmissa ja koulun musiikinopetuksessa, miten he opettavat laulua ja äänenkäyttöä sekä mitä seikkoja he pitävät tärkeinä laulujen valinnassa ja musiikin arvioinnissa. Haastattelujen avulla toin esille myös opettajien mielipiteitä ja kokemuksia Laululaarista ja sen ensimmäisestä toimintavuodesta.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella laulun asema Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa on hyvä sikäli, että laulamisen määrää ja yhdessä laulamisen perinnettä pyritään erityisesti vahvistamaan. Opettajien mukaan laulamisen yleinen suosio ja oppilaiden laulamisaktiivisuus on vaihteleva ja niin kouluissa kuin muuallakin lauletaan liian vähän. Haastatteluista saattoi päätellä, että opettajat katsoivat peruskoulussa musiikkia opettavilla olevan merkittävä vastuu lasten ja nuorten laulattamisesta ja lauluperinteen ylläpitämisestä. Opettajat pitivät Laululaaria hyvänä ideana. Tiedottamisessa ja käytännön toteutuksessa oli joidenkin mielestä parantamisen varaa ja he esittivätkin toiminnalle kehittämissuhteita.</p>	
Asiasanat: laulaminen, laulunopetus, opetussuunnitelma, arviointi	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TEOREETTINEN TAUSTA	7
2.1 Laulaminen perusopetuksen opetussuunnitelmissa	7
2.1.1 Valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet	7
2.1.2 Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma	12
2.2 Laulaminen ja laulun opettaminen peruskoulun musiikinopetuksessa	13
2.2.1 Laulun opetusmenetelmiä	13
2.2.2 Äänenkäytön opetus	19
2.2.3 Muuta laulamisen ja äänenkäytön opetuksessa huomioitavaa	23
2.2.4 Laulamisen arviointi osana musiikin kokonaisarviointia	25
2.3 Oppimateriaalit	33
2.3.1 Laulaminen, äänenkäyttö ja lauluohjelmisto peruskoulun musiikin oppikirjoissa	33
2.3.2 Laulujen valintaperusteita	35
2.4 Jyväskylän Kulttuurialta ja ”Laululaari”	39
2.4.1 Kulttuurialta lasten ja nuorten kulttuurikasvatustoiminnan edistäjänä	39
2.4.2 Kulttuurialtan musiikkikasvatustoiminta	40
2.4.3 ”Laululaari” yhdessä laulamisen edistäjänä	42
2.5 Aikaisemmat tutkimukset	44
3 TUTKIMUSASETELMA	48
3.1 Tutkimustehtävä	48
3.2 Tutkimusmenetelmä	49
3.2.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	49
3.2.2 Tutkimuksen luotettavuus	49
3.3 Haastateltavien valinta ja kuvaus	51
3.4 Omat kokemukseni laulunopiskelijana ja opettajana	53
4 TUTKIMUSTULOKSET	55
4.1 Laulun asema opetussuunnitelmissa	55

4.2 Laulun asema koulun musiikinopetuksessa	63
4.3 Oppilaiden laulamisaktiivisuus	68
4.4 Miten opetat laulua koulussa?	74
4.5 Kokemukset ”Laululaarista”	80
5 POHDINTA	85
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

”Niin, mä oon ajatellu, että jos menisin Idolsiin...” totesi yhdeksäsluokkalainen tyttö koulussa vapaaehtoisen laulukokeen päätteeksi. Olin juuri palautteena kannustanut, että laulu oli melko puhdasta ja mukavan kuuloista vaikkakin kovin hiljaista ja varovaista. Olin iloisesti yllättynyt, kun tyttö kertoi pitävänsä kovasti laulamista. Tunneilla hänen kasvonsa olivat aina ilmeettömät enkä koskaan nähnyt hänen osallistuvan yhdessä laulamiseen. Ensireaktionani oli: ”Apua, mitä tuohon nyt sanoisin?!”

Halusin tutkimukseni aiheen käsittelevän laulamista, koska omien hyvien kokemusten myötä toivoisin kaikkien voivan nauttia siitä. Nykypäivänä näkyvillä oleva laulaminen on lähinnä osallistumista kilpailuun, jossa lahjakkaat, rohkeat ja esiintymistaitoiset etenevät ja toiset pettyvät tuomarien ja yleisön ihaillessa ja arvostellessa. Tällaisessa on varmasti hyvät ja huonot puolensa, mutta itselleni on herännyt kysymys, miksi kaikkien pitäisi saada olla laulajia? Miksi pitäisi päästä julkisuuteen, että voi laulaa? Nuorilla ja vähän aikuisemmillakin tämä näyttää liittyvän osalla todella haluun laulaa ja esiintyä mutta myös tarpeeseen tulla huomatuksi ja olla suosittu. Tulevassa työssäni musiikinopettajana haluaisin viestittää oppilaille, että laulaminen on hauskaa ja kuuluu kaikille. Kaikista ihmisistä ei tule eikä tarvitse tulla laulajia. Yhdessä laulamiseen jokainen voi osallistua ja nauttia laulamista omilla taidoillaan.

Tämän tutkielman on tarkoitus selvittää laulun asemaa Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa. Tavoitteena on tutkia, millaisena musiikinopettajat näkevät laulun aseman koulussa keväällä 2004. Laulun asemalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, miten tärkeänä laulamista pidetään ja kuinka paljon musiikintunneilla yleensä lauletaan. Vahvistettuja opetussuunnitelmia tarkastelemalla ja musiikinopettajia haastatteleamalla haen vastausta kysymykseen, millainen on laulun asema opetussuunnitelmissa: millaiset ovat laulamiseksi ja laulun opetukselle asetetut tavoitteet ja mitä opetuksen tulisi sisältää. Yhtenä kysymyksenä tutkimuksessa on oppilaiden laulamisaktiivisuus ja -innostus eli mitkä tekijät opettajien näkökulmasta mahdollisesti vaikuttavat laulamiseen tai sen puutteeseen.

Työssäni halusin selvittää, miten laulua oikeastaan tulisi opettaa peruskoulussa ja miten innostaa ja rohkaista oppilaita laulamaan. Haastattelemalla jyvaskyläläisiä peruskoulun musiikinopettajia olen selvittänyt, miten he opettavat laulua ja äänenkäyttöä koulun musiikintunneilla. Haastatteluissa on tullut esille myös, millaisia lauluja opettajat valitsevat oppilaiden kanssa laulettavaksi ja millä perusteilla he valintojaan tekevät. Opetussuunnitelmien, kirjallisuuden ja haastattelujen pohjalta olen tarkastellut myös laulamisen ja koko musiikin oppiaineen arviointia.

Tutkimuksen tehtävänä on lisäksi tuoda esille Jyväskylän Kulttuuritalon vuonna 2003 toimeenpanema toimintamuoto, Laululaari, jonka avulla pyritään Jyväskylän seudulla kohentamaan laulun asemaa lasten ja nuorten keskuudessa sekä luomaan kaikille yhteistä laulupääomaa. Tutkimuksessa olen selvittänyt opettajien mielipiteitä sekä kokemuksia Laululaari-ideasta ja toiminnan alkuvaiheista. Kiinnostuin Laululaarista, koska idean avulla pyritään parantamaan juuri laulun asemaa lasten ja nuorten keskuudessa ja myös koulujen koko kulttuurissa. Yhdyn ajatuksiin, että laulaminen on jokaisen oikeus ja jokainen voi osallistua yhdessä laulamiseen omalla äänellään. Laulamiseen ja äänenkäytön harjoittamiseen myös kannattaa kaikkia kannustaa - taitoihin tai lahjakkuuteen katsomatta - koska laulamaan oppii vain laulamalla.

2 TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 Laulaminen perusopetuksen opetussuunnitelmissa

2.1.1 Valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS 2004) on kansallinen kehys, jonka pohjalta paikallinen opetussuunnitelma laaditaan. Sekä valtakunnalliset että paikalliset perusopetusta koskevat päätökset ohjaavat perusopetuksen kokonaisuutta. Näitä päätöksiä ovat perusopetuslaki- ja asetus, asetus valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, opetuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma sekä opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma. Kuntien ja koulujen opetussuunnitelmissa päätetään perusopetuksen kasvatus- ja opetustyöstä ja täsmennetään valtakunnallisissa perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä sekä muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja. Opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon kaikki kunnassa tehdyt lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset, esiopetuksen opetussuunnitelma sekä perusopetuksen yhtenäiseksi muodostava kokonaisuus. (POPS 2004, 4.)

Uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan opetussuunnitelma on velvoittava eli opettajan tulee noudattaa opetuksessaan opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa. Opetuksen järjestäjä päättää opetussuunnitelman laatimisesta ja se voi näin sisältää esimerkiksi kuntakohtaisen osion ja sen lisäksi alueittaisia tai koulukohtaisia osioita. Opetussuunnitelman laatiminen ja perusopetuksen yhtenäisyys edellyttävät eri opettajaryhmien yhteistyötä. (POPS 2004, 4.)

Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Se antaa yksilölle mahdollisuuden hankkia yleissivistystä ja yhteiskunnalle se on väline kehittää sivistyksellistä pääomaa. Perusopetuksen tehtävänä on mm. siirtää kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle, luoda uutta kulttuuria, kartuttaa tarvittavaa tietoa ja osaamista sekä kehittää kykyä arvioida asioita kriittisesti. Perusopetuksen katsotaan edistävän yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien

kunnioittamista. Opetuksen perustana on suomalainen kulttuuri, ja opetuksessa on otettava huomioon paitsi kansalliset ja paikalliset erityispiirteet myös kansalliskielet, kaksi kansankirkkoa, saamelaiset alkuperäiskansana sekä kansalliset vähemmistöt. Opetuksen avulla pyritään tukemaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista, hänen osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa sekä edistämään suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. (POPS 2004, 6.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2004) mukaan musiikin opetuksen tehtävänä on auttaa oppilasta löytämään musiikin alueelta kiinnostuksen kohteensa sekä rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan. Opetuksen tehtävänä on tarjota oppilaalle musiikillisen ilmaisun välineitä sekä oman musiikillisen identiteetin muodostumiseen että kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseksi. Musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä saadut merkitykselliset kokemukset ovat perustana musiikin ymmärtämiselle sekä arvostavan ja uteliaan suhtautumisen rakentumiselle erilaisiin musiikkeihin. Opetussuunnitelman mukaan musiikillisia taitoja tulee kehittää pitkäjänteisellä, kertaamiseen perustuvalla harjoittelulla. Yhdessä musisoimalla voidaan kehittää oppilaan sosiaalisia taitoja: vastuullisuutta, rakentavaa kriittisyyttä sekä taidollisen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista. Opetuksessa tulisi myös etsiä yhteyksiä muihin oppiaineisiin, joista musiikin opetuksessa sovelletaan ainakin teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia. (POPS 2004, 147.)

Edellä kuvaillussa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2004) yleisessä osiossa ei vielä mainita lainkaan laulamista tai muita musiikin opetuksessa käytettäviä työtapoja. Siinä todetaan, että oppilaalle tulee tarjota erilaisia musiikillisen ilmaisun välineitä ja merkityksellisiä kokemuksia musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä. Tämä sisältää siis oletuksen, että opetuksessa käytetään erilaisia työtapoja. Niiden keskeiset sisällöt ja yksityiskohtaisempi ohjeistus on tuotu esiin vuosiluokkia 1–4 ja 5–9 koskevissa osioissa, joissa laulamisen ja äänenkäytön tavoitteet ja työtavat on myös määritelty erikseen.

Kuten muidenkin taito- ja taideaineiden, musiikin opetuksen tavoitteet, keskeiset sisällöt, hyvän osaamisen kuvaukset sekä päättöarvioinnin kriteerit on laadittu perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteissa oppiainekohtaisille vähimmäistuntimäärille. Vuosiluokat on jaettu kahteen osaan: luokat 1–4 ja 5–9. (POPS 2004, 6, 147–148.) Musiikin opetuksen tavoitteiden ja sisältöjen käsittelyssä olen tuonut laulamisen lisäksi esille myös muut keskeiset sisältöalueet (kuuntelu, soittaminen, musiikin teoria, musiikkiliikunta, musiikillinen ilmaisu ja keksintä), koska musiikin opetuksessa useat osa-alueet toimivat lomittain ja palvelevat toinen toisiaan sekä kokonaisvaltaista oppimista. Laulaminenkaan ei ole musiikin opetuksessa erillinen työtapana, vaan kuuntelu, musiikkiliikunta ja musiikin teorian tunteminen auttavat laulujen oppimisessa. Yhteismusisointi voi olla sekä soittamista että laulamista, ja usein soitto ja laulu liitetäänkin yhteen. Esimerkiksi melodian soittaminen voi auttaa laulumelodian oppimisessa ja päinvastoin laulaminen voi olla apuna soiton opettelussa.

Vuosiluokilla 1–4 musiikin opetuksessa on keskeistä oppilaan musiikillisen ilmaisun kehittäminen sekä rohkaiseminen ilmaisemaan ja toteuttamaan omia mielikuviaan. Tämä tapahtuu leikinomaisessa ja kokonaisvaltaisessa toiminnassa, jossa opetuksen tulee antaa oppilalle kokemuksia monenlaisista äänimaailmoista ja erilaisista musiikeista. Opetuksen tavoitteena on, että oppilas oppii käyttämään luontevasti omaa ääntään ja ilmaisemaan itseään laulaen, soittaen ja liikkuen. Samoin hän oppii käyttämään ääniä sekä rytmisiä ja melodisia aiheita omien musiikillisten ideoiden tuottamiseen. Musiikin kuuntelussa oppilas pystyy keskittymään ja havainnoimaan aktiivisesti musiikkia ja ääniympäristöä sekä toimimaan vastuullisena musiikin kuuntelijana. Tavoitteena on, että oppilas oppii ilmaisemaan itseään musisoiden sekä yksin että ryhmässä vastuullisena ryhmän jäsenenä. Lisäksi musiikin opetuksen tavoitteena on saattaa oppilas ymmärtämään musiikillisen maailman monimuotoisuutta. (POPS 2004, 147–148.)

Musiikin opetuksen keskeisiin sisältöihin kuuluu vuosiluokilla 1–4 äänenkäytön harjoituksia puhuen, loruillen ja laulaen, ikäkauteen sopivia laululeikkejä sekä lauluharjoituksia, jotka valmentavat moniääniseen laulamiseen. Musiikin kuuntelun tulee sisältää monenlaista musiikkia ja kuuntelussa tulee käyttää erilaisia aktivointikeinoja. Kuuntelun yhteydessä kuvaillaan omia kokemuksia, elämyksiä ja musiikin herättämiä mielikuvia. Soittamisessa tehdään yhteissoittoon valmentavia harjoituksia keho-, rytm- ja melodiasoittimilla. Soittaminen sisältää yhteissoitto-ohjelmistoa, säestystehtäviä, ostinatorytmejä ja erityisesti perussyketajua kehittäviä harjoituksia,

joiden yhteydessä kehitetään myös soittotekniikkaa. Musiikin teorian osalta musiikin elementteihin (rytmi, melodia, harmonia, dynamiikka, sointiväri ja muoto) liittyvää peruskäsitteistöä tuodaan esiin musisoinnin, kuuntelun, liikunnan ja musiikillisen keksinnän yhteydessä. Niin laulu-, soitto- kuin kuunteluohjelmiston tulee tutustuttaa oppilas sekä suomalaisen että muiden maiden ja kulttuurien musiikkiin ja sisältää esimerkkejä eri aikakausilta ja eri musiikin lajeista. (POPS 2004, 148.)

Oppilaan hyvän osaamisen kuvauksen mukaan oppilas osaa neljännen luokan päättyessä käyttää ääntään niin, että hän pystyy osallistumaan yksiaäniseen yhteislauluun. Hän hallitsee lauluohjelmistoa, josta osan lauluista myös ulkoa. Musiikin kuuntelussa oppilas tunnistaa kuulemaansa musiikkia ja pystyy ilmaisemaan kokemustaan ja musiikin herättämiä mielikuvia verbaalisesti, kuvallisesti tai liikkeen avulla. Musisoitaessa oppilas osaa toimia ryhmän jäsenenä ottaen huomioon muut ryhmän jäsenet. Hän hahmottaa musiikin perussykkeen ja pystyy näin osallistumaan soittamisen harjoitteluun ja yhteissoittoon. Oppilas osaa myös yksin ja ryhmän jäsenenä ideoida ja keksiä omia musiikillisia ratkaisuja esimerkiksi kaiku-, kysymys/vastaus- ja soolo/tutti -harjoituksissa käyttäen ääntä, melodiaa, rytmiä tai liikettä. (POPS 2004, 148.)

Vuosiluokilla 5–9 musiikin opetuksessa jäsenetään edelleen musiikillista maailmaa ja oppilaan musiikillisia kokemuksia sekä opitaan musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä käyttämään musiikin käsitteitä ja merkintätapoja. Musiikin opetuksen tavoitteena on, että oppilas ylläpitää musiikissa jo opittua sekä kehittää osaamistaan musiikillisen ilmaisun eri osa-alueilla. Musiikin kuuntelussa on tavoitteena, että oppilas oppii tarkastelemaan ja arvioimaan kriittisesti erilaisia ääniympäristöjä. Samalla hän laajentaa ja syventää musiikin eri lajien ja tyylien tuntemustaan. Lisäksi tavoitteena on, että oppilas oppii ymmärtämään edellä mainittujen musiikin elementtien tehtäviä musiikin rakentumisessa ja käyttämään itse niitä ilmaisevia käsitteitä ja merkintöjä. (POPS 2004, 148.)

Keskeisinä sisältöinä luokkien 5–9 musiikin opetuksessa on äänenkäyttöä kehittäviä harjoituksia ja ohjelmistoa, joka sisältää sekä yksi- että moniäänisiä ja myös erilaisiin laulutapoihin perehdyttäviä lauluja. Lisäksi osa ohjelmistosta opetellaan ulkoa. Kuunteluohjelmiston tulee olla

monipuolista ja sitä pyritään jäsentämään ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti. Soittamisessa tehdään yhteissoittotaitoja kehittäviä harjoituksia ja soitto-ohjelmiston tulee edustaa monipuolisesti eri musiikkityylejä ja -kulttuureja. Opetuksessa pidetään edelleen esillä oppilaiden omien musiikillisten ideoiden kokeilua ja tuottamista esimerkiksi musiikkiteknologian avulla tai käyttämällä ääntä, laulua, soittimia ja liikettä. (POPS 2004, 148.)

Arvioinnin osalta opetussuunnitelman perusteisiin on kirjattu yhdeksännen luokan päättyessä musiikin päättöarvioinnin kriteerit arvosanalle 8. Niiden mukaan oppilas tällöin ”osallistuu yhteislauluun ja osaa laulaa rytmisesti oikein sekä melodialinjan suuntaisesti” (POPS 2004, 149). Oppilas osaa kuunnella musiikkia, tehdä siitä havaintoja ja esittää perusteltuja näkemyksiä kuulemastaan. Oppilas hallitsee jonkin rytmi-, melodia- tai sointusoittimen perustekniikan sekä osaa kuunnella omaa ja muiden tuottamaa musiikkia niin, että pystyy musisoimaan yhdessä muiden kanssa. Hän osaa myös käyttää musiikin käsitteitä musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä. Musiikin eri lajien, aikakausien ja kulttuurien alueelta oppilas osaa tunnistaa ja erottaa niitä toisistaan sekä tuntee keskeistä suomalaista musiikkia ja musiikkielämää. Lisäksi oppilas osaa käyttää musiikin elementtejä rakennusaineina ja niiden avulla kehitellä ja toteuttaa omia musiikillisia ideoita. (POPS 2004, 149.)

Jos nykyisiä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (POPS 2004) verrataan aikaisempiin, vuoden 1994 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, voidaan mielestäni sanoa, että pääkohdittain asiasisällöt ovat edelliseen opetussuunnitelmaan nähden pysyneet hyvin samankaltaisina. Uusissa opetussuunnitelman perusteissa asiat on otsikoitu ja jäsenneilty uudella tavalla, ja ainekohtaiset tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit on esitetty yksityiskohtaisemmin kuin vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteissa. Musiikin osalta vuoden 1994 opetussuunnitelmassa tavoitteet ja sisällöt on esitetty lyhyesti ja yleisluontoisesti. Opiskelun luonnetta ja opetuksen lähtökohtia kuvataan vanhan jaottelun mukaan erikseen ala- ja yläasteen osalta. Musiikin työtavoista tulevat esiin laulaminen, kuuntelu, soittaminen, musiikkiliikunta, musiikin peruskäsitteiden opettaminen (musiikin teoria) sekä musiikillinen ilmaisu ja keksintä. Uudessa opetussuunnitelmassa (POPS 2004) musiikin eri osa-alueiden kohdalla toteutustapoja on tuotu esille hieman tarkemmin. Vuoden 1994 opetussuunnitelmassa sanotaan, että ”laulamissa

painotetaan laulamisen iloa ja ohjataan oman äänen terveeseen käyttöön” sekä ”...kehitetään oppilaan musiikin perustietoja ja -taitoja” (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 98).

2.1.2 Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma

Jyväskylän kuntakohtaisessa opetussuunnitelmassa tavoitteet ja sisällöt on valtakunnallisten perusteiden (POPS 2004) tavoin jaettu luokka-asteisiin 1–4 ja 5–9. Yleisten tavoitteiden osalta Jyväskylän opetussuunnitelman tavoitteet ovat muutamaa pientä poikkeusta lukuun ottamatta sanasta sanaan samat kuin valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa. Luokkien 5–9 tavoitteisiin on lisätty kohta: ”Oppilas rakentaa luovaa suhdettaan musiikkiin ja sen ilmaisumahdollisuuksiin musiikillisen keksinnän keinoin” (Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 2005). Tarkennuksena perusteisiin nähden ensimmäisestä seitsemänteen luokkaan kaikkien luokkien tavoitteet ja sisällöt on kirjattu erikseen. Opetuksen sisällöt on jaettu omiin osa-alueisiin: soitto, laulu, kuuntelu, musiikkitieto ja musiikkiliikunta. Sisältöjä tarkastelen seuraavassa lähinnä laulamisen osalta. 8–9 luokkien valinnaisen musiikin opetussuunnitelmat on laadittu erikseen koulukohtaisesti. Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelmaa on oman tarkasteluajankohtani jälkeen joiltakin osin päivitetty, mutta musiikin opetuksen tavoitteissa ja sisällöissä ei ole tapahtunut muutoksia.

Luokkien 1–4 ensimmäisen luokan opetuksen sisällöissä tuodaan laulamisen yhteydessä esille terveen äänenkäytön perusteet: mielikuvien avulla haetaan oikeaa lauluasentoa ja luonnollista äänen tuottamistapaa. Laulujen opettelumethodina käytetään erityisesti kaikulaulua. 2. luokalla tutustutaan äänenhuoltoon ja sen yhteydessä äänenavaukseen. Laulamista harjoitetaan erilaisissa kokoonpanoissa, esimerkiksi soolo-tutti-lauluna. 3. luokalla jatketaan äänenhuoltoa ja tehdään äänenavausharjoituksia. Laulamissa laulun puhtauteen kiinnitetään myös huomiota ja tutustutaan kaanonissa laulamiseen. Lauluohjelmistoon sisällytetään maakuntalauluja ja suomalaisia kansanlauluja. 4. luokalla pyritään ääniharjoitusten ja laulujen avulla oppilaiden äänialan laajentamiseen. Lauluohjelmistossa on uutena lauluja Pohjoismaista sekä niiden kansallislauluja. (Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 2005.)

Luokilla 5–9 5. luokan laulamisen sisällöissä harjoitetaan yhdessä laulamisen lisäksi soolo- ja pienryhmälaulua. Lauluohjelmistoa laajennetaan ja mukaan tulee lauluja Euroopan maista. Lisäksi kuuntelemalla tutustutaan laulajien/kuorojen äänialoihin ja eri kuorotyyppeihin. 6. luokalla tutustutaan mikrofonilaulamiseen. Lauluohjelmistoon tulee lauluja eri puolilta maailmaa sekä eri musiikkityyleistä kuten rock, blues ja lattari. 7. luokan musiikintunneilla perehdytään äänenmuodostuksen perusteisiin ja käsitellään äänenmurroksen vaikutusta ääneen. Myös laulamisen yhteydessä tuodaan esille äänialat, tutustutaan 2-ääniseen laulamiseen ja harjoitellaan edelleen mikrofonin laulamista. Ohjelmistoksi valitaan ikäkauteen sopivia ja ajankohtaisia kappaleita sekä juhlalauluja, joista joidenkin sanat opetellaan ulkoa. (Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 2005.)

2.2 Laulaminen ja laulun opettaminen peruskoulun musiikinopetuksessa

2.2.1 Laulun opetusmenetelmiä

Olavi Ingmanin (1963) *Laulun opetus* on alkuaan yli puoli vuosisataa vanha kirja, jossa pyritään selvittämään koulun laulunopetuksen yleisiä päämääriä, äänenmuodostuksen opettamista, laulutunnin rakennetta, laulujen valintaperusteita, korvakuulolaulunopetusta sekä nuottilaulun ja musiikkiopin opetusta. Kirjoittajan mukaan teos on tarkoitettu avuksi musiikinopettajien päivittäiseen opetustyöhön ja se pyrkii ohjaamaan opettajia kohti yhtenäisempää, yleiskelpoista laulunopetusmenetelmää (Ingman, 1963, alkusanat). Ingman on kirjoittanut teoksen kansakoulu-aikaan, jolloin musiikki oppiaineena oli yhtä kuin laulu. Vaikka kirja on jo iältään vanha, se osoittautui kiinnostavaksi lähteeksi sen takia, että Ingmanin ajatukset laulun opettamisesta näyttävät olevan edelleen päteviä ja ajankohtaisia.

Myöskään Ellen Urhon (1994) teoksessa *Musiikin didaktiikka* esittämät tiedot ja ajatukset eivät ole enää ihan tuoretta tietoa, mutta käytän sitä yhtenä päälähteenä, koska vastaavaa koontia laulun opetusmenetelmistä koulun musiikinopetuksessa ei ole missään muussa kirjassa. Esille tuodut laulun opetusmenetelmät vaikuttavat musiikinopettajan näkökulmasta ihan käyttökelpoisilta ja

mahdollisilta soveltaa omaan opetukseen. Tosin joissakin kohdissa, nykypäivän tietoon peilattuna, Urhon näkemyksille voisi esittää myös tarkentavaa kritiikkiä.

Ingmanin (1963) mukaan ns. korvakuulolta tapahtuva laulun oppiminen on etenkin alimmilla luokilla kaikkein musikaalisin ja luonnollisin tapa oppia; se antaa lapsille parhaan tilaisuuden eläytyä opittavaan lauluun ja keskittyä musiikilliseen suoritukseen. Ingmanin mielestä suurin osa musiikintunnista on käytettävä korvakuulolta tapahtuvaan laulujen opetteluun. Hän toteaa, että nuoteista laulettavia harjoituksia tulee olla vähemmän ja niiden on oltava suppeita, mieluiten erillisiä ja tiettyä tarkoitusta varten valittuja. Kuitenkin laulun harjoittelun yhteydessä on tärkeää mahdollisimman varhain totuttaa lapset seuraamaan sävelmää myös nuoteista, koska melodian nousevia ja laskevia kulkuja havainnollistavana näkökuvana nuotit helpottavat opittavan sävelmän muistamista. Täysin erikseen opetettuna nuottilaulu jäisi Ingmanin mielestä irralliseksi asiaksi eivätkä lapset oppisi ymmärtämään, mitä käytännön hyötyä heille on nuottien oppimisesta. (Ingman, 1963, 21.)

Kirjassa Musiikin didaktiikka (1994) Ellen Urho on käsitellyt laulamista melko laajasti yhtenä työtapana peruskoulun musiikinopetuksessa. Näkökulma painottuu luokille 1-6, mutta kirjoittaja huomauttaa, että opetusmenetelmät ovat yleisesti käytettyjä ja sovellettavissa eri luokka-asteille oppilaiden valmiuksien perusteella. (Urho, 1994, 142). Laulun opetusmenetelmistä esitellään laajimmin unkarilaista menetelmää eli Kodaly-metodin mukaista musiikin ja laulun opettamisen tapaa. Sen lisäksi esitellään ns. luonnollinen menetelmä, jäljittely- eli kaikumenetelmä, hahmomenetelmä, Tonika-Do -menetelmä sekä laulun opettelu graafisten merkkien, käsimerkkien, nuotin, itse soittamisen, opettajan soiton tai äänitteen avulla. (Urho, 1994, 126–140.)

Käsittelen tässä yhteydessä Kodalyn laulunopetusmenetelmää pääpiirteittäin, koska moniulotteista opetusmetodia on mahdoton lyhyesti selittää eikä se ole tässä työssä tarkoituksena. Kodaly-metodin mukaan laulaminen on musiikin opetuksen perusta ja Urho (1994) toteaa metodin tavoitteena olleen parantaa laulamisen ja erityisesti kuorolaulun tasoa kehittämällä äänenmuodostusta, sisäisen kuulemisen kykyä ja musiikillista muistia. Alun perin Englannista peräisin oleva Tonic Solfa- menetelmä (saksalaisittain Tonika-Do –menetelmä) on Kodalyn

unkarilaisen musiikinopettamismenetelmän perusta, joten siinä on paljon yhteneväisyyksiä Kodalyn metodin kanssa. Kodaly-metodin yhtenä perusajatuksena on, että musiikkikasvatus tulee aloittaa varhain, jo mahdollisimman pienten lasten kanssa. Musiikin opetuksen tulee olla käytännönläheistä sekä sellaista, että se on kaikkien omaksuttavissa. Musiikkikasvatus on osa persoonallisuuden kasvatusta, eikä sitä voida muulla tavoin korvata. (Urho 1994, 126–127.)

Kodalyn metodin mukaan säveltapailu on opetuksessa keskeinen työtapana ja sen ohessa opetellaan yhtä aikaa nuotin luku- ja kirjoitustaitoja. Perussyke opetellaan liikkuen (esim. marssien) ja laululeikkien yhteydessä sekä sanarytmit laulaen, lausuen ja taputtaen. Aluksi opetellaan 8-10 laulua ulkoa. Laulut opetellaan aina ns. korvakuulolta, minkä pohjalta ne sitten opetellaan merkitsemään ja sen jälkeen toteuttamaan merkinnät laulaen. Siten ”opitaan näkemään se mikä kuullaan ja kuulemaan se mikä nähdään” (Urho 1994, 127). Laulujen tulee olla äänialaltaan suppeita (aluksi muutamasta sävelestä pentatoniseen asteikkoon) ja ne on laulettava sopivalta korkeudelta. Pelkästään yksiaanisesti laulamalla ei opita laulamaan puhtaasti, ja sen vuoksi täytyy opetella laulamaan myös äänissä: kuuntelemalla, miten äänet soivat yhteen. Silloin ne korjaavat ja tasapainottavat toinen toisiaan. Kodalyn mielestä jokaisen kansan tulee aloittaa musiikkikasvatus kansanlauluista, kansanmusiikin pohjalta sävelletystä musiikista ja oman maansa taidemusiikista. Kansanlauluissa ilmenee parhaiten oman puhutun kielen rytmi ja melodia ja niiden kautta lasta voidaan johdattaa ns. suurten säveltäjien ja lähinnä oman maan taidemusiikkiin. (Urho 1994, 126–127.)

Kodalyn laulunopetusmenetelmään kuuluu olennaisena osana solmisaatio, jossa sävelille on omat tavut eli laulunimet sekä niitä vastaavat käsimerkit. Sävelet ja käsimerkit opetellaan ja nimetään laulunimillä edeten tietyssä järjestyksessä. Uudet sävelet opetellaan sävelhahmoina tuttujen laulujen yhteydessä. Lauluissa pysytellään aluksi pentatonisessa asteikossa, jonka sävelet opetellaan kahden ensimmäisen kouluvuoden aikana. Kolmannella luokalla aletaan perehtyä myös sellaisiin lastenlauluihin, jotka perustuvat heksakordiin ja joissa esiintyy puolisävelaskeleita. Uusia lauluja opetellaan jatkuvasti lisää ja ne muodostavat aineiston etenevälle musiikillisten aineiden tarkastelulle sekä opittujen asioiden soveltamiselle. Musiikillisten asioiden opettelu on jaettu kahdeksalle opiskeluvuodelle ja kullekin on määritelty niin rytmin, sävelten, melodian,

nuottien lukemisen ja merkitsemisen kuin muotorakenteidenkin opettamisen tavoitteet. (Urho, 1994, 127–130.)

Muista laulunopetusmenetelmistä Urho (1994) esittelee menetelmiä, joissa laulu opitaan ilman nuottien tukea, erilaisten käsimerkkien avulla, nuoteista laulaen tai soittamisen tai äänitteen tukemana. Luonnollinen laulunopetusmenetelmä vastaa tapaa, jolla äiti opettaa laulun lapselleen. Hän laulaa laulun kokonaan ja liittyy siihen ehkä leikin, tarinan tai joitakin kuvia. Lapsi kuuntelee laulua ja oppii sen vähitellen yhtymällä mukaan lauluun. Urhon (1994) mielestä koulunkäynnin alkuvaiheessa opetustilanteiden tulisi olla hyvin samankaltaisia kuin kotona. Tällöin opettaja laulaa laulun tai sen säkeistön useita kertoja, oppilaat keskittyvät kuuntelemaan ja yhtyvät pikku hiljaa laulamaan mukana. Opettajan tulisi laulun edetessä hiljentää omaa ääntään, kuunnella oppimisen edistymistä ja auttaa jälleen vaikeissa kohdissa. (Urho, 1994, 134.)

Jäljittely- eli kaikumenetelmä on perinteinen ns. korvakuulolta opettamisen tapa. Urhon (1994) mukaan tämä tapa kehittää sävelkorkeuden mieltämisen kykyä, musiikkimuistia sekä hahmottamis- ja keskittymiskykyä. Menetelmällä on keskeinen sija erityisesti opetuksen alkuvaiheessa, kun nuotteja ei vielä osata lukea, mutta sitä voidaan käyttää soveltaen kaikilla kouluasteilla. Yleensä laulu opitaan yhtenä kokonaisuutena, jolloin lähdetään laulun muotorakenteen mukaisista osista ja säkeistö opetellaan sopivissa osissa säkeittäin tai säepareittain, sanat ja sävelmä yhtä aikaa. Aluksi opettaja esittää koko laulun tai yhden säkeistön luokalle, jonka jälkeen keskustellaan yhdessä laulusta, sanojen sisällöstä ja selitetään mahdolliset vaikeat ilmaisut. Sanojen oppimista voidaan tukea esim. kuvilla, alkukirjaimilla, kaarilla tai viivoilla ja melodian hahmottamista esim. ”laulavaa kättä” apuna käyttäen. Laulu kuunnellaan useampaan kertaan uudelleen opettajan laulamana tai yksinään soittamana (esim. orkesterisoittimella tai pianolla). Sen jälkeen laulu harjoitetaan vaikkapa säepareittain tai säe säkeeltä kaikuna: Opettaja laulaa säkeen kerrallaan ja oppilaat toistavat, sitten säeparin kerrallaan ja oppilaat toistavat, jne. (Urho, 1994, 134.)

Graafisten symbolien käyttö on hyödyksi siirryttäessä kohti nuoteista laulamista. Visuaalisen kuvan avulla voidaan havainnollistaa sävelmän kulkua, erilaisia säkeitä tai laulun rakentumista

erilaisista ja myös toistuvista osista. Kuvissa voidaan mielikuvituksen avulla käyttää monenlaisia merkintätapoja. ”Laulava käsi” ja muut käsimerkkijärjestelmät auttavat laulun opettelu yhteydessä havainnollistamaan sävelmän kulkua ja sävelkorkeuksia. Laulavaa kättä voidaan käyttää piirtämällä sävelmän kulku kädellä ilmaan säe kerrallaan vasemmalta oikealle. Tämä voidaan myös muuttaa graafiseksi symboliksi piirtämällä melodian kaaret taululle tai vihkoon. Toinen tapa on osoittaa sävelmän nousevaa ja laskevaa kulkua seuraamalla sitä kädellä vertikaalisessa suunnassa sävel säveleltä. Nämä keinot ovat havainnollisia esimerkiksi laulun opettamisen alkuvaiheessa, jolloin opettaja voi laulaessaan havainnollistaa melodian kulkua. Myös oppilaat voivat kuunnellessaan koettaa samoin näyttää melodian kulkua ylös- tai alaspäin. Urho (1994) esittää Kodaly'n käsimerkkien lisäksi neljä muuta käsimerkkimenetelmää, joita voidaan käyttää edellä kuvatulla tavalla: Wieniläinen havainnollistamismenetelmä, jugoslavalainen havainnollistamismenetelmä, Werlen käsiliikesysteemi ja Fröbelin käsi. (Urho, 1994, 135–136.)

Erilaiset käsimerkit ovat opettamisen apukeino. Urho (1994) on sitä mieltä, että niiden käyttö ei saa muodostua itsetarkoitukseksi eikä niiden oppiminen saa viedä liikaa aikaa. Jotta merkkien käyttö olisi joustavaa ja niistä olisi oikeasti hyötyä, opettajan tulee ensin hallita ne täydellisesti. Lisäksi käsimerkkien ja käden liikkeiden tulee olla helposti opittavia ja muistettavia niin, että ne assosioituvat säveltasoon. Kun sävelkorkeuksia opitaan lukemaan nuoteista, käsimerkit käyvät vähitellen tarpeettomiksi. (Urho, 1994, 137.) Näihin Ellen Urhon kommentteihin voisi todeta, että näkemys tuntuu hieman yksioikoiselta. Toisaalta käsimerkkien käyttö voisi jatkuvampana opetustapana auttaa merkittävästikin oppimiseen, jos ajatellaan esimerkiksi erilaisia oppimisvaikeuksia tai erityisoppilaita.

Laulun oppiminen nuottien avulla voi tapahtua usealla eri tavalla. Yksi yleisimmin käytettyjä opetustapoja on Urhon (1994) mukaan laulaminen pääasiassa kuulolta yhdistäen nuottikuvan seuraaminen samalla kuulohavaintoon. Opettaja laulaa ensin laulun ja oppilaat seuraavat piirtoheittimellä heijastettua tai taululla olevaa nuottikuvaa. Sen jälkeen käydään läpi laulun sanat, keskustellaan aiheen mahdollisesti herättämistä ajatuksista ja laulun luonteesta. Melodian kulkua ja siinä esiintyviä sävelhahmoja tarkastellaan yhdessä, etsitään toistuvia melodiakulkuja ja pyritään selvittämään kappaleen rakenne. Melodia lauletaan ensin jollain äänenmuodostustavalla

(esim. noo tai nyy) ja sen jälkeen vasta sanoilla, myös nyanssit huomioon ottaen. Alkuvaiheessa opettaja näyttää nuoteista laulun etenemistä. Myöhemmin oppilaat laulaessaan seuraavat itse nuoteista ja motivoidakseen heidät seuraamaan opettaja voi melodiaa soittaessaan myös välillä pysäyttää ja kysyä, missä kohdalla ollaan menossa. Tavoitteena on pyrkiä vähitellen siihen, että oppilaat pystyisivät itse lukemaan melodiaa nuoteista opettajan auttaessa vain vaikeissa kohdissa. Kun nuotteja on jo opittu melko hyvin seuraamaan, laulua voidaan lähteä opettelemaan oppilaiden seurattessa suoraan oman kirjansa nuottia. (Urho, 1994, 137–138.)

Hahmomenetelmässä laulun sävelaiheet merkitään nuotein sävelleattoihin eli erillisiin, lyhyempiin osiin. Laulu kuunnellaan opettajan laulamana, minkä jälkeen sävelhahmolaattoja tarkastellaan ja todetaan kappaleen sävellaji. Sitten lauletaan laatta kerrallaan sävelhahmot laulunimillä (Kodaly-metodin mukaisesti) ja voidaan käyttää myös käsimerkkejä. Lopuksi laulu kootaan sävelleattoista kokonaiseksi ja lauletaan koko laulu laulunimillä sekä sanoilla. (Urho, 1994, 138.)

Laulun opettelu nuoteista voidaan toteuttaa myös käyttämällä soittamista laulamisen rinnalla. Soittaminen voi tapahtua esim. nokkahuilulla tai kellopelillä. Tällöin kappaleen rytmi ja melodia opetellaan ensin soittaen ja etenkin harjoitusvaiheessa käytetään mahdollisimman paljon laulun ja soiton vaihtelua. Laulamista ja soittoa voi vaikkapa jakaa eri ryhmille ja vuorotella niiden kanssa. Laulu voidaan opetella myös pianonsoiton tukemana, jolloin opettaja laulaa ja soittaa säkeistön yksiaanisesti oppilaiden seurattessa nuotista. Sen jälkeen oppilaat laulavat mukana ja kappaletta harjoitellaan pienemmissä osissa. Harjoitellaan niin, että oppilaat pyrkivät laulamaan voimakkaammin opettajan soittaessa hiljaa mukana ja jopa niin, että oppilaat laulavat ja opettaja kuuntelee. Samoin laulua voidaan alkaa opetella kuuntelemalla sitä äänitteeltä. Äänite voi toimia aktivointikeinona tai opettajan mallilaulun asemesta. Ensin laulu kuunnellaan muutamia kertoja ja seurataan sitä samalla taululla olevasta nuotista. Sitten harjoitetaan sanat ja lauletaan äänitteen mukana joka toinen säe ja joka toinen kuunnellaan. Vähitellen lauletaan äänitteen mukana koko laulu, välillä kokonaan ilman äänitteen tukea ja vielä äänitteeltä kuultavan säestyksen kanssa. Lisäksi voidaan kuunnella laulu vielä kiinnittämällä huomiota esittäjän äänenkäyttöön ja muihin esityksellisiin seikkoihin. (Urho, 1994, 139–140.)

2.2.2 Äänenkäytön opetus

Oppilaan – ja myös opettajan – oma luonnollinen ja terve äänenkäyttö on sekä puheilmaisun että laulullisen ilmaisun perusta, ja sen rakentaminen ja huoltaminen on musiikinopetuksen keskeisiä tavoitteita. Ellen Urho muistuttaa, että koulussa niin tietoinen kuin tiedostamaton äänenmuodostuksen opetus on opettajan vastuulla. Tietoinen äänenmuodostus puheessa ja laulussa perustuu paljolti jäljittelyyn, joten opettajan oma esimerkki on sitä tärkeämpi, mitä pienemmistä lapsista on kysymys. Opettajan tulee äänenkäyttöä opettaessaan tietää mm. kuinka paljon ja millä tavoin äänenmuodostusta voidaan opettaa eri ikäkausina, miten oppia tuntemaan luokan ja jopa oppilaiden yksilölliset äänelliset edellytykset sekä arvioida omat tiedot ja taidot opetuksen antajana. Opettajalla tulee olla tietoa äänenkäytön opetuksesta niin, ettei hän äänenmuodostusharjoituksilla myöskään vahingoita oppilaan kehityksessä olevaa herkkää äänielimistöä. Opettaja voi selvittää yleiskuvaa oppilaiden äänellisestä kehitystasosta laulattamalla suppea-alaisia lauluja eri korkeuksilta ja päättelemällä, mikä on lapsille toimivin yhteinen äänialue. Hän voi laulattaa myös ulottuvuudeltaan erilaisia lauluja ja kuunnella, millä alueella laulu soi puhtaimmin. Äänellistä kehitystä voi tarkastella myös leikinomaisissa tilanteissa ja laulattamalla lapsia yksin tai pienryhmissä yhteislaulun lomassa. (Urho, 1994, 144–145.)

Urhon (1994) mielestä äänenkäytön ohjaus voidaan aloittaa heti ensimmäiseltä luokalta alkaen ja jossakin muodossa sitä on syytä toteuttaa koko peruskoulun käynnin ajan. Alemmilla luokka-asteilla äänenkäytön opetuksen tehtävänä on vedota oppilaiden kuuntelemisen ja havainnoimisen kykyyn ja kehittää niitä. Toiminnan tulee olla leikinomaista ja vauhdikasta perustuen jäljittelyyn ja mahdollisimman vähiin sanallisiin selostuksiin. Harjoituksissa käytetään hyväksi liikunnallisia ja visuaalisia havainnollistamismahdollisuuksia, lapsenomaisia mielikuvia sekä melodia-aineistona lauluja tai niiden osia. Lisäksi harjoitusten tulee olla lyhyitä ja tapahtua sellaisella äänialueella, että kaikilla oppilailla on edellytykset osallistua. Ylemmillä luokka-asteilla opettajalla tulisi olla käytettävänä ääniharjoitusten peruspaketti, noin 3–5 minuutin valikoima erilaisia äänenmuodostusharjoituksia, josta voi tarpeen mukaan valita tunnin aiheeseen sopivia tehtäviä. Opettajan tulee tietää, mihin ääniharjoituksilla pyritään ja valmistautua etukäteen hyvin niin, että harjoitukset sujuvat joustavasti. Etenkin ylemmillä luokilla on tärkeää, että oppilaat kokevat

ääniharjoitukset miellyttävinä ja hyödyllisinä. Harjoitukset tuleekin sijoittaa tunnin ohjelman lomaan ja niiden tarpeellisuus motivoidaan liittämällä ne mahdollisuuksien mukaan lauluihin. Harjoitukset toteutetaan kuunnellen ja havainnoiden, ja esimerkiksi äänielimistön toimintaa selitetään vain niin paljon kuin se on välttämätöntä harjoitusten ymmärtämiseksi. Ne eivät saa myöskään tuntua raskailta tai rasittavilta vaan mieluummin tehdään vähän kuin liian paljon. (Urho, 1994, 157–158.)

Ingman (1963) toteaa, että äänenmuodostuksen opetus edellyttää tiettyä älyllistä ja esteettistä kehitystä, jolloin varsinainen äänenmuodostustyö voidaan aloittaa vasta noin murrosikäisten kanssa. Sitä nuorempien lasten kohdalla hän nimittää äänenkäytön opetusta mieluummin äänenhuolloksi. Myös hänen mielestään äänenhuollolliset harjoitukset tulee tehdä laulamisen yhteydessä, leikinomaisesti ilman erillisiä teoreettisia selityksiä ja teknisiä harjoituksia. Paras ohje on opettajan oma esimerkki. (Ingman, 1963, 14, 16.)

Urho (1994) tuo esille, että terveen, kauniin ja luonnollisen äänenkäytön perustana on niin puheessa kuin laulussa rentoutuneisuus, oikea hengitystapa sekä oikea äänenkäyttö, johon kuuluu liikkuva pallea, taito käyttää resonanssia sekä huolellinen, oikea artikulaatio ja äänteiden muodostaminen. Laulajan tulee urheilijan tavoin verryttellä ja pyrkiä rentouttamaan lihakset ja koko vartalo ennen laulusuoritusta. Rentoutumisharjoituksilla pyritään paitsi laukaisemaan lihasten jännitystiloja myös aktivoimaan keho hyvään lauluvireeseen. Hengitysharjoitusten tavoitteena on saada pallea joustavaksi ns. syvähengitystä varten, jossa keuhkot täyttyvät kokonaan ilmalla alimpia osia myöten. Ulos hengitettäessä pyritään harjoitusten avulla säästeliääseen ilman käyttöön. Urho (1994) huomauttaa, että hengityksen liiallinen tarkkaaminen johtaa helposti jännitystiloihin ja hengityksen luonnollisuuden häiriytymiseen. Sen vuoksi hengitysharjoitusten tulee tapahtua lasten kanssa leikinomaisesti kiinnittäen päähuomio siihen, että hengitys tapahtuu pallealla eivätkä olkapäät jännity ja nouse ylös. (Urho, 1994, 147–149.)

Oikean ja luonnollisen äänenkäyttötavan saavuttamiseksi tavoitteena on vaivattomasti muodostunut, tasaisesti soiva ja kiinteä ääni. Lähtökohtaisesti oppilaat ovat kuitenkin myös laulutavaltaan erilaisia. Osa lapsista laulaa täysjännitteisesti ja täydellä äänellä koko laulun jopa 2-

viivaisen oktaavialan puoleenväliin asti. Jotkut taas laulavat täydellä rintaäänellä vain matalat sävelet noin 1-viivaisen oktaavialan puoliväliin ja siitä ylöspäin falsetilla. Tyttöillä esiintyy usein äänityyppi, jossa lauletaan tasaisesti keveähköllä äänellä niin, että mitään rekisterinvaihdoksia ei ole huomattavissa. Tällainen ääni on kuitenkin usein heikko, soinniton ja vailla kiinteyttä. Äänen kiinteytymistä ja kuuluvuutta voidaan parantaa resonanssilla. Resonanssiharjoitusten tavoitteena on saada ääni pois kurkusta enemmän kasvojen etuosaan, nielu auki ja kitalaen holvi korkealle. Ääniharjoituksia tehdään mielikuvia apuna käyttäen, mutta vältetään tarpeettomia selittelyjä. (Urho, 1994, 145, 152.)

Ingman (1963) korostaa tärkeimpinä seikkoina äänenkäytön opetuksessa kiinteän äänen harjoittamista ja laulattamista sopivalta korkeudelta. Hänen mielestään vuotava ääni on lasten laulamissa merkittävä virhetoiminto, josta on pyrittävä eroon. Ääni tulee saada kiinteäksi, minkä jälkeen laulutaitoa vasta voi edelleen kehittää. Vaikka huutaminen ei kuulu laulamiseen, lasten on sallittava aina äänenmurrokseen asti käyttää ääntään raikkaasti ja syväjännitteisesti. Laululta on siis vaadittava reippautta ja pontevuutta. Kiinteän äänen saavuttamiseksi Ingman suosittelee harjoituksiksi esimerkiksi ”hei”-huudahduksia, joilla saadaan aikaan äänihuulten sulkeutuminen kunnolla. Samoin laulun tai säkeen alkusäveltä voidaan painottaa voimakkaalla alukkeella. Jos esityssävellaji on korkeahko, lauletaan ensin sopivan matalassa sävellajissa, mielellään paljon reippassävyisiä, toiminta-aiheisia ja innostavia lauluja. Eri ryhmien kesken voidaan myös järjestää leikkimielisiä kilpailuja siitä, kenen ääni kantaa ja kuuluu parhaiten. (Ingman, 1963, 14–16.)

Laulamisessa luonteva äänenkäyttö edellyttää myös tekstin selvää lausumista. Urho (1994) muistuttaa, että yleisin virhe on laulaminen suu melkein kiinni, liikkumattomin huulin ja leuka jäykkänä. Tämä tekee laulusta helposti velton kuuloista muminaa, jossa konsonantit eivät erotu ja vokaalit jäävät usein liian takaisiksi. Näin ollen myös artikulaatioon on syytä kiinnittää huomiota laulujen opettelu yhteydessä. Artikulaatioharjoitusten tavoitteena on saada huulet liikkuviksi, kieli vetreäksi, vokaalit kirkkaiksi ja konsonantit kimmoisiksi. Laulussa myös äänteet pyritään sijoittamaan enemmän suun ja kasvojen etuosaan, pois kurkusta, välttäen kuitenkin sellaista ”sievistelyä”, mikä ei kuulu esimerkiksi suomen kielen ääntämiseen. (Urho, 1994, 156–157.)
Laulaessa vokaalit pyritään ääntämään pyöreästi niin, että eri vokaalit saataisiin soimaan

samankaltaisina (Urho, 1994, 156).

Ingman (1963) toteaa painokkaasti, että leveitä vokaaleja a, e, i ja ä ei voida ääntää kuten puheessa, koska ne kuulostavat niin laulettuina räikeiltä ja ”niiden laulaminen leveästi on sellaista laulullista barbarismia, jota ei saisi sallia edes kansakoulussa” (Ingman, 1963, 16). Vokaalit on pyöristettävä ja peitettävä pyöreämmällä ja kapeammalla huulien asennolla, joka ilmenee luonnostaan vokaaleilla o, u, y ja ö. Niin ne saadaan myös kaunissävyyisiksi. Myös konsonanttien selvään lausumiseen tulee kiinnittää huomiota. (Ingman, 1963, 12, 16.) Ääniharjoitusten yhtenä tavoitteena ryhmässä laulamissa on yhtenäisen soinnin saavuttaminen. Yhtenäisen laulutavan harjoittamiseksi pyritään kuuntelemaan myös toisten laulua sekä vältetään huutamista laulaessa. Sen lisäksi kiinnitetään huomiota rauhalliseen, syvään hengitykseen, tehdään resonanssiharjoituksia sekä valitaan lauluihin ja ääniharjoituksiin sopiva säveltaso. Vaikka ääniharjoituksilla pyritään osaltaan myös yhtenäisen soinnin saavuttamiseen, tulee muistaa, että lapsen ääntä kehitetään säilyttäen kuitenkin sen omalaatuisuus ja persoonallisuus. (Urho, 1994, 145–146.)

Harjoitusmateriaalia äänenkäytön opetukseen löytyy useista kirjoista. Teoksessa *Auta ääntäsi* (Aalto-Parviainen, 1998) keskitytään harjoitusohjelmiston avulla terveen ja luonnollisen äänen harjoittamiseen. Kirja sisältää rentoutumis-, hengitys-, ääni- ja artikulaatioharjoituksia sekä tietoa äänielimistön toiminnasta ja siinä esiintyvistä häiriöistä. *Äänitimpurin* käsikirja (Koistinen, 2003) lähestyy laulamista kuorolaulun näkökulmasta, mutta opas on tarkoitettu yhtä lailla laulajille, kuorolaisille, kuoronjohtajille kuin kaikille äänen kehittämisestä kiinnostuneille. Tässä kirjassa käsitellään laulamista ja äänenkäyttöä hyvin monesta näkökulmasta ja opettajaa varten hyviä ovat mielestäni etenkin lapsi-, nuoriso- ja koulukuoroa käsittelevät luvut, joissa tuodaan esille mm. lasten ja nuorten äänialat sekä äänenmurroksen vaikutus ääneen. Lisäksi kirjassa on paljon erilaisia lauluharjoituksia ja mielenkiintoinen lisä ovat pop-jazzlaulu -tyyppiset ääniharjoitukset ja äänenavauslaulut.

Kirjassa *Lapsi ja musiikki: Laulaminen* (Kroksfors, 1985) paneudutaan erityisesti alle kouluikäisten lasten laulamiseen, mutta kirja on mielestäni hyödyllistä luettavaa myös isompia lapsia opettaville.

Siinä käsitellään mm. lapsen äänen huoltamista, lasten laulamiseen liittyviä ongelmia, yksilöiden eroja sopeutua yhdessä laulamiseen sekä aikuisen ja ympäristön antamien äänimallien merkitystä. Liisa Viitasen (2004) pro gradu-tutkielmaan sisältyy liite Laulamisen ja äänenkäytön oheisoppimateriaali perusopetuksen luokille 7-9 ja lukioon, johon on koottu nimenomaan opettajan näkökulmasta tarpeellista tietoa ja harjoituspaketti äänenkäytön harjoittamista varten. Oppimateriaalissa on perustietoa äänenmuodostuksesta, äänenhuollosta ja äänelimistöstä sekä äänentoistolaitteiden käytöstä.

2.2.3 Muuta laulamisen ja äänenkäytön opetuksessa huomioitavaa

Laulamisen ja äänenkäytön opettamisessa peruskoulussa on monia tekijöitä, joita opettajan on otettava huomioon. Aiemmin kuvailtujen seikkojen lisäksi yksi tärkeä huomioitava tekijä nuorten äänenkäytön ja laulamisen opettamisessa on äänenmurros. Äänenmurrokseen saakka tyttöjen ja poikien ääni on samanluonteinen ja -korkuinen ja kehittyy yhdenmukaisesti. Alakouluiässä poikien ääni on luonteeltaan lyyrisempi ja keveämpi kuin samanikäisillä tytöillä ja he pystyvät ennen äänenmurrosta laulamaan jopa korkeammalle kuin tytöt. Koistisen (2003) mukaan poikien äänenmurros alkaa keskimäärin 10–14 vuoden iässä, tytöillä yleisimmin noin 12–14 vuoden ikäisenä. Murrosikä ja siihen liittyvä äänenmurros on kuitenkin yksilöllinen kasvutapahtuma, joka voi kestää neljästä kahdeksaankin vuoteen. Suurimmalla osalla pojista äänenmurros tapahtuu pidemmän ajan kuluessa ns. glissandoäänemurroksena, muutamalla prosentilla lyhyessä ajassa ns. hyppyäänemurroksena, jolloin äänen hallitseminen on vähän aikaa hyvin vaikeaa. Äänenmurroksessa äänihuulet kasvavat pituutta, pojilla noin 1 cm ja tytöillä noin 3 mm, minkä johdosta ääni madaltuu. Puhe- ja lauluäänen säveltasoa saattaa yhtäkkiä vaihdella matalasta korkeaan ja ääni voi tuntua holtittomalta ja vaikealta kontrolloida. Äänenmurroksen aikana poikien ääniala laskee kaiken kaikkiaan noin oktaavin verran äänialueen alapäästä ja sekstin verran yläpäästä, tytöillä keskimäärin parin sävelaskeleen verran. (Koistinen, 2003, 98–99.)

Poikien äänenmurros on huomattavasti selvemmin kuultavissa kuin tytöillä. Erityisesti pojille laulaminen äänenmurroksen aikana voi olla kiusallista ja vaikeaa. Koistinen (2003) uskoo, että

suurin laulamisen este on usein poikien asenne omaa kehoaan ja ääntään kohtaan, kun äänen hallitsemattomuus aiheuttaa epävarmuutta ja häpeänkin tunteita. Tyttöjen kohdalla äänenmurroksen ainoa kuultava merkki on yleensä äänialan tilapäinen kapeneminen ja äänen vuotoisuus. Ääni voi myös tuntua epämääräiseltä tai kulkevan huonosti. Koistinen huomauttaa, että äänenmurroksesta ja sen vaikutuksista tulee keskustella avoimesti ja on muistettava kertoa, että äänenmurros tapahtuu sekä tytöillä että pojilla. Jos äänenmurros on hyvin voimakas ja äänessä esiintyy ns. kukkoja eli äkillisiä äänentason muutoksia, käheyttä, vuotoisuutta ja katkeilua, äänen on suositeltavaa antaa olla kokonaan levossa. Äänenmurros ei kuitenkaan välttämättä vaikuta ääneen negatiivisesti, jos ääntä käytetään tuetusti ja kontrolloidaan asentoa ja hengitystä. Ennen kaikkea kaiken laulamisen tulee olla äänenmurroksen aikana kevyttä mutta tuettua. (Koistinen, 2003, 100.)

Nykypäivänä laulunopetuksessa tulevat väistämättä esille myös erilaiset musiikkityylit ja niiden mukaiset laulutavat. Musiikin oppikirjat sisältävät lauluja eri kulttuureista ja tyyllilajeista ja opetussuunnitelmakin velvoittaa opettajaa tutustuttamaan oppilaat erilaisiin laulutyyliin ja -perinteisiin. Vaikka länsimainen laulun ja äänenkäytön opetus perustuu klassiseen lauluperinteeseen, tänä päivänä yhtä lailla tärkeänä voidaan pitää ainakin populaarimusiikin laulutyyliin tutustumista. Peruskoulun musiikinkirjat myös sisältävät enimmäkseen sellaisia lauluja, jotka edustavat tyylliltään erilaisia kevyen musiikin laulutapoja eikä lauluja voisi kuvitella laulettavankaan varsinaisella klassisella äänenmuodostuksella. Tämä asettaa haastetta opettajan omallekin tietotaidolle. Vaikka ns. kevyt musiikki on nykyään yhteiskunnassamme ehkä tunnetuinta musiikkia, laulamisen osalta kirjoitettua tietoa populaarimusiikin eri tyylien äänenkäytöstä ja olennaisista piirteistä on vielä vähän.

Vaikka erityisesti monet populaarimusiikin tyylit ovat peruskouluikäisten suosimaa musiikkia ja musiikin oppikirjat sisältävät paljon mm. pop-rock-tyylisiä kappaleita, Koistinen (2003) huomauttaa, että kaikenlainen epäterveellinen äänenkäyttö – joka usein kuuluu näiden musiikkityylien laulutapaan – kuten huutaminen, kuiskaaminen, erilaisten ääniefektien tuottaminen ja ylipäätään popidolien matkiminen tulee kieltää. Tällä hän viittaa myös siihen, että varsinaista pop-jazz-laulun kuten klassisen yksinlaulun opiskelua ei pitäisi kenenkään aloittaa

liian varhain. Ensin tulee oppia hallitsemaan kehonsa, oikea hengitys ja muut hyvään perusäänenkäyttöön liittyvään asiain. Koistinen toteaa, että äänenkäytöllisesti terveellinen pop-jazz-laulu perustuu aivan samoihin laulamisen perusasioihin kuin klassinen yksinlaulukin, vaikka se eroaa mm. ohjelmiston, rytmin käsittelyn, fraseerauksen ja äänentoistovälineiden käytössä merkittävästi perinteisestä klassisesta yksinlaulusta. (Koistinen, 2003, 100–101.) Peruskoulussa opettajan tulee siis tutustuttaa oppilaita eri musiikkityylien laulutapoihin kuuntelemalla monenlaista musiikkia, mutta itse laulettaessa täytyy välttää lasten ja nuorten äänen rasittamista epäterveellisellä äänenkäytöllä ja vaikeilla äänimalleilla ja ohjata heitä ensisijaisesti löytämään oma, luonnollinen äänentuottamistapa.

Laulamista ja äänenkäyttöä käsittelevän kirjallisuuden mukaan ihmisen perusääni syntyy aina samalla tavalla, käytännempä mitä laulutyyliä tahansa. Saatavissa oleva tieto ja harjoitukset äänenkäytön opettamiseen ovat siis kuitenkin perustaltaan päteviä niin kansanlaulun, oopperan, liedin, iskelmän kuin rockin laulamista varten. Kaikissa tyyleissä perusäänenkäytön luonteva toiminta edellyttää, että laulamisen eri osa-alueet, rentous, ryhti, hengitys, artikulaatio ja ilmaisu, ovat kunnossa. Laulajan oppaassa Vaalio (1997) toteaa, että ennen kaikkea erilaisten laulutyylien perustana ja erottavana tekijänä on vain erilainen ilmaisutapa ja -halu. Joka tapauksessa laulamisen tulisi hänen mukaansa aina tapahtua sekä fyysisesti että psyykkisesti sydämellä. Fyysisesti sydämellä laulamiseksi hän viittaa luonnolliseen, vapaaseen äänenkäyttöön ja psyykkisesti sydämellä laulamiseksi omien tunteiden peilaamiseen ja jakamiseen mahdollisimman aidosti laulun kautta. (Vaalio, 1997, 9.)

2.2.4 Laulamisen arviointi osana musiikin kokonaisarviointia

Peruskoulun musiikin opetus koostuu useista musiikin osa-alueista, joita kaikkia tulisi sisällyttää monipuolisesti opetukseen. Laulamisen lisäksi osa-alueet voidaan jakaa soittamiseen, kuunteluun, musiikkitietoon ja musiikkiliikuntaan (Jyväskylän kaupungin OPS, 2005). Näin ollen myös arvioinnissa laulaminen muodostaa yhden osan musiikin kokonaisarviointista. Tässä arviointia käsitellään peruskoulun oppilasarviointin näkökulmasta.

Oppilasarviointi käsitetään nykyisin opetus- ja oppimisprosessiin välttämättömänä kuuluvaksi toimenpiteeksi, jonka avulla kerätään ja tulkitaan oppilasta koskevia havaintoja sekä ohjataan ja tarkistetaan opetuksen tavoitteisiin pääsemistä. Perinteisesti koulu- ja opiskelukulttuurissamme arvioinnin painopiste on ollut arvostelussa, jolla yleensä tarkoitetaan arvosanojen antamista. Kulttuuri on kuitenkin muuttumassa siihen suuntaan, että arvioinnin ja arvostelun rooli on laajentunut oppilaiden luokittelemisesta opiskelutavoitteiden ja opiskeluprosessin ohjaamiseen. Tällöin arviointi käsitetään osaksi opetusta ja se kohdistuu paitsi oppijaan myös opetukseen. Arvioinnin käsittäminen opetustapahtuman olennaisena osana on huomattavasti laajempi tapa kuin perinteinen oppilasarvostelu, joka keskittyy ensisijaisesti arvosanojen ja todistusten antamiseen (Linnankivi, 1994, 235).

Anttila ja Juvonen (2002) toteavat, että oppimisprosessin arvioinnilla ja oppilasarvostelulla on kummallakin omat käyttötarkoituksensa. Oppilas, opettaja sekä muut opetus- ja oppimisprosessia edistämään pyrkivät tahot tarvitsevat toimintansa kehittämiseen jatkuvaa arviointia. Sitä vastoin esimerkiksi erilaisissa pääsykokeissa lähtökohtana ovat opiskelijoiden arvosanat, jolloin heidät on lajiteltu valtakunnallisesti vertailukelpoisilla kokeilla paremmuusjärjestykseen. (Anttila & Juvonen, 2002, 148–149.) Opettajalle arviointi antaa ohjaavaa informaatiota mm. oppilaan lähtötasosta opetuksen suunnittelua varten. Seuraamalla oppilaidensa oppimistulosten laatua ja määrää opettaja saa tietoa siitä, miten hänen opetuksensa vaikuttaa, mikä siinä on toimivaa ja mitä pitäisi kehittää. Oppilaille arviointi on tärkeä keino saada ohjaavaa, totuudenmukaista tietoa oppimisestaan ja edistymisestään. Anttila ja Juvonen painottavat, että arvioinnilla on suuria vaikutuksia myös oppilaan minäkäsitykseen, itseluottamukseen, opiskelumotivaatioon ja käsitykseen opiskeltavasta aineesta. Lisäksi oppilaan vanhemmat tarvitsevat informaatiota lapsensa kehittymisestä ja menestymisestä opinnoissa, jotta he voivat osaltaan kannustaa ja ohjata lastaan. (Anttila & Juvonen, 2002, 152.)

Musiikin opetussuunnitelma ja siinä määritellyt opetuksen tavoitteet ovat lähtökohtana arvioinnille. Arviointi on kiinteässä yhteydessä opetuksen tavoitteiden määrittämiseen sekä työtapojen, oppisisältöjen ja opetusmateriaalin valintaan. Linnankivi (1994) toteaa, että arviointia ei tästä syystä voida tarkastella ilman opetussuunnitelman tuntemusta. (Linnankivi, 1994, 235.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2004) mukaan oppilaan arviointi jaetaan arviointiin opintojen aikana ja päättöarviointiin. Näillä arviointitavoilla on erilaiset tehtävät. Opintojen aikana tapahtuvan arvioinnin tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelua sekä kuvata, miten hyvin oppilas on saavuttanut kasvulle ja oppimiselle asetetut tavoitteet. Oppilaan kannalta sen tehtävänä on auttaa häntä muodostamaan realistinen kuva oppimisestaan ja kehittymisestään ja siten tukea myös persoonallisuuden kasvua. Päättöarvioinnin tehtävänä on määritellä, miten hyvin oppilas on opiskelun päättyessä saavuttanut perusopetuksen oppimäärän tavoitteet eri oppiaineissa. (POPS 2004, 166, 169.)

Myös arvioinnin periaatteet on määritelty perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004). Niiden mukaan opintojen aikana tapahtuvan arvioinnin tulee olla totuudenmukaista ja perustua monipuoliseen näyttöön. Arvioinnin tulee kohdistua oppilaan oppimiseen ja edistymiseen oppimisen eri osa-alueilla. Edistymistä, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja hyvän osaamisen kuvauksiin. Arvioinnilla on merkityksensä oppimisprosessissa, joten opettajan antama jatkuva palaute on tärkeää. Arvioinnin avulla opettaja pyrkii ohjaamaan oppilasta tiedostamaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa sekä auttamaan oppilasta ymmärtämään oppimistaan. (POPS 2004, 166.)

Opiskelun arviointi voidaan jakaa kolmeen osaan sen mukaan, mitä ja missä vaiheessa opetus- ja oppimisprosessia arvioidaan. Diagnostista arviointia voidaan suorittaa erityisesti ennen opetusta tai opetusjakson alussa, jolloin arvioinnin kohteena ovat oppilaan oppimisedellytykset: tiedot, taidot, kyvyt, valmiudet, asenteet, persoonallisuus ja muut taustatekijät. Opettaja voi esimerkiksi keskustelemalla pyrkiä selvittämään oppilaiden musiikillista viriketaustaa ja heidän kotiensa musiikkiin ja sen opetukseen kohdistamia toiveita ja asenteita. Tämä auttaa opettajaa opetuksen suunnittelussa, mm. opetusmenetelmien ja -materiaalien valinnassa sekä ryhmäjakojen toteuttamisessa. Diagnostista l. havainnoivaa arviointia liittyy myös kaikkiin oppitunnin musiikkitoimintoihin, koska opettajan tehtävä on jatkuvasti seurata oppilaiden oppimista, osallistumista ja musiikillisten valmiuksien kehittymistä. Havainnoinnin tuloksena opettajan on reagoitava esim. siihen, millaisia eriyttäviä tehtäviä oppilaat mahdollisesti tarvitsevat ja miten se vaikuttaa opetuksen suunnitteluun. Diagnostisella arvioinnilla voidaan selvittää myös opetuksen

aikana esiintyviä oppimisvaikeuksia ja niiden syitä. (Anttila & Juvonen, 2002, 149; Linnankivi, 1994, 236–237.)

Formatiivinen arviointi on varsinaista jatkuvaa opetuksen ja oppimisen havainnointia. Sen avulla pyritään seuraamaan oppilaiden edistymistä ja selvitetään opiskelun aikana mm. oppimisprosessia ja oppimisen edistymistä, opiskelumotivaatiota sekä vuorovaikutusta ja työskentelymenetelmiä. Formatiivinen arviointi ohjaa sekä opettajaa että oppilasta kehittämään opetusta ja oppimisprosessia opintojakson kuluessa. Tällöin oppilasta ohjataan myös itse suorittamaan omaa arviointiaan. Summatiivinen arviointi kohdistuu opiskelutuloksiin eli opiskelijan tietoihin, taitoihin ja valmiuksiin opetusjakson lopussa. Silloin pyritään saamaan käsitys opetus- ja oppimisprosessin vaikutuksista oppilaaseen. (Anttila & Juvonen, 2002, 149.) Peruskoulun päättöarviointi on summatiivista arviointia.

Arvioidessaan oppilaan opiskelua musiikissa opettaja joutuu punnitsemaan, mitä menetelmiä hän käyttää arviointitiedon hankkimiseksi. Anttila ja Juvonen (2002) ovat jakaneet musiikinopiskelun arviointimenetelmät kokeisiin ja tentteihin, tuntiosaamisen havainnointiin, itsearviointiin, arviointikeskusteluun, portfolioon sekä numeeriseen ja sanalliseen arviointiin. Kokeet ja tentit ovat perinteisesti olleet tärkeimpiä välineitä kouluoppimisen arvioinnissa. Yleensä suoritus pisteytetään numeeriseksi arvosanaksi, joten ne soveltuvat hyvin tiedollisen aineksen oppimisen kontrolloimiseen ja arvioimiseen. Taidollinen aines, kuten laulaminen tai soittaminen, vaatii kuitenkin luonnollisesti erilaisia arviointitapoja kuin tiedollinen. Musiikin opetus on aineen ominaisuutensa takia vaikea sitoa koetilanteisiin ja ainoana oppimisen arvioinnin menetelminä niitä pidetään nykyisin yksipuolisina. Ne eivät kerro paljoakaan itse oppimis- ja opiskeluprosesseista eikä pelkkä numeerinen arvosana voi antaa tietoa oppilaan eriytyvistä musiikin taidoista tai harrastuksista. (Anttila & Juvonen, 2002, 157, 159; Linnankivi, 1994, 238.)

Nykyistä peruskoulua edeltäneen kansakoulumme historiassa usein isonkin osan arvioinnista on muodostanut perinteinen laulukoe, jossa oppilas laulaa yksin luokan edessä opettajan arvioidessa hänen laulutaitoaan. Nykypäivänä mahdollinen laulukoe pidetään enemmän yksilökohtaisesti vain yhden oppilaan laulaessa opettajalle kahden kesken. Yleisen tiedon

mukaan laulukokeita pidetään siis yhä, mutta tutkimus- tai muusta kirjallisuudesta en ole löytänyt varsinaisesti tietoa siitä, olisiko laulukoetta ylipäätään syytä käyttää tai millainen sen tulisi nykypäivän koulussa olla.

Linnankivi ja Urho (1994) eivät mainitse laulamisesta tai musiikin arvioinnista puhuessaan käsitettä laulukoe. Linnankivi toteaa, että perinteiset koetilanteet eivät oikein sovellu musiikin opetukseen ja toisaalta varsinaisia kokeita ei välttämättä tarvita siksi, että opettaja voi muutenkin tuntitilanteessa havainnoida oppilaiden musiikkisuorituksia. Linnankivi huomauttaa, että mikäli opettaja haluaa pitää jonkinlaisen kokeen, hänen tulee ottaa huomioon, että laadittu koe täyttää mittauksen kannalta ns. kohdepätevyyden l. validiteetin vaatimuksen. Toisin sanoen arvioitaessa oppilaan jotakin musiikillista kykyä ja sen kehittymistä esimerkiksi soitossa (tai laulussa), silloin ei tule mitata hänen kykijensä kehittymistä jollakin muulla musiikin osa-alueella. (Linnankivi, 1994, 238–239.)

Koppinen ym. (1994) toteavat samoin, että arvioinnin tulee kohdistua vain siihen asiaan, mitä sen on tarkoituskin arvioida. Heidän mukaansa esimerkiksi juuri laulukoe on perusteltu arviointiväline silloin, kun tavoitteena on arvostella oppilaan laulukykyä tai -taitoa tietyllä hetkellä. (Koppinen, Korpinen & Pollari, 1994, 32.) Linnankivi (1994) esittää oppilaan laulutaidon arvioinnissa otettavaksi huomioon ainakin seuraavanlaisia tekijöitä:

- oppilaan ääniaines
- laulun melodinen puhtaus
- rytmiset valmiudet
- sanojen lausuminen ja eläytyminen laulamiseen
- säestyksen tarve
- oppilaan tai opettajan valitseman laulun vaikeustaso
- oppilaan taito laulaa yksin, toverin kanssa tai ryhmässä
- valmius moniääniseen laulamiseen
- osallistumisaktiivisuus yhteis- ja/tai kuorolaulussa

(Linnankivi ym., 1994, 239.)

Anttila ja Juvonen (2002) ihmettelevät, mihin vanhanmallisilla koulun laulukokeilla oikein on pyritty. He pohtivat, onko laulukokeen tehtävänä ollut arvioida ja lyödä leima lapsen otsaan

synnynnäisen laulukyvyn ja yleisön edessä esiintymistaidon perusteella. Onko niillä mitattu lainkaan oppimistavoitteiden saavuttamista tai opetuksen vaikutusta oppilaassa? (Anttila & Juvonen, 2002, 153.) Numminen (2005) käsittelee samoja kysymyksiä ja hänen mukaansa näkemykset laulamisesta ja laulutaidon arvioimisesta ovat yhteydessä aikansa kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin (Numminen, 2005, 21). Lisäksi laulamis- ja laulunopetuskulttuurin taustalla vaikuttavat käsitykset musiikista, oppimisesta ja musiikkikasvatuksesta. Perinteinen länsimainen musiikkikasvatustraditio on pohjautunut esteettiseen näkemykseen musiikista ja musiikkikasvatuksesta ja oppimisen näkemyksen katsotaan perinteisesti olleen pääasiassa behavioristinen. (Numminen, 2005, 41; Anttila & Juvonen, 2002, 12.)

Tuntiosaamisen havainnointi l. observointi on käyttökelpoinen tapa arvioida erilaisia opetukseen ja oppimiseen liittyviä asioita. Sitä voivat suorittaa opettajan lisäksi myös oppilas itse tai toiset oppilaat. Havainnointi voi olla vapaata eli epäsystemaattista, jolloin se on perinteisesti opettajan suorittamaa, jatkuvaa oppilaan tuntiosaamisen ja käyttäytymisen seuraamista. Siten opettaja pystyy saamaan monenlaista informaatiota oppimisesta. Kokeiden ja tenttien ohella vapaa havainnointi onkin kautta aikojen ollut yksi keskeinen oppilasarvioinnin peruste. Anttila & Juvonen (2002) huomauttavat, että tähänkin arviointimenetelmään liittyy silti ongelmia, jotka opettajan täytyy tiedostaa. Vapaasti havainnoitaessa opettajan tulkinnat voivat olla syystä tai toisesta virheellisiä, satunnaiset tai epäoleelliset tekijät saattavat painottua liikaa tai jokin oleellinen oppimisen alue voi jäädä kokonaan arvioinnin ulkopuolelle. Edistymistä ja osaamista on myös vaikea arvioida pelkän käyttäytymisen perusteella. Lisäksi oppilaan käyttäytymiseen vaikuttavat monet muutkin opiskeluun vaikuttavat seikat kuten ryhmän ilmapiiri, turvallisuudentunne sekä oppilaan ja opettajan välisen tunnesuhteen laatu. Anttila ja Juvonen (2002) painottavat edelleen tärkeimpänä huomioon otettavana asiana sitä, että opettaja havainnoidessaan arvioi oppilaan käyttäytymisestä tulkittua opiskelua ja oppimista, ei oppilasta henkilönä. (Anttila & Juvonen, 2002, 158–159.)

Itsearviointia on yhä suuremmassa määrin alettu soveltaa opettaja-arvioinnin rinnalla tai vaihtoehtona. Sitä käyttämällä pyritään tukemaan oppilaan kehittymistä itsenäiseksi ja vastuulliseksi oppijaksi. Myöskään itsearviointissa oppilas ei arvioi varsinaisesti itseään vaan

oppimistaan, opiskelutekniikkaansa, tehokkuuttaan, vastuullisuuttaan jne. Itsearviointi voidaan toteuttaa joko arviointilomakkeilla tai vapaasti, täydentäen sitä opettajan kirjallisella tai suullisella arvioinnilla sekä mielellään käymällä arviointeja läpi keskustelemalla yhdessä oppilaan kanssa. Arviointikeskustelu onkin erinomainen arviointimenetelmä joko sinällään tai muiden menetelmien täydentäjänä. Keskustelussa voi olla mukana vain opettaja ja oppilas tai siihen voivat osallistua myös oppilaan vanhemmat, muita oppilaita tai opettajia. Arviointikeskustelu on yksilöllinen ja hienovarainen keino antaa oppilaalle palautetta opiskeluprosessista ja sen tuloksista. Arviointi voi tapahtua kumpaankin suuntaan, opettajalta oppilaalle ja päinvastoin. Avoimessa arviointikeskustelussa he voivat yhdessä käydä läpi myönteisiä ja kielteisiä tekijöitä opettamisessa ja oppimisessa ja siten voidaan parhaiten varmistaa, että molemmat osapuolet tulevat ymmärretyiksi. Kahdenkeskisessä keskustelussa opettajalla on mahdollisuus kuunnella oppilaitaan ja luoda luottamuksellista suhdetta, joka voi heijastua oppitunnin ilmapiiriin ja sen kautta opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin. (Anttila & Juvonen, 2002, 160.)

Portfolio on arviointimenetelmistä noussut suosituksi välineeksi opiskeluprosessien arvioimisessa. Portfolio on opiskelijan mielellään koko opiskeluprosessin ajalta keräämä kokoelma, joka voi sisältää esimerkiksi koepapereita, omia tuotoksia (esim. sävellyksiä ja sanoituksia), video- tai äänitallenteita musiikkiesityksistä sekä opettajien, tovereiden ja opiskelijan itse suorittamaa opiskelutavoitteiden, -prosessin ja -tulosten pohdintaa. Sen tehtävänä on kuvata oppilaan omasta mielestä monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti juuri hänen omaa oppimistaan ja nimenomaan oppimiseen liittyvää kehitysprosessia. Portfolion kautta oppilas voi arvioida kriittisesti omaa opiskeluaan, sen sisältöjä ja tuotoksia sekä tunnistaa vahvoja puoliaan ja heikkouksiaan. Anttila & Juvosen (2002) mielestä portfolio on musiikin opiskelussa - itsenäisenä tai muiden arviointimenetelmien ohessa - oiva keino arvioida oman muusikkouden eli musiikillisen ajattelun, tietojen ja taitojen kehittymistä. Sen avulla myös opettaja voi paremmin auttaa oppilasta oppimisprosessin kehittämisessä. (Anttila & Juvonen, 2002, 159–160.)

Anttilan ja Juvosen (2002) mukaan hyvin harvoin kannattaa pitäytyä pelkästään yhteen

arviointimenetelmään, esimerkiksi kokeisiin tai tentteihin, vaan kannattaa käyttää useampia erilaisia menetelmiä ja sekä opettajan suorittamaa että itsearviointia. Opettaja voi arvioida oppilaiden oppimista numeerisesti tai sanallisesti, ja niillä molemmilla on hyvät ja huonot puolensa. Arvioinnin tehtävistä numeerinen arviointi palvelee parhaiten sen kontrolloivaa ja valikoivaa tehtävää. Se osoittaa opettajan käsitystä opiskelun tavoitteiden täyttymisestä ja myös laittaa opiskelijat eräänlaiseen paremmuusjärjestykseen. Koulun musiikin opiskelussa numeerinen arviointi soveltuu parhaiten tiedollisten kuten musiikin teorian ja historian oppisisältöjen omaksumisen arviointiin. Sanallisen arvioinnin tehtäviä ovat oppimisen ohjaaminen, motivointi, kehittäminen ja ennustaminen. Sen käyttö sopii monimutkaisempien oppimistulosten kuten soitto- (tai laulu-) taidon, työskentelytottumusten, arvojen, asenteiden, käsitysten ja kokemusten arviointiin, jotka sisältävät myös psyykkis-emotionaalisia ulottuvuuksia. Numeerinen arviointi koetaan usein neutraalimmaksi sekä helpoksi ja turvalliseksi antaa. Opettajan ei tarvitse perustella antamaansa arvosanaa sen kummemmin, mutta toisaalta pelkkä numero ei myöskään kerro oppilaalle kovin paljoa. Huolella tehty sanallinen arviointi vaatiikin opettajalta paljon enemmän, koska hänen täytyy tutustua oppilaaseen ihmisenä, perehtyä työskentelyprosessiin, onnistumisiin ja ongelmiin sekä tulkita ja esittää näkemyksensä verbaalisessa muodossa oppimista tukien. Tällöin opettaja joutuu pakostakin arvioimaan myös omaa opetustaan syvällisemmin ja ottamaan perusteltavissa olevan vastuun kirjoittamistaan arvioinneista. (Anttila & Juvonen, 2002, 160–161.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2004) mukaan oppiaineet (sekä aineryhmät ja käyttäytyminen) voidaan arvioida sanallisesti, numeroarvosteluna tai niiden yhdistelmänä. Numeroarvosana kuvaa osaamisen tasoa ja todistuksissa sitä tulee käyttää viimeistään kahdeksannella vuosiluokalla. Sanallisella arvioinnilla pystytään kuvaamaan myös oppilaan edistymistä ja oppimisprosessia. Tämän työn opetussuunnitelmaluvussa on tullut esille perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004) musiikin osalta esitetyt kuvaus oppilaan hyvästä osaamisesta sekä päättöarvioinnin kriteerit. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan ne määrittelevät kansallisesti sen tieto- ja taitotason, joka on oppilaan arvioinnin pohjana. Kun käytetään numeroarvostelua, sekä päättöarvioinnin kriteerit että hyvän osaamisen kuvaus määrittelevät tason arvosanalle kahdeksan (8). Sanallisesti arvioitaessa kuvaus oppilaan

hyvästä osaamisesta tukee opettajaa hänen arvioidessaan oppilaan edistymistä. Lisäksi se on arvioinnin perusta, kun kuvataan, miten oppilas on saavuttanut tavoitteet. (POPS 2004, 166–167.)

2.3 Oppimateriaalit

2.3.1 Laulaminen, äänenkäyttö ja lauluohjelmisto peruskoulun musiikin oppikirjoissa

On helppo todeta, että yleisesti kaikkien peruskoulun musiikin oppikirjojen sisältö koostuu suurimmaksi osaksi erilaisista lauluista. Kappaleet on pääosin selvästi tarkoitettu ainakin laulettaviksi, mutta useiden kappaleiden kohdalla löytyy myös ohjeita säestyksiin, bändisoittoon tai muuhun yhteismusisointiin. Yleisen silmäilyn perusteella tämä ilmenee sekä 1–4 että 5–9 -luokkien musiikinkirjoissa. Laulujen määrän perusteella voisi siis päätellä, että musiikin työtavoista laulaminen on otettu musiikinkirjoissa hyvin huomioon.

Viitanen (2004) toteaa, että joissakin yläasteen ja lukion musiikinkirjoissa ei ole juurikaan kerrottu äänenkäytöstä, -huollosta tai äänenmuodostuksesta. Hän mainitsee kuitenkin harvinaisena esimerkkinä 7 *Selvät Sävelet* -oppikirjan, jossa laulamisesta ja äänenkäytöstä on hyvät tiedot ja harjoitukset. (Viitanen, 2004, 14–15.) Omien havaintojeni mukaan uudemmissa 1-6 -luokkien musiikinkirjoissa laulamisesta ja äänenkäytöstä on kerrottu ihan kiitettävästi. Erityisesti hengitys- artikulaatio- ja äänenavausharjoituksia ja -lauluja on uusissa kirjoissa yhä enemmän. 7–9 -luokkien kirjoissa esiintyy eroja siinä, kuinka paljon laulamisesta ja äänenkäytöstä on varsinaista kirjoitettua tekstiä. Oppilaan kirjoista ehkä parhaiten laulamista ja äänenkäyttöä on käsitelty Otavan *Musikantti 7* ja *Selvät Sävelet 8–9* -oppikirjoissa. Seitsemännen luokan kirjassa on käsitelty ja havainnollistettu kuvin äänen syntyä ääninelimistössä, kehon lämmittelyn, hengityksen ja äänenavauksen merkitystä sekä äänenmurroksen ja äänen käheytyksen vaikutuksia lauluääneen. 8–9 -luokan kirjassa kerrotaan mikrofonilauluun ja poplauluun liittyvät oleellimmat asiat. Otavan uusimmassa *Musiikin mestarit 8–9* -oppikirjassa on mainittu myös eri kulttuurien äänenkäyttötapoja ja erilaisia

laulutyyplejä.

Oppimateriaalien laulujen valinnassa näkyy hyvin noudatettavan ennen kaikkea monipuolisuuden periaatetta. 1–6 -luokkien musiikinkirjoissa lauluohjelmisto koostuu juhliin, vuodenaikoihin, kotimaahamme ja muihin maihin liittyvistä lauluista sekä erilaisista kuhunkin ikäkauteen sopivaksi katsotuista hauskoista tai esim. myös soittamiseen sopivista lauluista. Kirjoissa on perinteisiä, mutta ennen kaikkea paljon uusia lastenlauluja. Kun bändisoitto on koulussa yleistynyt ja jo alakouluissa alkaa olla siihen tarvittavat välineet, oppikirjoihin on sisällytetty myös sellaisia lauluja, jotka ovat sopivan helppoja bändisoiton alkeiden harjoitteluun.

7–9 -luokkien oppikirjoissa laulut on mielestäni myös valittu monipuolisesti ja sisällöissä näkyy opetussuunnitelman mukaisesti lauluja eri aikakausilta, eri musiikkityyleistä ja eri kulttuureista. Yksi tutkimuksessani haastatteleistani opettajista on usean vuoden ajan ollut tekemässä 7–9 -luokkien ja lukion musiikin oppikirjoja, ja hän totesi myös, että kirjoja suunniteltaessa on otettava huomioon valtakunnallisen opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt. Vaikka kirjojen sisältöä ei nykypäivänä varsinaisesti kukaan valvo, eri kirjasarjojen tekijät tuntuvat noudattavan kuitenkin melko samantyyppisten sisältöjen kaavaa. Toisaalta kirjat kyllä eroavatkin toisistaan ja yhdessä kirjassa näyttää olevan jotain hyvää, toisessa jotain toista. Sekä ala- että yläkoulun kirjoihin valituissa lauluissa tärkeää on varmasti myös laulujen ajankohtaisuus ja se, että laulut ovat lapsille ja nuorille mieluisia. Näin ollen oppikirjojen tuoreus on tietyllä tavalla tärkeää, ja toisaalta, hyvät vanhatkin laulut säilyttävät yleensä suosionsa jopa sukupolvien yli. Oppikirjoissa näyttääkin olevan paljon uusia kappaleita, mutta myös monen eri musiikkityylin klassikoita ja oman aikansa suosittuja sävelmiä on otettu mukaan.

Laulujen sävelkorkeus ja ambitus tyypillisesti laajenee siirryttäessä yksinkertaisista lastenlauluista pop-rockballadeihin tai musikaalisävelmiin. Selaamissani 1–4 -luokkien kirjoissa sävelkorkeudet liikkuvat lähes aina noin kvintistä oktaaviin ja 1-viivaisen oktaavialan sisällä. 5–6 -luokan kirjoissa laulujen ääniala laajenee lähinnä alaspäin eli enemmän liikutaan myös pienen oktaavialan puolella. 7–9 -luokkien kirjasarjoissa esiintyy eroja sävelkorkeuksien

valinnassa siten, että esimerkiksi Wsoy:n uusimmassa Musa -kirjasarjassa sävelkorkeudet eivät juuri ylitä 1-viivaista h:ta kun taas Selvät Sävelet 8–9 -kirjassa monet laulut ovat mielestäni liian korkealla alueella nuoren äänelle. Tai ainakin arvelen, että kovinkaan monen nuoren ei ole helppo laulaa laulua, joka pitkään pysyttelee 1-viivaisen oktaavialan yläpäässä. Eri asia ovat tietysti musiikkiluokkalaiset tai muuten enemmän laulua harrastaneet oppilaat. Toisaalta voisi myös sanoa, että etenkin poikien äänenmurros on hankala vaihe, koska monet pojista tuskin pystyvät silloin laulamaan juuri mitään musiikinkirjan lauluista, ainakaan kokonaan.

Koulun oppikirjoissa olevien laulujen lisäksi opettaja voi tietysti hankkia laulumateriaalia oman kiinnostuksensa ja aktiivisuutensa mukaan muista laulukirjoista ja nuottikokoelmista. Jos opettajalla on intoa ja aikaa tehdä transkriptioita, silloin voi saada laulettavaksi ja soitettavaksi aivan tuoreitakin kappaleita. Pop-rockmusiikin alueelta ilmestyy nykyään joka vuosi myös erilaisia vuoden hittikokoelmia, joita opettaja voisi käyttää hyväkseen.

2.3.2 Laulujen valintaperusteita

Ingmanin (1963) mielestä laulutehtävän valitseminen on yksi laulunopetuksen tärkeimpiä vaiheita. Hän toteaa sen olevan arka ja vaativa tehtävä, joka asettaa opettajan musiikillisen, pedagogisen ja psykologisen arvostelukyvyn koetukselle. Mitä passiivisempia oppilaat ovat laulamisen suhteen, sitä vaikeampaa laulujen valitseminen on. Tärkein kasvatuksellinen lähtökohta valinnassa on laululle myönteisen tunnevireen herättäminen. Ingmanin sanoin: ”Kysymyksessä on kosketuksen saaminen lapsen sielunelämään, voimien jännittäminen tehtävään sopivalla vaikeustasolla ja musiikillisen näköpiirin avartaminen jostakin löydetyistä lähtökohdasta käsin” (Ingman, 1963, 46). Ingmanin (1963) mukaan valittavien laulujen tulee olla lapsenomaisia ja koskettaa lapsen omaa maailmaa. Laulujen tulee olla toiminta-aiheisia, rytmikkäitä ja leikinomaisia, koska rytmi ja sävelvoima tehoavat voimakkaasti lapsiin. Toisaalta reippaiden laulujen vastakohtana lapsiin tehoavat myös ns. herkät kappaleet kuten jokin yksinkertainen kansansävelmä, iltalaulu tai kehtolaulu, antamalla heille ”aavistuksen musikaalisen kauneuden herkstä maailmasta” (Ingman, 1963, 49). Kaiken kaikkiaan laulujen

valinnassa tulisi noudattaa vaihtelun, vastakohtaisuuden ja monipuolisuuden periaatetta. (Ingman, 1963, 47, 49.)

Urho (1994) toteaa, että laulujen valinnalla on ratkaiseva merkitys opetuksen tavoitteiden saavuttamiseen, oppilaiden aktivointiin ja motivaatioon sekä ylipäättään asenteiden muovautumiseen. Siksi laulujen valinnassa tulee ottaa huomioon useita erilaisia näkökohtia. Urhon mukaan laulut tulee valita niin, että ne tukevat lasten esteettistä kasvatusta musiikissa. Laulujen tulee kestää kulutusta, olla suosittuja ja helposti opittavia sekä tukea lapsen musiikillista kehitystä monipuolisesti niin kognitiivisella, affektiivisellä kuin psykomotorisella alueella. Lapsille mieluisat laulut motivoivat heitä oppimaan paitsi itse lauluja myös muita musiikkiin liittyviä asioita. Siksi myös oppilaiden omat toivomukset otetaan huomioon sekä valitaan lauluja myös pelkästään laulamisen tai hauskojen sanojen vuoksi, lasten ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. (Urho, 1994, 142.)

Vuoden 1985 valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan viitaten Urho (1994) toteaa, että eräänä musiikinopetuksen tavoitteena on perehdyttää oppilaat ajankohtaiseen lauluaineistoon sekä kiinnittää huomiota oman maan musiikkikulttuuriin. Opetuksen alkuvaiheessa lorut, hokemat ja piirileikit ovat keskeistä aineistoa. Sekä opetuksen alkuvaiheessa että ylemmillä luokilla suomalaisia kansanlauluja valitaan nimenomaan oppilaiden kiinnostuksen ja kehitystason mukaisesti. Myös tunnettujen säveltäjien lauluista valitaan sellaisia, jotka lapset voivat omaksua ja ymmärtää. Valittavien laulujen on oltava lapsille mieluisia, eivätkä ne saa ylittää tai alittaa lasten mahdollisuuksia eläytyä niiden tunnelmaan. Urho huomauttaa, että ”yksipuolinen, nykyajalle vieras ohjelmisto antaa lapsille helposti sen kuvan, että koulussa harjoitettu musiikki ei ole niin kiinnostavaa kuin se musiikki, jota he kuulevat koulun ulkopuolella” (Urho, 1994, 143).

Koska musiikinopetuksen yhtenä keskeisenä sisältönä on tutustuttaa oppilas sekä suomalaiseen että muiden maiden ja kulttuurien musiikkiin (POPS 2004), suomalaisen laulun rinnalla voidaan laulaa myös kansanlauluja eri maista ja kaukaisistakin maanosista. (Urho, 1994, 142–143.) Valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman (POPS 2004) mukaan musiikinopetuksen

tulee tukea oppilaan kokonaisvaltaisen ilmaisun kehittymistä myös etsimällä yhteyksiä muihin oppiaineisiin. Musiikinopetuksessa pyritään soveltamaan ainakin teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia. (POPS, 2004, 147.) Urho (1994) huomauttaa, että toteutettaessa yhteyksiä muihin aineisiin tulee muistaa, että laulut valitaan ensisijaisesti musiikinopetuksen omien tavoitteiden mukaan. Alkuopetuksessa kokonaisopetuksen periaatteen huomioon ottaminen laulujen valinnassa on hänen mukaansa välttämätöntä ja muillakin luokilla tulee mahdollisuuksien mukaan huomioida muissa aineissa käsiteltävät aiheet ja ajankohtaiset tapahtumat. Lisäksi ”opettajan tulee seurata radion ja television musiikkiohjelmia voidakseen käyttää niiden monipuolista musiikkitarjontaa opetuksessa ja voidakseen kasvattaa oppilaitaan musiikin kuunteluun ja kriittiseen valikointiin” (Urho, 1994, 143).

Myös Ingman (1963) pitää yhtenä laulujen valintaperusteena niiden ajankohtaisuutta ja rinnastusperiaatetta eli aiheen liittymistä vuodenaikaan, vietettävään kirkolliseen juhlaan tai jossakin muussa aineessa käsiteltävään aihepiiriin. Hänen mukaansa niiden huomioon ottamisella on merkitystä hyvän tunnelmavireen luoja ja sekä myös tarkkavaisuuden tehostajana. Ennen kaikkea tavalla tai toisella tulisi aina pyrkiä motivoimaan laulun valintaa jollain tavalla, mikä tekee aiheen eläväksi ja herättää mielenkiintoa. Ingman toteaa, että tradition näkökulmasta on myös lauluja, jotka kuuluvat ikään kuin musiikilliseen kansalaistietouteen kuten jotkut isänmaalliset laulut, virret, hengelliset laulut jne. Tällainen ohjelmisto kuuluu myös opettaa lapsille, mutta niistä ei missään tapauksessa pidä aloittaa. Niiden laulattaminen on suositeltavaa vasta sen jälkeen, kun oppilaissa on onnistuttu herättämään todellista laulamisen halua ja välitön suhtautuminen musiikkiin. (Ingman, 1963, 46, 48.)

Ingman (1963) painottaa edelleen, että laulujen valinnassa tulee lähteä siitä, mikä lasta välittömästi kiinnostaa, katsomatta aluksi lainkaan hyötyyn tai opettavaisuuteen. Opettajan tulee myös muistaa, että se musiikki, mikä häntä itseään kiinnostaa, ei välttämättä kuulu lasten maailmaan eikä herätä heissä sillä hetkellä kiinnostusta. On toivottavaa, että opettaja itse jatkuvasti huolehtii oman lauluvarastonsa täydentämisestä ja monipuolistamisesta tutustuen ennakkoluulottomasti myös uuteen lauluaineistoon. (Ingman, 1963, 46, 49.)

Laulujen vaikeustason huomioon ottaminen on tärkeää erityisesti alimmilla luokka-asteilla. Aluksi laulujen tulee olla lyhyitä, sävelalueeltaan suppeita sekä rytmiltään ja sävelkulultaan helppoja niin, että ne antavat kaikille lapsille mahdollisuuden osallistua ja onnistua. Urho (1994) toteaa, että kaikki lapsille sävelletyt laulut eivät sovi yhteislauluiksi, koska jotkut niistä ovat liian pitkiä ja sisältävät liian monimutkaisia rytmi- ja sävelkulkuja. Jos valitaan liian vaikeita lauluja, ne rasittavat eivätkä tarjoa onnistumisen mahdollisuuksia. Toisaalta liian helpot eivät tarjoa haastetta ja yrittämisen ja kehittymisen iloa. Pääosin laulujen on siis oltava riittävän helppoja ja kaikkien opittavissa, mutta lauluja valittaessa myös musiikillisesti kehittyneemmät oppilaat on pyrittävä ottamaan huomioon. Heitä ajatellen voidaan valita teknisesti vaikeampiakin lauluja, varoen kuitenkin liian varhain valitsemasta lauluja, jotka edellyttävät musiikillista ja emotionaalista kypsyneisyyttä. (Urho, 1994, 142–143.)

Ingman (1963) toteaa samoin onnistumisen elämysten olevan tärkeitä – erityisesti alaluokilla – joten laulujen vaikeustason on kiinnitettävä huomiota. Hänen mukaansa vaikeustason tulee olla ”sopivasti voimia jännittävä”. Laulu ei saa olla rytmisesti tai melodisesti liian vaikea eikä äänialueeltaan ylivoimainen. Yleinen virhe Ingmanin mielestä on laulattaminen liian korkealta. Toisaalta hän huomauttaa myös, ettei korkeita säveliä silti pidä pelätä. Jos harjoittelu pääosin tapahtuu sopivan matalalla alueella, ei asteittainen korkeampiin säveliin totuttaminen ole vahingollista. ”On vain velttoutta, ponnistuksen puutetta, jos luokan laulu kaksiviivaista oktaavia lähestyttäessä pyrkii sammumaan” (Ingman, 1963, 16). Laulujen valinnassa tulisi huomioida myös sävelmän tyyli, helppotajuisuus, luonnollisuus ja melodisuus. Lauluja ei myöskään tulisi valita pelkästään sanojen perusteella, vaan mieluummin hyvän melodian vuoksi. Vaikka sanat olisivat hyvät, ei laulua kannata valita, jos melodia on tyhjänpäiväinen, mitään sanomaton, teennäinen tai muuten sopimaton. (Ingman, 1963, 47–48.)

2.4 Jyväskylän kulttuuriaitta ja ”Laululaari”

2.4.1 Kulttuuriaitta lasten ja nuorten kulttuurikasvatustoiminnan edistäjänä

Jyväskylän Kulttuuriaitta on lasten ja nuorten kulttuurikeskus, joka pyrkii edistämään kulttuuritoimintaa ja tarjoamaan eri taiteenaloihin liittyvää toimintaa lapsille ja nuorille. Jyväskylän Kulttuuriaitta kuuluu valtakunnalliseen Taikalamppu-verkoston, joka on suomalaisten lastenkulttuurikeskusten verkosto. Verkoston toiminnan tavoitteena on kehittää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluita koko Suomessa. Opetusministeriö valitsi Jyväskylän Kulttuuriaitan yhdeksi seitsemästä jäsenestä Taikalamppu-verkoston ensimmäiselle kolmivuotiselle toimikaudelle 2003–2005. Verkoston jäseniltä edellytettiin laaja-alaista yleistä lastenkulttuurin osaamista sekä erityisosaamista joltakin taiteen alalta tai lastenkulttuurin osa-alueelta. Taikalamppu-verkoston toiminnalle asetetaan erilaisia kehittämistehtäviä, joista Jyväskylän Kulttuuriaitta keskittyy taidekasvatukseen, tutkimustoiminnan ja alan argumentoinnin sekä säveltaiteen ja mediakasvatuksen kehittämiseen. (Taikalamppu 2005.)

Opetusministeriö on määritellyt Jyväskylän kehittämistehtävät säveltaiteen osalta seuraavasti (Kulttuuriaitta 2004):

- vahvistaa peruskoulun ja lukion musiikinopetuksessa sekä taiteen perusopetuksessa annettavaa monipuolista ja korkeatasoista musiikin opetusta
- edistää koulujen ja taiteen perusopetuksen piirissä tapahtuvaa säveltaiteen opetuksen suunnittelua ja tutkimuksen kehittämistä
- edistää opettajien ja taiteilijoiden luovaa taiteellis-pedagogista yhteistyötä
- kehittää eri musiikkien ja musiikin uusien taidemuotojen opetusta yhteistyössä koulujen ja taiteen perusopetuksen yksikköjen kanssa

Kulttuuriaitta toimii Jyväskylän kaupungin kulttuurilautakunnan alaisena yhteistyössä koulutoimen ja päivähoiton kanssa. Aitassa ovat mukana myös Jyväskylän maalaiskunta ja Muurame, ja muita yhteistyökumppaneita ovat mm. Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu. (Kulttuuriaitta 2004). Opetusministeriö osaltaan rahoittaa toimintaa, mutta

puolet rahoituksesta täytyy tulla kunnilta. Koska Jyväskylä näistä kolmesta asukasluvultaan suurimpana kuntana rahoittaa eniten Kulttuuriantan toimintaa, taidekasvatus- ja koulutustarjontaa on myös kohdennettu sinne eniten. (Louhivuori 2004.)

Kulttuurianta tiedottaa toiminnoistaan Kulttuuriantan esitteellä, joka jaetaan kaikille kouluille ja kaikkiin päiväkoteihin Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Muuramen alueella. Kulttuuriantalla on myös kotisivu, jota pyritään mainostamaan, ja lisäksi yhteistyötahoille lähetetään erilaisia tarkempia tiedotteita ajankohtaisista toiminnoista. (Louhivuori 2004). Kotisivullaan Kulttuuriantaa mainostetaan lasten ja nuorten, perheiden, taiteilijoiden, opettajien ja tutkijoiden kohtaamispaikkana. Kulttuurianta järjestää poikkitaiteellisia työpajoja, kerhoja, kursseja, koulutusta ja tapahtumia lapsille ja nuorille sekä lasten kanssa toimiville aikuisille. (Kulttuurianta 2005.)

Kevään 2004 Kulttuuriantan esitteessä oli tarjolla monen eri alan taidekasvatusta lapsille ja nuorille: erilaisia työpajoja (sisältäen mm. sanoitusta, tarinantekoa, musiikkia, kuvataidetta, tanssia, kädentaitoja, elokuvaa, animaatiota ja sanomalehden tekemistä), arkkitehtuuriklubi, kouluihin lainattavia taidenäyttelyitä sekä kirjavinkkausta eli esittelyitä ja vinkkejä hyvistä kirjoista. Kulttuurianta tarjoaa, kustantaa ja tukee myös taiteilija- ja konserttavierailuja päiväkoteihin ja kouluille. Lisäksi se järjestää täydennyskoulutusta ohjaajille, opettajille ja opettajaksi opiskeleville, mm. ”Kulttuuriroiskeita” – poikkitaiteellista kulttuurikoulutusta opettajille ja ohjaajille, soitinrakennuspajoja, kirjallisuuteen ja mediakasvatukseen liittyviä luentoja ja työpajoja sekä ”Arkkitehtuurin lyhyt oppimäärä” – intoa, ideoita ja valmiuksia arkkitehtuurikasvatukseen. (Kulttuurianta 2004.)

2.4.2 Kulttuuriantan musiikkikasvatustoiminta

Kulttuuriantan musiikkikasvatustoiminta tarjoaa kouluille erilaisia musiikkikerhoja ja soitinrakennuspajoja. Kevään 2005 ohjelmassa oli rytmikerhoja 2–6-luokkalaisille, etnomusiikkikerho 8–12-vuotiaille ja bändikerhoja kaikille perusopetuksen luokka-asteille

kysynnän mukaan. Peruskouluihin, lukioihin ja toiselle asteelle oli tarjolla äänityspaja, jossa tehdään CD-levy oppilaiden tuotoksista. Päiväkoteihin ja peruskoulun luokille 1–6 suunnatussa soitinrakennuskerhossa valmistetaan eko-soittimia: ruukkurumpu, korkkihelistin tai kielisoitin. 8–12-vuotiaille oli kesällä viikonloppukurssi Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa aiheena rap-musiikin sanoitus ja sävellys sekä kaikissa kolmessa kunnassa DJ-työpajat 13–20-vuotiaille nuorille. Musiikkiin liittyvässä tarjonnassa järjestettiin lisäksi kevään aikana toimintatuokioita ”laulaen, liikkuen ja väreillä leikkien” vauvoille ja heidän vanhemmilleen. (Kulttuuriaitta 2005.)

Monipuolisen lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatuksen lisäksi opettajan itsensä oppiminen ns. taiteilija-opettaja -yhteistyössä on alusta lähtien ollut yksi Kulttuuriaitan toiminnan perusideoista. Kulttuuriaitalta on taiteilijapankki, johon eri alojen taiteilijat saavat ilmoittautua, jos haluavat olla käytettävissä esim. kouluvierailuille tai työskentelemään pienimuotoisissa projekteissa koulun kanssa. Tarkoituksena on nimenomaan se, että taiteilijat itse menevät kouluille ja toimivat siellä luokan ja opettajan kanssa yhteistyössä. Keväälle ja syksyille 2005 Kulttuuriaitta mainosti taiteilijapankin muusikkovierailuja esim. kouluihin, päiväkoteihin, laitoksiin ja kerhoihin. (Kulttuuriaitta 2004 ja 2005.)

Aiemmin mainittu ”Kulttuuriroiskeita”-koulutus tarjoaa poikkitaiteellista kulttuurikoulutusta lasten ja nuorten parissa työskenteleville opettajille ja ohjaajille. Koulutukseen sisältyy myös musiikin työpaja, jossa on muiden pajojen tapaan mukana joku alan asiantuntija. Musiikin osalta täydennyskoulutusta oli tarjolla kevään 2005 ohjelmassa ”Folkskandia”-kansanmusiikkikurssilla, joka perehdyttää osallistujia skandinaavisen pelimanniperinteen keskeisiin soittotyyleihin ja ohjelmistoon. Lisäksi oli osallistujamäärien perusteella suosiota saavuttanut ”Musiikkikurssi aloittelijoille”, jossa kurssin luonnehdinnan mukaan on tavoitteena ”saada uutta materiaalia työhön sekä rohkaistua tekemään omalla taidollaan ja uskaltautua avaamaan omaa luovuuttaan”. Kurssin sisältönä on äänenhuolto, rytmisoittimien käyttöä, uusien laulujen opettelua, loru- ja laululeikkien kehittelyä sekä tutustumista uuteen lastenlaulumateriaaliin. (Kulttuuriaitta 2005.)

2.4.3 ”Laululaari” yhdessä laulamisen edistäjänä

Laululaari on Kulttuuriaitan musiikkikasvatustyöryhmän kehittämä ja aloittama toimintamuoto, jonka avulla pyritään kartuttamaan lasten ja nuorten yhteistä laulupääomaa ulkoa opeteltavan lauluohjelmiston avulla kouluissa ja päiväkodeissa Jyväskylän seudulla. Toiminnan taustalla on ajatus, että yhdessä laulaminen luo yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuudentunnetta ja lisäksi yhdessä laulaminen on terveellistä, hauskaa ja virkistävää. Laululaarin kaltaisen idean katsottiin olevan tarpeellinen ja ajankohtainen, koska kouluilla on uhka kerhotuntien ja musiikinopetuksen vähenemisestä ja yleisesti ottaen musiikin harrastusmahdollisuudet näyttävät kaventuvan. (Kulttuuriaitta 2004.)

Myös Friberg ja Kiiski (2003) kirjoittivat Sulasol-lehden pääkirjoituksessa laulun ja soiton heikentyvästä asemasta koulujen musiikinopetuksessa ja opettajankoulutuksessa. Kirjoittajien mukaan Sulasol on huolissaan lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien kaventumisesta ja kerhotuntimäärien supistamisesta kouluissa. Sen mielestä koulu on osavastuussa lasten ja nuorten ohjaamisesta ”harrastuksiin, jotka kasvattavat yhdessäoloon ja sosiaalisuuteen”. Kirjoittajat muistuttavat perinteen säilymisen tärkeydestä, jonka turvaamiseksi musiikin oppikirjoihin tulisi heidän mukaansa sisällyttää enemmän suomalaisen kulttuurin tuotteita ja suomalaisia lasten ja nuorten lauluja, unohtamatta vanhoja tunnettuja sävelmiä kuten maakuntalauluja. (Sulasol 2/2003,3.)

Laululaari-idea on toteutettu käytännössä siten, että Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Muuramen ala-asteen kouluihin, päiväkoteihin ja perhepäivähoitopaikkoihin on jaettu ikäluokittain ryhmitelty yhteinen lauluohjelmisto. Kunkin ikäluokan ohjelmisto sisältää 5–6 ulkoa opeteltavaa tunnettua ja tärkeäksi koettua laulua sekä vapaaehtoisen lisäohjelmiston. Laulut opetellaan lukuvuoden aikana, ja tarkoituksena on järjestää keväisin yhteisiä laulajaisia, joissa opeteltu ohjelmisto lauletaan harrastaja- tai ammattimuusikoiden säestämänä. (Kulttuuriaitta 2004.) Laululaarin ensimmäinen kokeiluohjelmisto laadittiin lukuvuodelle 2003–2004, ja peruskoulun osalta lauluja valinnut työryhmä koostui ala- ja yläasteiden musiikinopettajista. Louhivuoren (2004) mukaan ohjelmistoon haluttiin valita lauluja

monipuolisesti: vanhoja suomalaisia, perinteisiä lauluja, kansanlauluja, paikalliseen kulttuuriin liittyviä lauluja (maakuntalaulut) sekä lauluja, joista on tullut jonkinlaisia kesto hittejä. (Louhivuori, 2004.)

1. – 2. lk	3. – 4. lk	5. – 6. lk	7. – 9. lk
<i>Minä tykkään käydä koulua</i>	<i>Laulu synnyinseudulle</i>	Finlandia-hymni	Kalliolle kukkulalle
<i>Keski-Suomen kotiseutulaulu</i>	Kotomaamme	<i>We are the world</i>	<i>Viidestoista yö</i>
<i>Lasten liikennelaulu</i>	Täällä Pohjantähden alla	Leivo	What a wonderful world
Maamme	Arvon mekin ansaitsemme	Lähteellä	<i>Yesterday</i>
Suojelusenkeli	Kotimaani omi Suomi	<i>Vanhoja poikia viiksekkäitä</i>	Satumaa
Taivas on sininen ja valkoinen	Sininen ja valkoinen	We shall overcome	<i>Sinä lähdit pois</i>
Enkeli taivaan	<i>Lentäjän poika</i>	<i>Sankarit</i>	Imagine
			Odotus/Käännä se pois
			Luotsivene
			Walking in the air

Taulukko 1. Laululaarin kokeiluohjelmisto lukuvuodelle 2003–2004. (Kulttuuriaitta 2004.)

Keväällä 2004 ensimmäinen Laululaari-tapahtuma toteutettiin Toukofest-tapahtuman yhteydessä, ja yhteiset laulutilaisuudet olivat mukana myös kevään 2005 Toukofestissä. Toukofest on joka kevät toteutettava koko Keski-Suomen alueen kattava koululaistapahtuma, joka järjestetään Jyväskylässä Hippoksen alueella. Tapahtuma jakautuu kahteen koulupäivään: toinen on ala-asteen päivä, toinen yläasteen ja toisen asteen päivä. Tarjolla on monia erilaisia toimintoja liikunnasta kädentaitoihin ja kulttuuriin, ja niistä oppilaat voivat kukin valita mieleisensä. Lisäksi tapahtuma sisältää monenlaisia kilpailuja kuten bändikisa, tanssikisa, elokuvakisa sekä eri liikuntalajien turnauksia. Kevään 2004 Toukofestiin tapahtuman järjestelytoimikunta oli valinnut sekä ala-asteen että yläasteen päivän yhteislaulutilaisuuteen muutamia Laululaari-ohjelmiston lauluista (taulukossa 1 kursivoituna). Ala-asteen päivänä lauluja säesti Loiskis-orkesteri ja yläasteen päivänä Voionmaan yläasteen oppilaista koottu

bändi. (Kulttuuriaitta 2004.) Laululaari-ideaa oli myös laajennettu mm. kesän 2005 yhteislaulutapahtumiin Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa ja Muuramessa suunnattuna koko perheelle ja kaiken ikäisille. (Kulttuuriaitta 2005.)

2.5 Aikaisemmat tutkimukset

Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksella on tehty useampia opinnäytetöitä, jotka käsittelevät laulamista, äänenkäyttöä tai äänenmuodostusta. Jotkut tutkielmat käsittelevät äänenkäytön ja äänenmuodostuksen opettamista, jotkut laulamisen merkitystä, motivaatiota tai musiikkimaun muotoutumista. Osa liittyy kuorossa laulamiseen tai tiettyyn laulutapaan ja osa peruskoulun musiikinopetukseen. Omaa aiheitani sivuavia pro gradu -töitä on siis useita, joista ensimmäisenä mainittakoon Eija Alatalon ja Anna-Leena Saarelan (1993) *Elämänmakujen aika – laulujen taika. Elämäntapatutkimus musiikkimaun muotoutumisesta ja laulamisesta peruskoulun seitsemäsluokkalaisilla*. Päivi Perttilä-Siira (1997) on käsitellyt *Suosituimpien koululaulujen merkityksiä nuorille*. Tutkimuksessa analysoidaan suosituimpia oppilaiden valitsemaa koululauluja ja etsitään niistä merkityksiä ja yhteyksiä nuoruuden ikävaiheeseen.

Äänenkäytön opetusta käsittelevät Marita Häkkisen (1988) *Äänenmuodostusharjoittelun vaikutus lasten lauluääneen* sekä Tuuli Stunsin (1989) *Äänenmurrosikäisten äänenkäytön ohjaus peruskoulun seitsemäsluokkalaisten musiikinopetuksessa*. Häkkisen tutkimus selvittää, miten puolen vuoden säännöllinen äänenmuodostusharjoittelu vaikuttaa alakouluikäisten lasten lauluäänen kehittymiseen. Stuns taas tutkii, miten äänenmurros vaikuttaa yläkouluikäisten laulamiseen ja mitä äänenkäytön ohjauksessa on silloin otettava huomioon. Liisa Viitasen pro gradu *Äänenkäytön ja äänenhuollon ohjeistusta opettajille ja oppilaille* liittyy hyvin omaan työhöni, koska se tarjoaa oppimateriaalin opettajaa itseään sekä äänenkäytön opetusta varten. Lähtökohtana ovat puheharjoitukset, joilla pyritään aloittamaan äänenkäytön opettelu oppilaille turvallisesti ja tutusti. Ajatuksena on, että puheharjoitukset totuttavat oman äänen kuunteluun ja sen kautta laulamiseen ja toisaalta laulussa käytettävät tekniikat auttavat terveeseen äänenkäyttöön myös puheessa.

Myös Sini Järvelän (2002) opinnäytetyö *Virren käyttö yläasteen musiikinopetuksessa* sivuaa omaa aiheitani tutkimalla yhden laulukategorian asemaa koulun musiikinopetuksessa. Tutkimuksessa selvitetään virsi- ja kirkkolauluopetuksen määrää ja laatua sekä opettajien asennetta virsiä, kirkkolaulua ja kirkkoa kohtaan. Tutkimuksen mukaan virsiä opetetaan kouluissa vähän, mutta niillä on vankka asema koulujen kirkollisissa juhlissa. Reija Patrakka (2004) tarkastelee pro gradu –tutkielmassaan *Selvät sävelet, vai onko? Selvät sävelet 8-9 musiikinkirjan lauluston toimivuus musiikinopetuksessa* musiikin oppimateriaalin sisältöä ja nimenomaan laulujen käytännön toimivuutta opetuksessa.

Hanna Kettusen (1999) pro gradu *Musiikinopetuksen vaiheita 1900-luvun alusta peruskoulujärjestelmän alkuun* käsittelee koulun musiikinopetusta historiallisesta näkökulmasta. Mielenkiintoista tutkielman havainnoissa on se, että jo ennen peruskoulujärjestelmää laulunopetukseen on liittynyt aivan samoja ajatuksia kuin tänä päivänä. Kettunen toteaa, että vaikka laulunopetuksen päämäärät ovat aikojen kuluessa vaihdelleet, laulutunteja on yleisesti pidetty virkistystunteina, joilla pyrittiin mm. lauluharrastuksen lisäämiseen ja oikeaan äänenkäyttöön. Tämän lisäksi kuulonvarainen laulunopetus on yksi laulunopetusmenetelmistä, jota käytetään koulussa edelleen.

Työni aiheeseen liittyvä Sibelius-Akatemiassa tehty väitöskirja on Ava Nummisen (2005) *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta*. Kirja käsittelee aikuisen laulutaidottomuutta ja laulamaan oppimista, mutta ilmiön tarkastelun näkökulmat voi mielestäni liittää laulamiseen myös yleensä ja kaiken ikäisillä. Tutkimuksella Numminen osoittaa, että laulutaidottomuus ei ole yksilön pysyvä ominaisuus vaan laulutaitoa voi kehittää lähtötasosta riippumatta, myös aikuisiällä. Väitöskirjaan tutustuminen herättää ajatuksia mm. siitä, millainen näkemys musiikista ja musiikkikasvatuksesta vaikuttaa opettajan opetuksessa ja siihen liittyvissä valinnoissa. Myös käsitykset laulutaidon, musikaalisuuden ja lahjakkuuden merkityksistä vaikuttavat väistämättä siihen, miten koulun musiikinopettajana lähestymme oppilaita ja opetettavaa aihetta, kuten laulamista.

Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla laulamista ja äänenkäyttöä käsitteleviä pro graduja on tehty paljon. Monet niistä käsittelevät ammatillisen koulutuksen tarjoamaa laulun- ja äänenkäytön opetusta, erilaisia ääniongelmia tai jonkin laulutekniikan erityispiirteitä. Omaa aiheitani sivuavia opinnäytteitä on muutamia. Mari Kätkön (2003) pro gradu *Jokaisen sydämessä on laulu: tapaustutkimus laulamisen merkityksistä yksilölle sekä laulamattomuudesta* liittyy samaan aihepiiriin kuin Nummisen väitöskirja. Tutkimus käsittelee laulamisen merkityksiä yksilölle sekä laulamista osana minäkuvan rakentumista. Koulun musiikinopetusta ajatellen mielenkiintoisia ovat tutkimuksen tulokset, joiden mukaan laulamattomuuden ja lauluhaluttomuuden syitä ovat paitsi koulun laulukokeesta saatu kielteinen palaute myös yleinen ihmisten jakautuminen ns. esittäjiin ja kuulijoihin. Lisäksi laulamisen luonne muuttuu helposti – ja on muuttunutkin – spontaanin laulamisen sijaan kriittisesti tarkasteltavaksi taidoksi, jossa vain tietyt äänenkäyttötavat ovat sallittuja. Kirjoittaja toteaa, että osittain tämän vuoksi on käynyt niin, että laulaminen on luonnollisena ilmaisukanavana joidenkin osalta kadonnut.

Yksi omaa työtäni sivuava opinnäytetyö on edelleen koululaitoksemme historiaa sekä laulun- ja musiikinopetusta käsittelevä Marja Vesikarin (1994) *Kansakoulun laulun opetus ja peruskoulun ala-asteen musiikin opetus opetussuunnitelmien valossa*. Tutkimuksessa vertaillaan kansakoulun ja peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintöjä ja todetaan, että alusta asti peruskoulun opetussuunnitelmassa musiikinopetuksen eri osa-alueet tulevat esille tasapuolisesti eikä laulamisella ja musiikin lukutaidolla ole niin hallitsevaa asemaa kuin kansakoulussa.

Alaluokkien äänenkäytön opetusta ja laulamista käsittelevät Laura Ehrnroothin (1989) tutkielma *Äänenavaus ala-asteen musiikkiluokalla* sekä Jaana Kolehmaisena (1991) *Helsingiläisten musiikinopettajien näkemyksiä 7–12-vuotiaiden lasten laulamisesta*. Ehrnroothin tutkimuksen mukaan musiikkiluokkalaisille ei ollut täysin selvää, miksi äänenavausharjoituksia tehdään tai mitä äänenavaus ja erityisesti käsite äänenmuodostus tarkoittaa. Tutkimuksessa todetaan myös, että ala-asteella opettajien olisi suositeltavaa käyttää pelkästään käsitettä äänenavaus. Kolehmainen on selvittänyt, miten opettajat opettavat laulamista alakouluikäisille lapsille, mitä olen osaltaan tutkinut myös omassa työssäni. Hänen tutkimuksensa tulokset vastaavat monilta osin oman työni tuloksia. Kolehmaisena haastatteleminen opettajien mukaan tärkeintä

laulamissa alaluokilla ei ole laulun laadukkuus vaan se, että lapsi osallistuu laulamiseen. Heidän mukaansa oppilaat ovat aluksi hyvin innostuneita laulamista, mutta innostus laantuu ylemmille luokille mentäessä.

Oulun yliopiston kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen laitokselta löysin hyvin vähän opinnäytteitä, jotka käsittelevät laulun- tai äänenkäytön opetusta. Oma aihettani sivuavia ovat alakoulun laulunopetusta käsittelevät tutkimukset Marjaana Isopahkalan (1989) *Laulaminen ja oman äänen käyttö musiikin opetuksessa peruskoulun ala-asteella: viitekehys ja opetuspaketti* sekä Kimmo Ahosen (1993) *Laulamisen äänialue 3–6-luokkalaisella oppilaalla sekä vastaavien luokkien oppikirjojen laulujen äänialueet*.

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänä on selvittää, millainen on ollut laulun asema Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa vuonna 2004. Tutkimuksen avulla pyrin luomaan kuvaa siitä, millaisena musiikinopettajat näkivät tuolloin laulun aseman koulussa, miten tärkeänä laulamista pidettiin ja kuinka paljon kouluissa ja niiden musiikintunneilla opettajien mukaan laulettiin. Opetussuunnitelmia tarkastelemalla ja musiikinopettajia haastatteleamalla pyrin selvittämään, millainen laulun asema on opetussuunnitelmissa eli millaiset ovat laulamiseksi ja laulunopetukselle asetetut tavoitteet sekä miten niitä tulisi ja on mahdollista toteuttaa. Tutkimuksessa tarkastelen myös oppilaiden laulamisaktiivisuutta ja -innostusta opettajien näkökulmasta sekä sitä, mitkä tekijät laulamisintoon tai sen puutteeseen mahdollisesti vaikuttavat.

Haastattelujen avulla olen selvittänyt myös sitä, miten opettajat opettavat laulua ja äänenkäyttöä koulussa. Olen selvittänyt, millaisia menetelmiä opettajat käyttävät uusien laulujen opettamiseen: melodian opettamiseen, sanojen opetteluun tai esimerkiksi ns. lauluteknisten seikkojen harjoittamiseen. Haastatteluissa on tullut esille myös, millaisia lauluja opettajat valitsevat oppilaiden kanssa laulettavaksi ja millä perusteilla he valintojaan tekevät. Opetussuunnitelmien ja opetuksen käytännön näkökulmasta olen tarkastellut myös laulamisen ja koko musiikin oppiaineen arviointia.

Tutkielmani tehtävänä on lisäksi tuoda esille Jyväskylän Kulttuuriantan toimeenpanema toimintamuoto, Laululaari, jonka avulla pyritään Jyväskylän seudulla kohentamaan laulun asemaa lasten ja nuorten keskuudessa sekä luomaan kaikille yhteistä laulupääomaa. Tutkimuksessa olen selvittänyt opettajien mielipiteitä sekä kokemuksia Laululaari-ideasta ja toiminnan alkuvaiheesta.

3.2 Tutkimusmenetelmä

3.2.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Olen kerännyt tutkimusaineistoni haastattelemalla jyvaskyläläisiä yläkoulujen musiikinopettajia ja musiikkiin erikoistuneita luokanopettajia. Valitsin haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi sen vuoksi, että halusin saada aiheeseeni liittyvää tietoa käytännön opetustyöstä ja opetussuunnitelmien tekemisestä kokemusta omaavilta henkilöiltä. Suunnittelin haastattelun miettimällä teemakysymyksiä ja niille mahdollisia tarkentavia lisäkysymyksiä.

Käyttämäni tutkimusmenetelmän voi katsoa olevan puolistrukturoitu haastattelu, josta Hirsjärvi ja Hurme (2000) käyttävät nimitystä teemahaastattelu. Eri tutkijoiden mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä tai sanamuotoa ja haastateltavat voivat vastata niihin omin sanoin. Tällaiselle menetelmälle on ominaista, että haastattelussa jokin näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Hirsjärven ym. (2000) mukaan teemahaastattelussa kaikkein oleellisinta on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Menetelmän etuna on, että tutkittavien ääni tulee kuuluviin ja haastattelu pääosin vapautuu tutkijan näkökulmasta. Lisäksi haastattelutapa ottaa huomioon sen, että asioiden merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa ja keskeistä ovat ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamansa merkitykset. (Hirsjärvi ym. 2000, 47–48.)

3.2.2 Tutkimuksen luotettavuus

Haastatteluni pääaihepiirit olivat tutkimustuloksissa esitettyjen otsikoiden mukaisia ja pyrin kaikkien haastateltavien kohdalla kysymään ainakin kaikki teemakysymykset. Lisäkysymyksiä oli haastatteluiden edetessä melko helppo tehdä. Tosin jouduin samalla pohtimaan, saanko kaikilta haastateltavilta todella vastauksia samoihin kysymyksiin niin, että luokittelu onnistuu.

Oma haastattelurunko oli tässä tärkeä, koska haastateltavat saattoivat välillä puhuessaan assosioida ajatuksiaan esimerkiksi jo toiseen kysymykseen. Pohdin haastatteluideni laatua myös siltä kannalta, että kokemattomana haastattelijana ensimmäinen haastatteluni oli varmasti hieman erilainen kuin myöhemmät haastattelut, joihin olin jo ehtinyt tehdä tarkentavia huomioita. Huomasin myös, että jotkut haastateltavista ehkä osasivat paremmin pukea sanoiksi omia ajatuksiaan kuin toiset, joten heidän vastauksistaan sai tavallaan enemmän irti. Kaikki haastattelut sujuivat kuitenkin mielestäni hyvin, tilanteet olivat kiireettömiä ja rauhallisia ja sain kaikilta vastauksia ainakin pääteemoihin liittyviin kysymyksiin. Koska tutkimukseni aihepiiri oli sekä itselleni että haastateltaville hyvin tuttu, tilanteissa vuorovaikutus toimi hyvin.

Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat kirjassaan, että haastattelututkimuksen luotettavuus riippuu sen laadusta ja laatua tulisi tarkkailla tutkimuksen eri vaiheissa. Teemahaastattelua käytettäessä laadukkuuteen voidaan jo etukäteen pyrkiä laatimalla hyvä haastattelurunko. Pääteemojen esittämisen lisäksi on tärkeää ja eduksi miettiä ennalta syventäviä ja vaihtoehtoisia lisäkysymyksiä. Joskaan kaikkiin lisäkysymyksiin tai niiden muotoiluun ei voida ennalta varautua. Haastatteluvaiheessa on luonnollisesti huolehdittava siitä, että tekninen välineistö toimii. Myöhempää tulkintaa helpottamaan haastatteluista voidaan merkitä muistiin esimerkiksi sellaisia kysymysmuotoja, jotka ovat osoittautuneet haastateltaville vaikeiksi tai päinvastoin erityisen hyviksi. Haastattelun laatua parantaa myös se, että haastattelu litteroidaan niin nopeasti kuin mahdollista ja litterointi noudattaa kaikkien haastattelujen kohdalla samoja sääntöjä. Lisäksi luotettavuuden kannalta on tärkeää, että kaikkia haastateltavaksi valittuja on todella haastateltu, tallenteiden kuuluvuus on selkeää ja haastatteluaineiston luokittelu on koko ajan säännönmukaista. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 184–185.)

Reliaabeliuden ja validiuden käsitteitä on yleensä käytetty puhuttaessa kvantitatiivisesta mittaamisesta, ja ne perustuvat ajatukselle siitä, että tutkija voi päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen. Reliaabeliudella tarkoitetaan, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla tai kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä sama tulos, tai kaksi arvioitsijaa päätyy samaan tulokseen. Validiutta tarkasteltaessa esimerkiksi ennustevalidius tarkoittaa sitä, että yhdestä tutkimuskerrasta pystytään ennustamaan

myöhempien tutkimuskertojen tulos. Rakennevalidius liittyy kysymykseen, koskeeko tutkimus sitä, mitä sen on oletettu koskevan. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että näiden käsitteiden käyttö ja niihin liitetyt ennako-oletukset ovat ongelmallisia ja pohtivat sitä, miten kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan korvata perinteiset reliaabeliuden ja validiuden määrittämistavat. Kvalitatiivisessa aineiston analyysissä reliaabeliuden käsitteen voi katsoa koskevan aineiston laatua. Tällöin reliaabelius koskee lähinnä tutkijan toimintaa; sitä, onko kaikki käytettävissä oleva aineisto otettu huomioon, onko tiedot litteroitu oikein ja erityisesti, heijastavatko tulokset mahdollisimman hyvin tutkittavien ajatusmaailmaa. Hirsjärvi ja Hurme painottavat, että samalla täytyy kuitenkin muistaa haastattelujen tulosten olevan aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta. Tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa ja kyse on tutkijan tulkinnoista ja hänen käsitteistöistään, joihin tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa. Tällöin validiuden määrittämisessä keskeinen on rakennevalidius. Tutkijan on pystyttävä tekemään selväksi, miten hän on päätenyt luokittamaan ja kuvaamaan tutkittavien maailmaa ja perustelemaan menettelynsä uskottavasti. Toisaalta, toinen tutkija voi silti päätyä erilaiseen tulokseen ilman, että sitä on välttämättä pidettävä tutkimusmenetelmän tai ylipäätään tutkimuksen heikkoutena. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 185–189.)

3.3 Haastateltavien valinta ja kuvaus

Valitsin tutkimukseeni haastateltavaksi kuusi opettajaa Jyväskylän peruskouluista. Kolme heistä opettaa alakoulun vuosiluokilla 3–6 ja kolme yläkoulun luokilla 7–9. Koska tutkimukseni koskee koko peruskoulussa tapahtuvaa laulun- ja musiikinopetusta, katsoin ehdottoman tarpeelliseksi haastatella sekä ala- että yläkoulussa työskenteleviä opettajia. Yhden yläkoulun opettajan opetukseen sisältyy myös lukioluokkien musiikintunteja. Haastateltavien joukossa on sekä mies- että naisopettajia, ja yksi heistä on valmistunut Sibelius-Akatemiasta, muut Jyväskylän yliopistosta. Käytän opettajien nimeämisessä kirjaimia A:sta F:ään ja olen nimennyt heidät haastatteluajankohdan järjestyksen mukaan.

Opettaja A on valmistunut musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopistosta. Hän on työskennellyt opettajana nykyisessä työpaikassaan jyvaskyläläisellä yläasteella yli kymmenen vuotta. Sitä ennen hän työskenteli musiikin opettajaksi valmistumisensa jälkeen neljä vuotta musiikkilinjan vetäjänä. Koulussa, jossa opettaja A tällä hetkellä työskentelee, painotusalueena on taidekasvatus ja koulussa toimivat musiikkiluokat. Opettaja A opettaa yläasteella ns. tavallisia luokkia, musiikkiluokkia sekä lisäksi saman koulun lukioryhmiä.

Opettaja B on toiminut Jyväskylästä luokanopettajaksi valmistumisensa jälkeen opettajana samalla ala-asteella melkein kaksikymmentä vuotta. Ennen viran saamistaan hän toimi ensin tuntiopettajana kyseisessä koulussa. Aluksi opettaja B opetti lähes pelkästään musiikkia ja nykyäänkin hän hoitaa vuosittain useampien luokkien musiikintunnit. Koulussa on ollut aikaisemmin musiikkiluokkatoimintaa jopa kymmenen vuoden ajan, mutta tällä hetkellä neljänestä kuudenteen luokkaan yhdellä rinnakkaisluokista on ainoastaan musiikkipainotteisuus eli musiikkia on useampi tunti viikossa. Lisäksi opettaja B johtaa koulun puhallinorkesteria, joka toimii kerhona yhteistyössä Suomalaisen konservatorion kanssa.

Opettaja C on valmistunut musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopiston Musiikin laitokselta ja työskennellyt sen jälkeen koko ajan samalla yläasteella musiikinopettajana. Myös tällä kyseisellä yläasteella on musiikkiluokkatoimintaa, kaikilla luokka-asteilla. Opettaja C on opiskellut klassista laulua ja tehnyt myös laulunopettajaopintoja, joten laulaminen on hänelle itselleen läheinen musiikin työtapa ja ilmaisumuoto.

Opettaja D on opiskellut niin ikään Jyväskylässä sekä luokan- että musiikinopettajaksi. Hän on toiminut nykyisessä työpaikassaan luokanopettajana melkein kymmenen vuotta. Sitä ennen hän työskenteli toisella jyvaskyläläisellä ala-asteella noin viidentoista vuoden ajan. Koulussa, jossa opettaja D tällä hetkellä työskentelee, toimivat musiikkiluokat ja yhteistyö Suomalaisen konservatorion kanssa on monipuolista. Opettaja D:n oma luokka on musiikkiluokka, mutta lisäksi hän opettaa musiikkia muutamille muillekin, myös tavallisille luokille.

Opettaja E on valmistunut luokanopettajaksi Jyväskylästä ja erikoistunut opinnoissaan musiikkiin. Hän on työskennellyt nykyisessä työpaikassaan opettajana yli viidentoista vuoden ajan, koulun perustamisesta lähtien. Sitä ennen hän toimi neljä vuotta luokanopettajana toisessa jyvaskyläläisessä koulussa. Nykyisessä koulussaan opettaja E opettaa musiikkia oman luokkansa lisäksi muutamille muillekin luokille. Koululla ei ole toiminnassaan mitään virallista painotusaluetta eikä musiikkiluokkatoimintaa, mutta koulussa toimivat kerhomuotoisina kuoro sekä opettaja E:n johtama orkesteri.

Opettaja F on opiskellut musiikinopettajaksi Sibelius-Akatemiassa. Nykyisessä työpaikassaan yläasteen musiikinopettajana hän on toiminut yli kymmenen vuotta ja sitä ennen yhteensä noin viisitoista vuotta muissa kouluissa Jyväskylässä ja muualla. Nykyisessä koulussa ei ole musiikkiluokkatoimintaa, mutta musiikkia on kaikilla luokka-asteilla valinnaisuudesta riippuen kaksi tuntia viikossa.

3.4 Omat kokemukseni laulunopiskelijana ja opettajana

Olen itse opiskellut laulamista – pääasiassa klassista laulua – noin kymmenen vuotta sekä harrastuksena että ammattiopintoihin liittyen. Kuorolaulua olen harrastanut myös useita vuosia. Pääinstrumenttini on ollut piano, mutta olen aina kokenut laulamisen itselleni mieluisimmaksi tavaksi musisoida. Olen nauttinut oman äänen kehittämisestä yksinlaulussa ja toisaalta yhtä hauskaa on esimerkiksi pyrkiä hyvään sointiin laulamalla yhdessä toisten kanssa.

Laulaminen on minulle paitsi tärkeä harrastus ja tapa tuottaa musiikkia, tulevassa työssäni musiikinopettajana oma lauluääni on yksi keskeinen työvälineeni. Jo aikaisemmassa työssäni musiikkileikkikoulunopettajana omaa ääntä tuli käytettyä paljon päivittäin ja silloinkin lauluääneni oli väistämättä mallina lapsille. Tiedän siis itse opettajana, että äänenkäytön harjoittamisella on paljon merkitystä sekä lauluäänen että muun äänenkäytön kehittymiselle ja äänen kestävyydelle. Lapsesta saakka olen laulanut paljon ja olin innokas esiintyjä. Murrosiässä muistan äänenmurroksen vaikuttaneen laulamiseeni siten, että ääni muuttui hennommaksi ja

vuotavaksi. Siksi laulutuntien aloittaminen myöhemmin oli minulle hyvin palkitseva elämys, kun huomasin, että äänenkäytön harjoituksilla ääneni kiinteytyi, löysi oman värinsä ja ääntä oppi hallitsemaan paremmin.

Kuorossa lauloin jonkin verran jo kouluaikana ja nyt opiskeluvuosina lauloin noin viisi vuotta jyvaskyläläisessä Tulus-kuorossa. Yhdessä laulamissa toisten kanssa on mielestäni ainutlaatuinen tunnelma ja esiintymisten onnistumiseksi jokaisen on panostettava yhteispeliin. Toisaalta ryhmän tuki kantaa ja rohkaisee laulamaan, kun tietää, ettei tarvitse esiintyä yksin vaan yhtenä muiden joukossa. Kuoroharjoitusten alusta käytettiin reilusti aikaa kehon ja äänen lämmittelyyn ja ääniharjoituksiin. Koin, että niistä oli paljon itselleni hyötyä paitsi oman äänen kehittämiseksi myös tulevaa opetustyötä varten.

Tähän mennessä olen puolentoista vuoden ajan ehtinyt toimia musiikinopettajana yläkoulussa. Tutkielmaani liittyen on ollut mielenkiintoista, kun olen saanut itsekin kokemuksia laulun ja äänenkäytön opettamisesta, laulukokeiden pitämisestä ja musiikin arvioinnista. Tähän tutkielmaan keräämästäni teoriatiedosta on ollut minulle jo hyötyä omassa työssäni ja haastattelemieni opettajien ajatuksiin on ollut nyt helppo samaistua. Laulaminen ja laulun opettaminen on itselleni mieluinen työtapa koulussa. Laulukokeiden pitäminen on alusta asti ollut mielestäni yksi luonnollinen arviointikeino, mutta ennen kaikkea olen kokenut sen oppilaiden kannalta enimmäkseen myönteisenä oppimistapahtumana, jossa oppilaita on mahdollisuus ohjata ja kannustaa yksilöinä.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Laulun asema opetussuunnitelmissa

Laululla on opettaja A:n mielestä keskeinen ja tärkeä osa opetussuunnitelmissa. Ei pelkästään se, että oppilas osaa lauluja, vaan nimenomaan myös äänenkäytön opettelu on tärkeää. Oppilaille on tärkeää kertoa myös se, miten hyvällä äänenkäytöllä on merkitystä myöhemmin monessa ammatissa. On tärkeää, että äänenkäyttöä opetetaan, sillä se palvelee muutakin kuin laulamista. Toiseksi, laulun asema on tärkeä perinteen jatkumisen takia. Koulussa lauletaan vanhoja, perinteisiä joululauluja ja suomalaisia kansanlauluja siksi, että perinnettä halutaan säilyttää. Opettaja toteaa, että perinteisten laulujen opettaminen on yksi tärkeä saareke ns. perinteen ketjussa; jos tälle nuoremmalle sukupolvelle perinteitä ei siirretä, niin ketju katkeaa.

”Et siinä mielessä niinku oppilaillekki sanon, että teistä kaks kolmasosaa päätyy ammatteihin, joissa ääni on niinku yksi tärkeä työkalu. Vaikka teidän ääni kestäiski huonona äänenmuodostuksena, mutta työkaverit ja mahdolliset asiakkaat, oppilaat, ketä ne onkin, niin ne ei kyllä kestä, jos te narisette ja mutisette ja kaikkee muuta.” - - ”Ja kansanlauluja lauletaan, vaikka ne sanoo, että ”Taivas on sininen ja valkoinen” on tyhmä laulu tai ”On suuri sun rantas autius”, niin so what – se on meidän kansanperinnettä.” (Opettaja A.)

Opettaja A:n mielestä opetussuunnitelmissa ei ole toisiinsa nähden tapahtunut olennaisia muutoksia, vaan niissä on ihan sama suunta. Hän toteaa, että lähtökohtaisesti opetussuunnitelma on aina velvoittava. Alun perin uusimmassa opetussuunnitelmaehdotuksessa ylipäättään kriteerit arvosanalle 8 olivat opettajan mielestä aika kovat. Hyvän osaamisen kuvauksessa, jolla pyritään yhdenmukaistamaan arvosanojen sisältöä, laulamisen kohdalle oli kirjattu mm. ”osaa laulaa lähes oikein”. Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelmaa tehnyt työryhmä oli opettajan mukaan sitä mieltä, että olennainen asia on se, että ”oppilas laulaa mielellään”, ja arvosanaan kahdeksan riittää lisäksi se, että ”laulaa melodialinjan suuntaisesti”. Opettaja toteaa, että tämä on painotuskysymys. Hän sanoo lähtevänsä toisaalta liikkeelle siitä, että on olemassa myös erittäin musikaalisia ja motivoituneita laulutaidottomia. Hänen mielestään on väärin ajatella, että esimerkiksi muilla musiikin osa-alueilla taitava oppilas ei voisi saada ainakin arvosanaa 8 vaikka hän ei osaisikaan laulaa. Eri osa-alueet voivat kompensoida toisiaan, eikä laulaminen ole kynnyskysymys.

”Se on ihan sama, että ei voi saada kasia liikunnasta, jos on esimerkiksi vaikkapa pallopeleissä huono. Tai huono nopeudessa. Sen sijaan, että kaikki muut liikunnan osa-alueet, kestävyys, voima, ketteryys, liikkuvuus on hyviä. Et ei voi mun mielestä myöskään olla niin, että jos sä oot rytmisesti hyvä ja hahmotat harmonioita ja osaat soittaa muiden kanssa yhdessä ja olet motivoitunut ja tämmöstä, ja sit sä et osaakaan laulaa, niin mun mielestä on väärin, ettei se voi saada kasia. Et se voi saada ysinki mun mielestä.” (Opettaja A.)

Opettaja B ei myöskään näe uudessa opetussuunnitelmaehdotuksessa tapahtuneen mitään erityisiä muutoksia aikaisempaan 1994 opetussuunnitelmaan nähden. Opettajan mukaan suuriakin eroja on kuitenkin esiintynyt eri koulujen koulukohtaisten opetussuunnitelmien välillä, myös Jyväskylän kaupungin sisällä. Yleisesti ottaen ala-asteiden musiikin opetussuunnitelmien sisältämät tavoitteet ovat olleet opettaja B:n mielestä hurjan korkeita. Kun musiikin tuntimäärät ovat jo pitkän aikaa olleet vähäisiä, tavoitteet pitäisi opettajan mielestä pudottaa mieluummin sen verran alas, että asioita olisi oikeasti aikaa tehdä ja oppilaiden realistisesti mahdollista oppia. Hän huomauttaa, että jos tavoitteet on helposti saavutettu, siitä eteenpäin on aina mahdollista kyllä mennä. Opettaja B pitää myös uuden opetussuunnitelmaehdotuksen tavoitteita turhan korkeina niin musiikin kuin muidenkin aineiden osalta. Jos tavoitteet pidetään hyvin korkealla ja vaikka opettajat pystyisivätkin viemään kaiken opetuksessaan läpi, tulee esiin kysymys, kenen ehdoilla se tapahtuu ja mitä oppilaat sitten oikeasti oppivat.

”Ja mä en niinku ymmärrä sitä periaatetta, että miks ne pitää hilata niin ylös. Jos ne ois alhaseimmat ne tavoitteet, niin sit ois aikaa tehdä niitä. Ja sit se, että kuka estää opettajaa menemästä pitemmälle. Et jos se on ne tavoitteet saavuttanu, mitä niissä on, niin jos se tulee helposti saavutettua, niin antaa mennä eteenpäin. Enemmähän siitä tulee huono omatunto opettajalle, että jos ei saavuta niitä ja pysty niihin. Niin päin. Varsinkin joku nuori, kokematon, joka luulee, että kaikkien pitää oppia kaiken. Siinäähän menee ensin kymmenen vuotta, ennen ku tulee opettajaks ja tajuaa sen, ettei kaikki opi kaikkea. Eikä se oo välttämättä opettajan vika. Seki pitäs vähän oppia niinku ymmärtään. Että se ei välttämättä johdu opettajasta se, että kaikki hommat ei suju.” (Opettaja B.)

Opettaja B on karkeasti sitä mieltä, että musiikki on yksi niistä aineista, joita ei tarvitsisi arvioida lainkaan. Ainakin tähän saakka hänen koulussaan on annettu numeroarviointi musiikista vasta viidennen luokan keväällä ja kuudennella luokalla. Opettaja toteaa kuitenkin, että numeroiden antaminen ei voi tietenkään olla täysin hakuammuntaa. Siksi opettajan mielestä on pakko pitää joitakin yksilötestejä sekä tehdä merkintöjä oppilaiden tuntiaktiivisuudesta. Opettaja pitääkin laulutestin, jossa oppilaat laulavat yksin opettajalle. Yksin laulattamisesta on hänen mielestään hyötyä siksi, että isossa luokassa ei millään voi tulla kuulleeksi, laulaako jokainen. Joukossa saattaa myös olla sellaisia oppilaita, jotka laulavat hyvin hiljaa tai eivät

isossa ryhmässä kehtaa tai halua laulaa. Opettajan mukaan oppilaat kyllä jännittävät ja pelkäävätkin laulutestitulannetta, mutta kahden kesken laulattaminen on kuitenkin parempi vaihtoehto kuin vanhanaikainen luokan edessä yksin esiintyminen. Ja yksin laulamisen yhteydessä löytyy ehdottomasti enemmän positiivisia yllätyksiä oppilaiden laulutaidoissa.

”- jos on kolmenkymmenen oppilaan luokka, niin et sä oikein siinä ku yhdessä lauletaan, niin sä sieltä erotat ehkä kolme-neljä laulajaa. Mut siellä saattaa olla sellasia, jotka niinku laulaa tosi hiljaa tai sit ne ei siinä isolla porukalla halua edes laulaa, et seki on vähän siitä kiinni, et jos ne häpee itseensä.” (Opettaja B.)

Myös nokkahuilua opettaja B soitattaa yksitellen, ja siitä vähän prima vistaakin. Musiikkiluokilla, joissa bändisoittimia on soitettu enemmän, opettaja on pitänyt testiä hieman myös basson ja erityisesti rumpujen soitosta. Opettajan mukaan erityisesti pitää kuitenkin joka tunnilla tehdä huomioita oppilaiden aktiivisuudesta ja taidoista ja merkitä niitä vaikka tunnin jälkeen muistiin. Opettaja sanoo painottavansa paljon sitä, kuinka aktiivinen oppilas on. Opettaja B on opettaja A:n kanssa täysin samaa mieltä siitä, että arvosanan kahdeksan voi hyvin antaa oppilaalle, joka ei pärjää laulamissa kovin hyvin, mutta on muuten kaikin puolin aktiivinen ja ehkä ihan hyvä jollakin musiikin osa-alueella.

”Ja yks tyttö on sitte kans sellanen kuitenkin, että se on hirveen lahjakas muuten, elikkä tietysti kaikki teoriahommat ja muut menee ku vettä vaan. Ja sit se on aika hyvä rytmisesti. Et jos mä laitan laattasoittimilla sen soittamaan tai jollain rytmisoittimilla, niin sehän toimii. Mut sit se laulu ei kehity yhtään. Et se on ihan mettässä tavallaan sen oman äänensä kanssa. Et joskus ku aattelee sitte, et jos on oikeen huono laulaja, niin silloin myös rytmitaju on niinku kateissa. Mutta täs tapauksessa ei. Et se on hirveen hyvin kehittynyt siinä. Nokkista soittaa hirveen hyvin ja taimissa vielä.” (Opettaja B.)

Opettaja B allekirjoittaa myös väitteen, että laulamaan oppii laulamalla. Ja kuten opettaja on aikaisemminkin maininnut, koulussa ryhmän tuki voi olla monelle laulamiseen rohkaiseva ja innostava tekijä. Jotkut saavat toisten laulusta tukea niin, että uskaltavat helpommin liittää omankin äänensä mukaan lauluun.

”Ja sitte on jännä juttu just, että yks tyttö justin, joka tuli mulle silloin kolkilla, niin se ei osannu yhtään pätkän vertaa niinku pysyä nuotissa ja laulaa. Mut se on vaan jännä kun se on porukassa ollu, niin nyt se pysyy niinku aika hyvin. Että kyllä laulamaan oppii myös laulamalla. Jotkut vaan vähän hitaammin. Se on kyllä mun mielestä ihan totta.” (Opettaja B.)

Opettaja C oli tyytyväinen uuteen Jyväskylän opetussuunnitelmaan. Hänen mielestään

yleensäkin musiikin tekeminen ja käytäntöpainotteisuus on korostunut, ja sen myötä myös laulamisen asema on tärkeä. Uuden valtakunnallisen opetussuunnitelmaehdotuksen tavoitteet ja arviointikriteerit olivat myös opettaja C:n mielestä korkeat. Hän huomauttaa, että valtakunnalliset ops-ehdotelmat ovat selvästikin kirjoituspöydän ääressä tehtyjä ja että on hyvä, kun niitä on paikkakunta-kohtaisesti mahdollisuus vähän muokata. Silloin sitä ovat enemmän tekemässä ihmiset, jotka työskentelevät oikeasti koulussa. He tietävät käytännössä, missä liikutaan ja mitkä tavoitteet ovat realistisesti mahdollista jopa toteuttaa.

”Ne kriteerit on ehdottomat - - Siis mä oon ite ollu aika tiukka esimerkiks mitään kymppiä antamaan muuta kuin että se on sen todella ansainnu. Se tietää, että se on sen ansainnu, niin kyllä mä sanon, että tossa on kasiinki tosi kova työ. Mä oon kritisoinu sitä kyllä. Musta ne on huikeet vaatimukset siihen tuntimäärään nähden, mitä on. Eli ku aatellaan, että Suomessa on yks tunti seiskalla ja siinä kaikki, niin jos tuo kaikki vaaditaan, ei paljon musisoida taasen!” (Opettaja C.)

Opettaja D:n mielestä laulun asema opetussuunnitelmassa ei ole ollenkaan huono, vaan laulaminen ja sen tavoitteet tulevat siellä kyllä esille; On erilaista lauluohjelmistoa ja puhutaan äänenkäytön harjoittelemisesta, kaanoneista ynnä muusta. Opettaja D painottaa, että olennaista on se, miten opettaja ottaa ja toteuttaa suunnitelmaa käytännössä. Hän huomauttaa, että lukupa opetussuunnitelmassa mitä tahansa, se ei rajoita esimerkiksi sitä, että aina musiikintunnilla voi laulaa. Samoin millä tahansa tunnilla voi laulaa. Opettaja tuo esille ajatuksen, että ainakin alkuopettajat voisivat käyttää enemmän laulamista opetuksen lomassa ja sen apuna. Opettajan mielestä laulaminen rikastuttaisi paljon opetusta, ja etenkin alimpien luokkien oppilaille leikkiminen ja laulaminen olisivat tärkeitä. Hän tuo myös esille, kuinka nykypäivänä on jo tutkittuakin tietoa siitä, että laulaminen ja mm. piirileikit saattavat auttaa esimerkiksi lukihäiriöisiä lapsia ja jopa ennaltaehkäistä sen tyyppisten ongelmien syntymistä.

Opettaja D kertoo suhtautuneensa kriittisesti Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelman sisältöihin. Opettaja näkee ristiriitaisena sen, että ala-asteella musiikkia voi periaatteessa opettaa kuka tahansa, mutta opetussuunnitelmia ovat opettajan mukaan olleet laatimassa hyvin muusikkohenkiset ihmiset. Tämä on aiheuttanut sen, että opettaja D:n mielestä jotkut menetelmät opetettaville asioille on määritelty liian rajoittavasti. Esimerkkinä hän mainitsee sointuasteiden opettelun, jonka kohdalle soittimeksi olisi merkitty vaikkapa kitara tai basso. Opettajan mielestä tulisi kuitenkin ottaa huomioon myös se, että kaikki opettajat eivät

välttämättä hallitse juuri niitä soittimia, ja samat asiat voi kyllä opettaa muidenkin soittimien avulla, kuten viisikielisellä kanteleella tai vaikkapa laattasoittimilla. Opettaja huomauttaa, että koska opettajilla on valtakunnallisen opetussuunnitelman velvoittavuudesta huolimatta menetelmällinen vapaus, kuntakohtaisesti menetelmälliset vaihtoehdot pitäisi kirjata väljemmiksi.

”Mäkin annoin niinku meidän Jyväskylän osuudesta kritiikkiä, että sinne oli merkitty vaikka jotain sointuasteita, niin sit sen jälkeen olis lakitekstissä luku meidän kaupungissa vaikka siellä kitara tai basso. Niin mä sanoin, et se pois. Näähän voi tehdä vaikka viisikielisellä kanteleella. Ei ne oo sanonu miten sä ne teet, kunhan sä ne teet jollain tavalla. Mut jos se pannaan sinne - - niin opettaja, joka näkee sen, sillä on huono omatunto, jos se ei oo kitaransoittaja. Mutta ei saa niinku mennä laittamaan ja lyömään lyttyyn. Että se niinku se korvien kehittäminen ja semmonen niinku ohjaaminen kuuntelemaan eri lailla musiikkia, niin sen voi tehdä monella muulla tavalla.” (Opettaja D.)

Opettaja D kertoo ottaneensa kantaa opetussuunnitelmien laatimisessa myös siihen, että hänen mielestään tulisi muistaa lisäksi se, että peruskoulun musiikki on osaltaan myös yleissivistävä aine. Vaikka käytännön tekeminen ja musisointi on tärkeää ja luo oppilaille elämyksiä, opettajan mukaan ei tule unohtaa, että musiikinopetukseen kuuluvat myös tietopuoliset ja kulttuuriin liittyvät asiat, jotka täytyy opettaa.

”Mä siitäki kirjoitin, et musta niinku kuitenkin peruskoulun musiikki on myöskin tämmönen yleissivistävä aine, et siinä on ihan tietopuolista ja tämmöstä kulttuuriin liittyvää asiaa, joka pitää vaan opettaa. Vaikka jotku käsitteet, oopperat ja oratoriot ja sitte soittimet ja tämmöset. Se ei oo pelkästään sitä, että joka tunnilla otettais joku laulu ja sit bändi soittas, vaan sit siinä on ihan tämmösiä asioita, joista voi pitää ihan selvän kokeen. Koska siitä annetaan numero.” (Opettaja D.)

Opettaja D:n mielestä koulussa arvosanoja on aina vaikea antaa niin musiikissa kuin muissakin aineissa. Hänen mukaansa usein on niin, että lahjakkuudesta voisi monelle antaa enemmänkin kuin kympin, mutta myös musiikissa hyvä arvosana vaatii aina osallistumista ja aktiivisuutta. Opettaja painottaa, että merkittävä osa hänen antamistaan arvosanoista koostuu siitä, miten aktiivisesti oppilaat tekevät töitä ja osallistuvat tunnilla. Hänen mielestään laulamisenkaan osalta arvosanaa ei voi koulussa antaa pelkästään sen perusteella, miten hyvin tai huonosti joku oppilas osaa laulaa, vaan opettajan tulee arvioida sitä, miten oppilas opiskelee ja ottaa vastaan niitä asioita, joita opettaja yrittää opettaa.

”- - että musta se numerokaan ei voi olla koulussa se – jos mä rupeen opettamaan vaikka kymmenvuotiasta lasta - niin enhän mä siitä anna numeroa, miten se sitä laulamista osaa, vaan siitä, miten se opiskelee niitä asioita, joita mä opetan. Eli mun täytyy opettaa jotakin ja arvioida sitä, miten hän oppii niitä.” (Opettaja D.)

”Ku lahjakkuudesta vois antaa viistoista, ja sitte töitä tehään kuitenkin ehkä enempi sillon ku huvittaa ja mistä sattuu tykkäämään, niin ei siitä sitte voi antaa kuitenkaan. Ja kaikki oppilaathan sitä ei ymmärrä. Ne muistaa sitte vanhana niitä opettajia, jotka- Tähän on just tää vitsi, että ”musta tuli näin kuuluisa, vaikka musiikinopettaja anto vitosen”. Että ei oo vielääkään lapsi ymmärtäny, että sullahan tais puuttua kirjat ja sä taisit häiriköidä tunnilla etkä tehny yhtään mitään. Et sä sait siitä työn teosta sen viitosen. Ku sä et tehny mitään.” (Opettaja D.)

Opettaja D:llä on arvioinnissa periaatteena, että oppilas, joka ei tee tunnilla mitään, mutta pitää kirjat mukana, saa sillä arvosanaksi kuutosen. Arvosanoille seitsemän ja kahdeksan pitää opettajan mielestä jo vähän osallistuakin. Opettajan mukaan arvosana kahdeksan on oppilaille tavallisin, mutta hän kertoo antaneensa yhdeksääkin jopa sellaisille, ei kovin musikaalisille oppilaille, jotka ovat kuitenkin olleet ahkeria. Kuten opettaja aikaisemminkin korosti, hänen mukaansa arvosana koostuu musiikissa useista osa-alueista. Arvioinnin osina ovat laulaminen, soittaminen, musiikkitieto, tuntiaktiivisuus sekä myös huolellisuus, kuten tarvittavien tavaroiden mukana pitäminen.

”Et se numero tulee, mä oon koittanu sanoo, et se tulee just siitä jaksosta tavallaan ja niistä asioista, mitä sillon on tehny. Et siin on niinku just se tuntiaktiivisuus ja nää tavaroiden tuominen, että tää tämmönen työskentelytavat kuuluu nykysin arviointiin. Ja sitte on laulupuoli ja sitte on soittamista ja sitte on vielä tämmönen niinku paperikoe. Musiikkitietoo ja nuotistoo ja tämmösiä.” (Opettaja D.)

Kuten muutkin haastatelluista opettajista, opettaja D pitää oppilailleen myös laulukokeen. Koska yksitellen laulattaminen vie paljon aikaa, opettaja tekee sen yleensä kerran jokaisen luokan kanssa, tavallisesti viidennen luokan aikana. Opettajan mukaan musiikkiluokkalaiset laulavat muutenkin paljon, ja heidän laulutaidoistaan on jo musiikintuntien perusteella melko hyvä käsitys, mutta etenkin tavallisten luokkien oppilaita on tärkeä laulattaa edes kerran yksitellen. Myös opettaja D soitattaa oppilailleen nokkahuilua ja pitää siitä kokeen, jossa jokainen soittaa yksin. Kuten muutkin opettajat ovat sanoneet, opettaja D:n mukaan laulukokeen yhteydessä tulee aina esille positiivisia yllätyksiä. Etenkin poikien kohdalla, kun heitä kahden kesken kuuntelee ja vähän rohkaisee, moni saattaakin laulaa ihan hyvin. Samalla opettaja pystyy henkilökohtaisesti neuvomaan oppilasta, jos laulaminen on esimerkiksi jollain tavalla epäluontevaa tai oppilas ei oikein uskalla laulaa. Opettajan näkemyksen mukaan pojat eivät

jotenkin kehtaisi laulaa omalla lapsen äänellään, minkä takia luokassa laulu on usein jotain epämääräistä mörinää. Opettaja D uskoo myös, että miehinen laulun malli eli esimerkiksi se, laulaako pojan isä kotona, vaikuttaa poikien laulamisinnokkuteen.

”Siis pojissa nimenomaan. Ku ne vaan mörisee luokassa, ku ne on tottunu. Sitte ku mä sanon, että ei toi ääni oo tommonen, että teepäs tämmönen, niin hetken päästä ne laulaa. Mut kun ne ei tykkää laulaa semmosella toisenlaisella äänellä. Sitte ku mä oon kehunu, niin sen jälkeen on ruvennu sitte laulu sujumaan. Se on niin polleeta kävellä siellä. Mä oon sanonu, että kymppin sait laulusta, mutta vitonen on tullu kokeesta, niin mietippäs sitä! Että mikä tulee numeroks? Että voisit saada aika hyvänki numeron, jos tekisit töitä.” (Opettaja D.)

Opettaja E on ollut itse mukana tekemässä alakoulun osalta Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelmaa. Opettajan mukaan työryhmä teki paljon työtä sen kanssa, ja opettaja E uskoo, että suunnitelmasta tulikin ihan järkeenkäypä ja toteutuskelpoinen. Opettaja arvelee, että heidän suunnitelmansa ei kovin paljon poikkea valtakunnallisesta peruskoulun opetussuunnitelmasta. Hänen mukaansa Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelma on vain hieman tarkempi ja mukaan on otettu kaupungille ominaisia piirteitä sekä maakunnallisesti merkittäviä asioita, joista esimerkkinä hän mainitsee kuorojen toiminnan.

”Mun mielestä me tehtiin kyllä hirveen paljon töitä sen Jyväskylän opsin kanssa. Että yritettiin tehdä siitä semmonen et se ois käypä, ja uskosin et se onki. Et ei se varmaan kovin paljo poikkea, mitenkään radikaalisti siitä koko peruskoulun opsista. Että musta tuntuu, et meil on niinku vaan tarkempi se ja jotenki semmonen jyväskyläläisempi, ja maakunnallisesti merkittäviä asioita otettu sinne sitte, kuoroja ynnä muuta.” (Opettaja E.)

Opettaja E:n mukaan työryhmä on nostanut laulamisen Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelmassa korostuneen tärkeään asemaan. Hänen mukaansa musiikin opetussuunnitelma sisältää toki monia osa-alueita, mutta henkilökohtaisesti hän nostaa laulamisen tällä hetkellä ykkösasiaksi. Opettaja sanoo, että tavoitteiksi on asetettu yhteislauluun rohkeasti osallistuminen, laulupääoman kartuttaminen ja laulujen ulkoa oppiminen sekä oppilaiden innostaminen yhdessä laulamiseen. Opettaja E:n mielestä on toisaalta hyvä, että kuntakohtaisesti laaditaan omat opetussuunnitelmat, mutta toisaalta hänen mielestään olisi myös mielenkiintoista nähdä, mitä muualla on tehty ja miltä muiden ideat näyttävät suhteessa valtakunnallisiin suosituksiin.

Opettaja E totesi, että musiikin osalta perusasiat eivät ole vuosien aikana opetussuunnitelmissa

muuttuneet. Hän sanoo, että opetussuunnitelmaa on tehty ja uudistettu koko kahdenkymmenen vuoden ajan, kun hän on toiminut opettajana. Laulaminen, soittaminen ja musiikkitietous ovat opettajan mukaan pysyneet ihan samoina. Ainoastaan uutta lauluohjelmistoa tulee luonnollisesti aina lisää ja jotkut muoti-ilmiöt tulevat ajoittain enemmän esille. Yhdeksi tärkeäksi osa-alueeksi opettaja mainitsee musiikkiliikunnan, jota on kuitenkin hänen mukaansa vaikea toteuttaa, kun luokat ovat pieniä ja oppilasryhmät suuria. Opettaja luettelee kuitenkin monia asioita, jotka eivät ole juurikaan muuttuneet: Vanhojakin lauluja lauletaan edelleen, nuotit ovat pysyneet samannäköisinä, rytmiharjoitukset ovat samantyyppisiä kuin aikaisemmin ja nokkahuilua soitetaan edelleen useissa kouluissa.

”Mä sanosin näin, että perusjutut niinku laulaminen ja soitto ja musiikkitietous ja nää on ihan pysyny samana, että tietysti aina jotain näitä muoti-ilmiöitä näyttää tulevan sitte aina lisää. Että tietysti musiikkiliikunta on yks, joka on tärkeä asia. Valitettavasti on sanottava kyllä, että ois vaikea toteuttaa pienissä tiloissa isoille ryhmille. Tai joku räppäys, mikä nyt on muotia, niin totta kai niitä muoti-ilmiöitä pitää ottaa sitte myöski mukaan.” (Opettaja E.)

Opettaja F:n näkemyksen mukaan laulun asema opetussuunnitelmissa on tällä hetkellä kohenemassa. Hän viittaa erityisesti Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelmaan, jossa laulamista on yritetty tuoda esille ja kiinnittää huomiota yhdessä laulamisen edistämiseen. Opettaja mainitsee Laululaariin liittyvän vuosittain koottavan laululistan, jota käydään kaikilla luokilla läpi ja tavoitteena on opetella laulut hyvin ja jotkut jopa ulkoa. Opettaja näkee hienona piirteensä sen, että jotkut laulut ovat jääneet ja voivat edelleen jäädä elämään, ja tätä voidaan edistää nimenomaan laulamalla niitä paljon yhdessä.

”Ne on just semmosia yhteisiä - - tuttuja, turvallisia poppisiisejä. Juicea ja muita, mitkä kaikki tietää. Et musta Juiceen musiikki on tänä päivänä kyllä ehdottomasti hyvin lähellä kansanmusiikkia siinä mielessä, että jokainen kadun kulkija tietää, kuka on Juice ja varmasti pystyy sanomaan yhen biisin sieltä. Ehkä voi jopa hyräilläkki. Musta se on niinku hieno piirre, että jotku laulut jää elämään sillä tavalla. Et siinä mielessä niinku opsissa ollaan vähän herätty siihen suuntaan.” (Opettaja F.)

Opettaja F on ollut mukana laatimassa uusinta Jyväskylän kaupungin musiikin opetussuunnitelmaa ja toteaa muiden opettajien tavoin, että valtakunnallisen opetussuunnitelmaehdotuksen vaatimuksia ja kriteereitä haluttiin vähän lieventää. Alun perin kriteerit arvosanalle kahdeksan viittasivat hänen mittapuunsa mukaan ennemmin arvosanaan yhdeksän. Opettaja arvioi, että näkemuserot valtakunnallisen opetussuunnitelman ja

paikkakuntakohtaisen opetussuunnitelmatyön välillä johtuvat usein siitä, että päättäjät eivät toimi niin lähellä käytännön opetusta kuin opettajat. Hän toteaa, että Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelman suhteen oltiin melko yksimielisiä, mutta toisaalta yleisen opetussuunnitelman laatiminen on aina jollain tavalla kompromissi eri ihmisten näkemyksistä.

”Tietysti jokaisella opettajalla on ne omat vahvuutensa ja kyllä minusta ne pitää näkyä siinä opetustyössä. Tietysti laaja-alaisesti pitää käydä läpi musiikkia - - pitää valottaa niitä muitakin alueita ku sitä niitten omaa läheisintä aluetta. Mutta kompromissihan se tietenki on aina, että ku tehdään yleinen opetussuunnitelma. Sithän jokainen voi painottaa niitä alueita vähän oman kykynsä mukaan.” (Opettaja F.)

Opetussuunnitelmatyön lisäksi opettaja F on useamman vuoden ajan tehnyt kollegansa kanssa musiikin oppikirjoja yläkoululle ja lukioon. Hän myöntää, että oppikirjan tekovaiheessa on luonnollisesti otettava huomioon, mitä opetussuunnitelma sisältää. Koska opettajien tulee lähtökohtaisesti noudattaa opetussuunnitelmaa ja oppikirjat ovat opettajien ja oppilaiden käyttöön tarkoitettuja, ne eivät voi olla ristiriitaisia opetussuunnitelman kanssa. Toisaalta, kun opetussuunnitelmat muuttuvat, opettajille uudet oppikirjat antavat ehkä hieman käytännön malleja siihen, mihin opetussuunnitelma on menossa ja mitä opetuksen tulisi sisältää. Opettaja F huomauttaa, että ennen kaikki valmistuvat oppikirjat tuli hyväksyttää opetushallituksella. Kirjan tuli täyttää tietyt kriteerit, että se hyväksyttiin koulujen, tässä tapauksessa musiikin, oppikirjaksi. Nykypäivänä markkinat ovat vapaat ja musiikinopettajat vain valitsevat, mitä kirjoja he haluavat opetuksessaan käyttää.

”Oon saanu aika paljon puhelinsoittoja kollegoilta ympäri Suomea just sen takia, että minkälainen on se teidän seuraava kirja. Että he tekee täällä opetussuunnitelmaa - - Et voisko saada etukäteen sisällysluetteloa. Tai aihekokonaisuuden. Et ku he käyttää sitä kirjaa kuitenkin. Et kyl mä luulen, että aika pitkälle nyt tässä vaiheessa on tehty eri kouluissa kirjojen mukaan. Et näissä kirjoissa on nää asiat, nyt me laitetaan ne opetussuunnitelmaan.” - - ”Et tavallaan kakku on mennä väärin päin. Et tehdään kirjoja, joista sitte opettajat tekee opetussuunnitelman.” (Opettaja F.)

4.2 Laulun asema koulun musiikinopetuksessa

Opettaja A näkee laulamisen itsestäänselvyytenä ja luontaisimpana tapana lähestyä musiikkia. Laululla on hänen mielestään, kuten ennenkin, olennainen asema; tällä hetkellä lauletaan paljon

ja ”ihmiset tykkäävät laulaa”. Laulamisen suosio on opettajan mukaan kuin iso aaltoliike. Muutamia vuosia sitten yleistä laulamisinnotusta nostattivat esimerkiksi karaoken suuri suosio sekä television musiikkiohjelmat, kuten Bumtsi-Bum. Tälläkin hetkellä koulussa oppilaat pitävät laulamisesta, mutta opettajan mielestä suosion aallon huippu on ehkä hivenen ohitettu. Opettajan mukaan myös laulamisen ja soittamisen balanssi vaihtelee. Kahdeksankymmentäluvulla soittaminen tuli tärkeäksi ja otti ison roolin koulun musiikinopetuksessa, mutta nyt ollaan hieman vastakkaisessa aallossa, jossa ihmiset haluavat laulaa. Toisaalta koulussa oppilaita laulatetaan edelleenkin huolimatta ajan virtauksista ja siitä, pitävätkö oppilaat laulamisesta vai ei.

Opettaja B:n mielestä laulun tärkeä asema ei ole muuttunut mihinkään noin viimeisten viidentoista vuoden aikana. Omassa musiikinopetuksessaan hän pitää laulamista edelleen ykkösasiana ja näkee sen tärkeimpänä työtapana erityisesti ainakin ala-asteella. Opettaja B kertoo kuitenkin tilanteen muuttuneen siitä, kun bändisoitto alkoi tulla vahvemmin osaksi koulun musiikinopetusta. Silti hän muistelee, että musiikinopettajakoulutuksessa kahdeksankymmentäluvun alussa bändisoittoa ei ollut juuri ollenkaan, joten paremmin eväitä sai kuitenkin laulun opetukseen. Opettaja B sanoo pyrkivänsä opetuksessaan siihen, että mahdollisimman monilla tunneilla lauletaan. Hänen mielestään voi sanoa, että musiikintunti on huono, jos laulamista ei ole lainkaan.

” Siis kyllä mä oon ainaki ottanu sen, yritän ainaki sillä tavalla, että olkoon mikä luokka ja mikä tunti, niin aina joka tunti lauletaan. Et se vois olla kuitenki se, et silloin se on mun mielestä huono musiikkitunti, et jos on menny niinku ihan vaan muuhun. Joskushan tietysti voi olla, jos on lyhyt tunti tai jos kuunnellaan paljon tai jos soitetaan. Mut kyllähän ne yleensä kuitenki ne soittohommatki mä oon yrittäny tehdä sillä tavalla, et siinä on kuitenki niinku laulun säestyksiä. Et jos se on jotain bändihommaa, niin ne on kuitenki semmosia biisejä, missä osa pystyy sit laulaa. Ja tehdään sitä työnjakoa sillä tavalla.” (Opettaja B.)

Opettaja C:n mielestä laulaminen on yksi erittäin keskeinen tekijä koulun musiikinopetuksessa, ja lähes jokaisella tunnilla lauletaan. Hän painottaa, että laulaminen on hyvin keskeinen työväline. Opettaja C:n mielestä laulaminen on tärkeää, koska siihen jokaisella on olemassa jo oma instrumentti, jota käyttää, ja laulamisen ilo voi olla suuri huolimatta siitä, minkälaisella äänellä kukin laulaa. Koulun musiikintuntien vähyydestä johtuen opettaja ei hänen mukaansa

voi eikä ehdi tehdä yksittäisten oppilaiden äänelle mitään ihmeitä, mutta tärkeintä opettajan mielestä onkin se, että laulaminen on oppilaiden mielestä mukavaa.

”Kun meillä jokaisella se kurkku on, niin periaatteessa jokainen voi laulaa, ja mulle on tärkeää se, et jokainen laulaa. Ei niinkään se, et minkälaisella äänellä. Ja sillai, et jos mä tiedän, et mulla on tunti viikossa luokalla opetusta eikä mitään muuta, niin en mä ole mikään fakiiri, joka teen niitten äänelle mitään ihmeitä. Mä haluan, et se on semmonen riemu ja ilo ja et niistä on mukava laulaa. Sillai mä toivon, et kaikki on mukana ja laulaa niinku pystyy. Kaikilla se soitin on.” (Opettaja C.)

Opettaja D on opettaja A:n kanssa melko samaa mieltä siitä, että laulun asema musiikinopetuksessa sekä yleinen laulamisen suosio on vaihteleva. Opettaja D korostaa, että hänen mielestään laulun asema koulussa on hyvin paljon kiinni opettajan omasta harrastuneisuudesta ja kiinnostuksesta panostaa yhdessä laulamiseen ja laulun opettamiseen. Opettajan oma kokemus on, että esimerkiksi opettajien koulutuksessa laulun opetusta ei pidetä riittävän merkityksellisenä, vaikka oma ääni ja laulutaito ovat hänen mielestään opettajan ensimmäinen ja luonnollisin väline musiikin opettamiseen koulussa. Laulamissa on se hyvä puoli, että sitä voi tehdä oikeastaan missä tahansa paikasta ja välineistä riippumatta.

”No, mä en sano suoraan, et se (laulun asema) on huono. Että se on niinkun, mitenäs sanottu, se ei ole vakaa. Sillä tavalla, et se on kiinni ihan siitä opettajasta, et miten hän sen vetää. Sen koulutuksessakin jo näkee, et se asema, kun ajattelee ihan vaan laulunopettajien vakanssia ja laulamista sinänsä, niin sitä ei koeta niin merkityksellisenä ku se esimerkiksi mun mielestä on. Että mitä pienempien lasten kanssa ollaan tekemisissä, niin sen vähemmällä sä loppujen lopuks pärjää. Ja se vähin, mitä sä tarvitset, on oma ääni ja laulaminen. Et oikeestaan ei tarte olla mitään muuta ku se ääni ku menee luokkaan. Että siinä mielessä voi musiikkia opettaa vaikka heinäladossa.” (Opettaja D.)

Opettaja D toteaa, että kun esimerkiksi bändisoittimet otetaan opetukseen mukaan, käytäntö väistämättä monimutkaistuu. Opettaja viittaa myös hänen mukaansa noin 1960-luvun loppupuolella alkaneisiin muutoksiin ja ideoihin esimerkiksi ns. ulkoluvun poistamisesta. Laulujen sanojen ulkoa opettelu katsottiin myös kuuluvaksi siihen, minkä seurauksena sanojen opettelusta vähitellen paljolti luovuttiin. Ja laulamisen kannalta se ei ole ollut opettajan mielestä hyvä asia. Opettaja D sanoo, että nykyäänkin kouluissa kyllä lauletaan ja yritetään pitää laulun asemaa yllä. Opettajan mukaan usein ihmetellään, miksi lapset eivät laula tai luokkaa ei tahdo saada laulamaan. Ajatellaan ehkä, että se johtuu kevyen musiikin suosiosta tai jostain muusta.

Opettajan mielestä tilanne johtuu yksinkertaisesti siitä, että koulussa ja muuallakin lauletaan liian vähän. Hän mainitsee yhtenä laulamista vähentäneenä tekijänä uskontokasvatuksen muuttumisen, jonka myötä aikaisemmin kouluun kuulunut virsien laulaminen jäi pois. Kun yhteiset laulutilanteet koulussa vähenevät, oppilaille on aina vain vähemmän tilaisuuksia oppia lauluja ja laulamista. Kuten muutkin haastateltavat, myös opettaja D painottaa, että laulutaito voi kehittyä vain laulamalla.

”Kyllä (kouluissa) lauletaan ja yritetään laulaa. Ja sitte aina ihmetellään, että ku ne ei laula - - et kyllä ennen vanhaan lapset laulo, ja sitte ajatellaan, et se johtuu jostain kevyestä musiikista ja jostain muusta. Ja mun mielestä se ei johdu siitä, vaan se johtuu siitä laulamisen puutteesta. Pitäs vaan laulaa enemmän. Ja sit se näkyy kaikessa, vaikka niinku uskontokasvatuksen muuttumisessa, niin virsilaulu on jäänyt pois, niin samalla esimerkiks laulaminenki on jäänyt pois. Niinku äänenkäyttö ei kehity. Niin että eihän siinä sitte opi laulamaan ku ei lauleta, että ei siinä nyt sen kummempaa oo. Että ei sitä sitte yks kaks osata laulaa.” (Opettaja D.)

Opettaja E:n näkemyksen mukaan laulun asema yleisesti ottaen on tällä hetkellä heikko. Nimenomaan yhdessä laulamisen into on laskenut opettajan mielestä hänen työvuosiensa aikana sekä koulussa että muualla, missä yhdessä laulamiseen olisi mahdollisuus. Opettaja E pitää koulussa vakavana tekijänä mm. yhdessä laulamisen vähenemiselle musiikille annettujen tuntimäärien vähyyttä. Hänen koulussaan ala-asteella musiikkia on kaikilla yksi tunti viikossa, kun taas muille taideaineille on annettu kullekin kaksi tuntia viikossa, liikunnalle jopa kolme. Myös opettaja B ja opettaja C olivat sitä mieltä, että musiikin tuntimäärä on tällä hetkellä joillakin luokilla liian pieni.

”Semmonen laulaminen kaiken kaikkiaan minusta on kyllä joutunu semmoseen notkahdukseen. Että se on kyllä kärsiny inflaatiota. Että sanotan, että näillä tuntimäärillä, mitä meillä, niin meillä on yks viikkotunti viikossa. Kyllä se on aika vähän musiikille, mitä annetaan. Esimerkiks liikunnassa on kolme tuntia viikossa, kuvaamataitoo kaks, käsityötä kaks, musiikkia yksi. Niin - - selvästi näkyy kyllä, et se laulamisen into ja yhteislauluhetkissä osallistuminen, niin se on ihan selkeesti laskenu.” (Opettaja E.)

Mahdollisina syinä yhdessä laulamisen vähenemiseen opettaja E pitää sitä, että kodeissa ei ehkä lauleta niin paljon kuin ennen, ja ihmisten käyminen sellaisissa tilaisuuksissa tai tapahtumissa, joissa on yhteislaulua, on vähentynyt. Yhtenä esimerkkinä hän mainitsee aikaisemmin tapoihin kuuluneen kirkossa käymisen, minkä yhteydessä laulettiin ja opittiin lauluja yhdessä.

”Ja tietysti se, että eihän kodeissakaan nyt enää varmaan sitte niin paljon lauleta ku ennen. Vaan että telkkaria seurataan ja radio soittaa päivän iskelmät ja sit loppu aika ollaan tietokoneella. Et se yhteislauluhetket, mitä ennen oli ku käytiin kirkossa esimerkiks – sanotaan, että vaikka kirkossa käyminen – niin siellä jo laulettiin. Että yhteistilaisuuksissa ja semmosissa käyminen niin se on varmasti huikeesti laskenu muutamaan kymmeneen vuoteen.” (Opettaja E.)

Opettaja D toi esille koulun osalta tämän vastaavan yhteislaulamista vähentäneen tekijän, että kouluissa virsiä ei enää lauleta yhdessä. Samoin hänen kanssaan myös opettaja E viittaa siihen, että lapsilta puuttuu nykyään laulujen pääoma ja osaaminen, koska heiltä ei vaadita enää sellaista ulkoa osaamista kuin aikaisemmin.

”Että tänä päivänä lapsilta ei ehkä myöskään vaadita niin paljo sitte ulkoa osaamista ku ennen vanhaan. Että semmonen laulujen pääoma puuttuu. Et Keski-Suomen kotiseutulaulu ehkä ja Maamme-laulu ja Enkeli taivaan, siinä se on. Mutta se vois, pitäis olla laajempi se ulkoa osaamisen tasoki, että tulis semmosta laulukulttuuria ja pääomaa. Siirtys sukupolvelta toiselle.” (Opettaja E.)

Opettaja E painottaa useampaan kertaan, että laulaminen on hänen mielestään musiikin tunnilla kaikkein tärkein asia. Hänen mielestään puolet musiikin tunnista pitäisi olla laulamista – nimenomaan yhteislaulua - ja toinen puoli jakautuisi soitolle, musiikin historialle ja -teorialle. Kuten opettaja C myös opettaja E pitää koulussa tärkeänä ja ensimmäisenä tavoitteena sitä, että oppilaat ylipäätään osallistuisivat laulamiseen. Hän mainitsee laulamisen hyvänä puolena sen terapeuttisuuden: laulaminen on hyvä keino ilmaista itseään ja erilaisia tunteita. Lisäksi yhdessä laulaminen esimerkiksi juhlatilaisuuksissa luo tunnelmaa ja lisää yhteenkuuluvuudentunnetta.

”No sehän (laulaminen) on kaikkein tärkeintä! Siis että osallistuu ja se on erittäin terapeuttista ensinnäki, ja sit juhliissa laulaminen luo sen tunnelman ja semmosen yhteishengen, ja on myöskin itensä ilmasemista ja purkamista. Sä laulat vaikka pahaa oloa ulos itestäs tai ku sä laulat jonku kauniin hienon laulun, niin sun tulee hyvä olo. Siinähan on aina se empaattisuus ja tunteet mukana, kun puhutaan laulamisesta.” (Opettaja E.)

Opettaja F on sitä mieltä, että koulussa ja yleisesti ottaen Suomessa voitaisiin mielellään laulaa enemmän. Hän näkee, että uudet oppikirjat ja yleinen musiikkiluokkien soitinvarustuksen parantuminen ovat vaikuttaneet siihen, että musiikin opetus on vähitellen painottunut ehkä liikaakin soittamiseen ja laulu on jäänyt vähemmälle. Opettaja toteaa, että laulamista on hänenkin musiikintunneillaan liian vähän. Hän arvelee, että sellaiset opettajat, jotka ovat erikoistuneet laulamiseen tai esimerkiksi kuoromusiikkiin, painottavat ehkä opetuksessaan laulamista enemmän.

”Nyt vastaan ihan omakohtaisesti, että mul on huono omatunto, et tuota laulua pitäis olla paljo enemmän. Tietysti ehkä sellaset tyypit, jotka on erikoistunu enemmän laulamiseen ja kuoromusiikkiin ja tälläseen, niin ehkä ne painottaa sitä. Mä oon ottanu enemmän soittolinjaa ja sit se laulu on jääny vähän vähemmälle... Tosin kyllä aina joka tunti lauletaan, mutta enemmänki vois laulaa.” (Opettaja F.)

4.3 Oppilaiden laulamisaktiivisuus

Opettaja A:n mielestä oppilaiden laulamisaktiivisuus on ihan hyvä. Hänen mukaansa pari, kolme vuotta sitten oli lauluinnostuksessa paras vaihe, mutta tällä hetkellä ehkä pieni lasku on meneillään. Toisaalta opettaja huomauttaa tässä yhteydessä, että hänen otoksensa on aika pieni, kun puhutaan siitä oppilasmäärästä, jota hän tällä hetkellä opettaa. Yläasteen osalta eräänlaisena ylimääräisenä rasitteena on esimerkiksi poikien äänenmurros. Toisinaan oppilasryhmää voi olla vaikeampi saada laulamaan, mutta olennaista onkin, että laulamiseen pitää panostaa. On muistettava, että laulaminen ei ole vain sitä, että otetaan kirja ja lauletaan. Opettajan mukaan oppilaita pitää myös ”jujuttaa” laulamaan, ja saada heidät tajuamaan, että laulaminen on taitolaji, jota oppii vain tekemällä. Ensiksikin, laulaminen on fyysinen tapahtuma, jossa ensimmäinen tärkeä asia on yksinkertaisesti suun aukaisu ja sen jälkeen artikulaatio. Usein oppilaille on tyypillistä lauletaessa se, että edes suu ei juurikaan aukea saati liiku, vaikka olevinaan lauletaan. Opettajan mielestä on tärkeää aloittaa laulaminen äänenavauksella ja on myös tärkeää kertoa joitakin perusasioita äänenkäytöstä.

Opettaja A:n mukaan on oppilaita, jotka lähtökohtaisesti vain istuvat ja ajattelevat, että laulaminen ”ei koske mua”. Opettaja kertoo kuitenkin ilmoittavansa oppilaille, että vastaavasti kuin muidenkin oppiaineiden tunneilla on tietyt tehtävät, musiikin tunnilla lähtökohta ja itsestään selvä asia on, että siellä lauletaan. Ja laulaminen koskee kaikkia. Opettaja huomauttaa, että täytyy tietysti olla herkkä ääritapausten suhteen, mutta esim. vakavia traumaattisia kokemuksia laulamisen suhteen opettaja muistaa olleen ainoastaan yhdellä oppilaalla uransa aikana.

” - oppilaitten pitää myöskin oppia huomaamaan se, saada ne tajuamaan, että laulaminen - - seki on kuitenkin lainausmerkeissä taitolaji ja sitä pitää oikeesti tehdä. Että sitä ei voi sillai istua niinku kypsä makaroni ja ajatella, että nyt mä vaan rupeen laulamaan. - - Ja mun korvat kestää ihan mitä vaan, et ei tartte sitä ajatella. - - Ja tunnuksena on, että mieluummin ilosesti pieleen ku hiplaten hyvin. Et ääntä pitää lähteä, se on toinen juttu.” (Opettaja A.)

Opettaja B:n mukaan oppilaiden laulamisaktiivisuus vaihtelee luokittain. Hänen mielestään musiikkipainotteisella luokalla yleensäkin aktiivisuuteen musiikintunneilla vaikuttaa luonnollisesti se, että oppilaat ovat omasta tahdostaan nimenomaan halunneet musiikkiluokalle. Opettaja arvioi, että noin neljä viidesosaa hänen musiikkiluokkalaisistaan ovat hyviä laulajia. Kun suurin osa laulaa reippaasti ja rohkeasti, niin se yksi viidesosa, jotka ovat ehkä vähän heikompia, innostuvat myös helpommin osallistumaan. Toisaalta opettaja B:n opettama viides luokka, ei-musiikkiluokka, jossa on kolmekymmentä oppilasta ja yksi tunti musiikkia viikossa, laulavat myös melko reippaasti. Sitä vastoin eräs aiempi kuudes luokka oli opettajan mukaan erittäin passiivinen laulamisen suhteen. Luokanvalvojat totesivat kuitenkin, että luokan oppilaat ovat yleisesti passiivisia monessa muussakin asiassa, joten tässä tapauksessa innottomuus ei ehkä johtunut pelkästään laulamisen tai musiikintuntien vastenmielisyydestä.

Opettaja B pohti sitä, miten lasten ja nuorten ääniala on supistunut. Hän arvelee sen olevan yleinen ilmiö Suomessa, ja johtuvan ehkä siitä, että yleensäkin lauletaan vähemmän sekä alasteen osalta siitä, että murrosikä ja sen myötä äänenmurros näyttää tulevan entistä aikaisemmin.

”Kyllä mä oon sitä paljo miettiny. Ja tietysti jos aattelee tällästä laulutaitoo tai jotain, mikä se nyt olis sitte, ne edellytykset, niin mun mielestä joku kummallisuus täs on kyllä tapahtunu. En mä tiedä, johtuuks se siitä, että lauletaan vähemmän ku aikasemmin, mutta äänialahan on supistunu ihan hirveesti. Jos menee yli kaksviivasen c:n, niin hetihän ne huutaa, että ei pysty. Että tota, sitä vaan pitäs tehdä vielä enemmän, tietysti.” (Opettaja B.)

Opettaja B:n kokemus on, että laulamisaktiivisuus hiipuu ainakin alakoulun osalta mitä ylemmille luokille mennään. Hän arvelee, että yläkoulussa paras ikäluokka sen suhteen ovat ehkä yhdeksäsluokkalaiset, koska he ovat riittävän kehittyneitä ja äänenmurros on ohitettu, heillä on uskallusta ja halua ilmaista itseään sekä itsetunto jo sen verran hyvä, että rohkenevat laulaa ja käyttää omaa ääntään. Opettajan mukaan jo kuudesluokkalaiset varmasti pohtivat sitä, miltä oma ääni kuulostaa ja mitä muut siitä ajattelevat. Oma ääni on henkilökohtainen asia, ja

arvio omasta äänestä vaikuttaa myös lauluhalukkuuteen. Ja ryhmässä oppilaat myös tarkkailevat toisiaan.

”Mitä muut ajattelee tästä mun äänestä, niin se on sellanen, mitä ne varmasti pohtivat. Ja kyllähän ne toisiaan kyttää. Se kyttäminenhän lisääntyy. Ja toisilla on niin heikko se itsetunto sitte, että ne ei niinku kehtaa. Mutta onneks nyt esimerkiks tossa mun porukassa on sellasia hyviä laulajia, joilla on niin kova itsetunto, että kun ne rupee laulamaan, niin sitte tietysti kun ne on tällasii vähän enemmän johtajatyyppejä luokassakin, niin ne lähtee sitten ne tavallaan hiljasemmakki siihen mukaan.” (Opettaja B.)

Opettaja B:n mielestä haasteellinen tehtävä laulamiseen aktivoimisessa on laulujen valinta. Motivoidakseen oppilaita laulamaan, olennaista hänen mielestään on miettiä sopivia kappaleita, joissa olisi jokin innostava asia. Hyvien laulujen löytäminen ei ole hänen mielestään aina niin helppoa. Opettaja A:n tavoin opettaja B on huomannut hyväksi koettaa keksiä lauluihin motivoivia asiayhteyksiä ja ikään kuin ”jujuttaa” oppilaat hyväksymään jokin laulu. Samoin opettaja B on sitä mieltä, että tietyt laulut kuuluvat suomalaiseen kulttuuriperintöön, joten niitäkin täytyy laulaa.

”- esimerkiks tota jotain suomalaista kansanmusiikkia tai siihen liittyviä lauluja ja vanhoja suomalaisii perinteisii lauluja, niin kyl mä oon vaan vieny niitä ja pakottanu laulamaan, koska ne on tavallaan niinku kuuluu mun mielestä tähän kulttuuriperintöön. Et kyllä nyt ois hyvä osata Maamme-laulu ja Keski-Suomen kotiseutulaulu ja vähän muutama muuki kotiseutulaulu ja muutama tällänen klassikkokansanlaulu.” (Opettaja B.)

Opettaja C:n mielestä oppilaiden laulamisaktiivisuuteen vaikuttaa olennaisesti myös opettaja. Jos opettaja itse on innostunut aiheesta, se heijastuu oppilaisiin. Koska laulu on opettaja C:n oma pääinstrumentti ja hänelle tärkein osaamisalue, hän uskoo siksi pystyneensä välittämään lauluinnostusta myös oppilaisiin.

”...jos joku alue on sulle rakas, niin kyllähän sä tuot sitä sillai esille. Että sä oot siinä täysillä itte mukana ja ne näkee, että se on tärkeätä, niin mä uskon, että se vaikuttaa myös oppilaisiin.” (Opettaja C.)

Myös opettaja C sanoo, että aina luokassa on joku oppilas, joka ei pidä jostain laulusta. Tai ainakin täytyy esittää, ettei laulu kiinnosta. Silloin opettajan vain täytyy tulla vastaan ja kertoa, että koskaan ei voi olla sellaista laulua, josta varmasti kaikki pitäisivät. Mutta kun lauluja vaihdellaan, niin niistä löytyy todennäköisesti jokaiselle jokin mieluinen. Toisaalta opettaja C:n

mielestä jollakin tunnilla jonkun oppilaan voi antaa joskus vain olla. Opettaja sanoo yrittävänsä luonnollisestikin kannustaa oppilaita laulamaan. Hän pitää myös tuntiaktiivisuuskirjaa, joka toimii jatkuvan näytön mittarina sekä osaltaan motivointikeinona koulunkäyntiin. Oppilaat tietävät tässäkin tapauksessa, että jos ei laula, se tarkoittaa myös sitä, että se vaikuttaa numeroon. Välillä opettaja saattaa keskustella oppilaan kanssa, jos näyttää, että jollakin on tuntiaktiivisuudessa jatkuvasti miinusta.

”Onhan niitä justiin, et ihan kaikki laulut ei kaikkia kiinnosta. Tai ainakin pitää esittää, ettei ne kiinnosta. Sitäkinhän on tänä päivänä. Mutta sit taas toisaalta voi antaa jonku vaan olla. Et jos se kuitenkin jatkossa on taas mukana, et ei yks kerta nyt maailmaa mihinkään muuta.” (Opettaja C.)

Opettaja D sanoo, että ne luokat, joita hän opettaa, niissä oppilaat pääsääntöisesti kyllä laulavat. Tässäkin opettaja tuo esille sen, että oppilaiden aktiivisuus on paljolti kiinni siitä, mitä opettaja itse tekee. Kuten opettaja C:kin painotti, opettajan täytyy itse olla innostunut laulamisesta ja välittää sitä innostusta oppilaille. Ja opettajan on monin tavoin tehtävä työtä sen eteen, että laulaminen voisi olla oppilaille mielekästä.

”Niin kyllähän oppilaat on sillä tavalla aktiivisia, jos ne niinku saa työskentelemään. Tietysti kaikenlaisia ongelmia on nykyään koulussa, mut et kyllä ne laulaa, jos opettaja tekee työtä sen eteen.” (Opettaja D.)

Opettaja D kertoo kyllä tietävänsä kouluja ja luokkia, joissa laulaminen on heikompa. Opettaja ei osaa sanoa, onko tilanne niiden laulamisaktiivisuudessa huonontunut ja ovatko asiat sitten olleet joskus aikaisemmin paremmin, mutta arvelee, että tunneilla joka tapauksessa lauletaan vähemmän, koska musiikinopetukseen kuuluu niin paljon muutakin laulamisen lisäksi. Opettaja pitää valitettavana sitä, että edelleen kuulee musiikintunteja käytettävän esimerkiksi levyraadin pitoon. Hän kertoi myös kuulleensa koulusta, jossa musiikintunnilla ne oppilaat soittavat aina bändisoittimia, jotka jo valmiiksi ne hallitsevat, ja muut tekevät omiaan eivätkä edes osallistu lauluun.

Opettaja E:n mielestä heidän koulunsa kohdalla oppilaiden laulamisaktiivisuudessa näyttäisi olevan pientä nousujohteisuutta. Hänen mukaansa oppilaat laulavat yleensä ihan ”keskinkertaisen innokkaasti”. Opettaja E:n mielestä opettajista, kodista ja ympäristöstä on

kiinni se, miten lapset laulavat. Opettaja B:n tavoin hän toteaa, että laulamisen tasossa ja innokkuudessa on aina luokkakohtaisia eroja. Opettaja E arvelee mahdolliseksi vaikuttajaksi sen, miten paljon oppilaat ovat laulaneet ensimmäisestä luokasta lähtien eli kuinka paljon laulamiseen ja yhteislauluun on koko kouluaikana panostettu. Opettaja E:n mukaan heidän koulussaan oppilaiden laulamisaktiivisuus on parantunut, kun koulussa on järjestetty yhteislaulutilaisuuksia ja musiikintunneilla oppilaita on tietoisesti pyritty kannustamaan innokkaampaan ja aktiivisempaan laulamiseen.

Vaikka laulamisaktiivisuus on opettaja E:n mukaan heidän koulussaan näin hieman parantunut, opettaja huomauttaa, että puhtaasti laulamisen taito oppilailta näyttää menneen alaspäin. Opettaja arvelee tämän johtuvan juuri siitä, että ylipäänsä laulamista harrastetaan liian vähän. Sävelkorvaa pystyy hänen mielestään kyllä kehittämään, mutta hän korostaa edelleen, että yksi tunti viikossa ja kolmekymmentä oppilasta tekee sen aika mahdottomaksi toteuttaa. Opettaja uskoo, että yläkoulussa tilanne on sikäli parempi, että oppilasryhmät ovat osittain paljon pienempiä ja kurssien valinnaisuus ja isompi tuntimäärä helpottavat aiheeseen paneutumista. Opettaja E arvelee, että yksi tärkeä keino tarkemman melodiatajun kehittämiseksi olisi laulaa lasten kanssa enemmän ilman säestystä. Opettaja huomauttaa, että säestys voi olla myös laulua heikentävä tekijä, jos se ”ajaa laulun yli” ja estää kuulemasta, että itse laulu on epäpuhdasta. Laulamisen yhteydessä saisi siis opettajan mielestä kiinnittää enemmän huomiota oikean melodialinjan ja niin sanotusti yhteisen sävelen löytämiseen.

”Että jos mä suoraan sanon, niin puhdas laulu ja se, että menee melodian mukaan, niin se on musta niinku menny alaspäin. Se melodian löytäminen, niin pitäs varmaan laulaa paljo lasten kans ilman säestystä. Pelkkää melodiaa vaan ilman mitään säestystä. Että joskus hyvä säestys saattaaki olla huono asia, et se kuulostaa hyvältä, vaikka laulaa ihan nuotin vierestä. Et semmosta, ei nyt solfausta, mut semmosta, et yritettäs niinku löytää se yhteinen sävel. Sitä ehkä vois olla enemmän, meilläkin ja minunki opetuksessa.” (Opettaja E.)

Opettaja F:n mukaan hänen opettamiensa yläasteikäisten oppilaiden laulamisaktiivisuus on verrattain heikkoa. Tietysti joukossa on innokkaitakin laulajia, mutta yhteislaulu on opettajan mukaan usein hieman vaisua. Yhtenä syynä tähän hän näkee murrosiän vaikutukset, jotka ehkä laimentavat innostusta laulamiseen. Esimerkiksi kun äänenmurroksen takia oman äänen kontrollointi on tietyssä iässä vaikeaa, oppilaat näyttävät pelkäävän laulamista ja omaa ääntään.

Näin opettajan mukaan pojat ovat passiivisia oman äänentuotonsa kanssa ja tytötkin laulavat hyvin vaisusti. Opettaja uskoo, että laulaminen on oppilaille jo teknisenä suorituksena hankalaa. Hän arvelee, että vaikeus johtuu mm. siitä, että laulaessa ei osata hengittää oikein, ja kun hengitys ei ole tukena, laulukin on varovaista.

”- kun se oman äänen kontrollointi on tiettyssä iässä niin vaikeeta, niin sitten ne vähän pelkää sitä ja pojat on vähän passiivisempia sen oman äänentuotonsa kanssa. Ja tytötkin laulaa hirveen vaisusti. Et ehkä just se tekninen suoritus, et ne puhuu kovempaa ja sit ku ruvetaan laulaan, niin sit se laulu on ihan hiljasta. Joka pitäis olla ihan päinvastoin. Et laulun pitäis tavallaan tulla hengityksen kautta myöskin vähän voimakkaammin ku puhe.” (Opettaja F.)

Opettaja F toteaa, että laulamisinnostus on tietysti aika pitkälle kiinni myös laulujen valinnoista. Laulut eivät saisi olla oppilaiden mielestä tylsiä eivätkä ainakaan niin vieraita, että niitä ei osata laulaa. Ehkä tämän päivän nuorten laulukulttuuri on sitä, että lauletaan poplauluja. Opettaja sanoo olevansa tyytyväinen siitä, että usein oppilaat toivovat nimenomaan suomenkielisiä pop-kappaleita. Opettaja toteaa hänestä tuntuvan, että vanhempi sukupolvi moittii sitä, että nykyajan nuoriso ei osaa kansanlauluja ja ”niitä vanhoja lauluja”. Opettaja F näkee asian kuitenkin niin, että on kai ihan sama mitä lauletaan, kunhan lauletaan. Ja silloin voi sanoa: ”Me osataan *niitä* lauluja!” Ne ovat tavallaan osa tämän päivän kansanmusiikkia. Opettaja myöntää, että toki kulttuuriperintöä tulee pyrkiä siirtämään eteenpäin ja kansanlaulukin joskus lauletaan. Hänen mielestään vanhoja lauluja on kuitenkin joskus mielekästä tuoda oppilaille niin, että kappaleita lähestytään jollain uudella tavalla. Kappaleita voi sovittaa eri tavoilla tai käännettyjä kappaleita voi ensin vaikka laulaa englanniksi. Joskus on tietysti hyvä opetella se ihan perinteinen versio.

Opettaja F näkee suurena haasteena sen, että koko koulun saisi isolla joukolla laulamaan yhdessä. Suurimpana ongelmana on hänen mukaansa se, että sellainen yleinen me-henki puuttuu. Oppilaat todennäköisesti pelkäävät virheitä ja sitä, että eivät osaa laulaa ”oikein” ja nuotilleen. Taustalla on myös oletettu ympäristön paine, että voi joutua naurunalaiseksi, jos toiset huomaavat, ettei joku ns. osaa laulaa. Opettaja toteaa, että jollain tavalla oppilaat ovat omaksuneet sen ajattelutavan, että laulaa voi vain, jos on omasta ja muiden mielestä hyvä lauluääni ja osaa laulaa oikein.

”Semmonen me-henki ehkä puuttuu siitä. Että pelätään virheitä. Pelätään sitä, että naapuri nauraa muka omille virheille, ja sitte ehkä on kasvatettu siihen, että pitää laulaa oikein, jotta niinku tulee hyvä olo. Ettei uskalla muuten laulaa, jos niinku tietää, että on huono lauluääni.” (Opettaja F.)

Opettaja C:n tavoin opettaja F sanoo yrittävänsä kasvattaa ja rohkaista oppilaitaan siihen, että jokainen saa laulaa omalla äänellään, kuulostipa se miltä tahansa. Tärkeintä on se, että yrittää, koska äänikään ei voi kehittyä muuten kuin harjoittelemalla, ja harjoituksen myötä äänielimistö ja sen hallinta kehittyy. Samoin korva tottuu kuuntelemaan, miltä oma laulu kuulostaa. Opettaja F toteaa, että äänen tuottaminen laulaen on pitkälti fyysikaalinen ilmiö, jonka tueksi tarvitaan lisäksi hieman musikaalisuutta. Opettajan mielestä täysin epämusikaalisia ihmisiä ei ole olemassa, vaan kaikki pystyvät jollain tavalla osallistumaan musisointiin ja yhteislauluun. Opettaja sanoo tietävänsä käytännön kokemuksesta, että myös lauluääntä on mahdollista kehittää ja harjoittelemalla monen oppilaan laulutaito on selvästi parantunut.

”Et mä oon yrittäny kasvattaa omia oppilaita sillä tavalla, että ihan omalla äänellä, kunhan laulat. Ja sitä kautta kehittyi sit se rutiini ja kontrolli kurkkuun ja äänihuuliin ja hengittämiseen. Mut jos ei koskaan edes uskalla tuottaa ääntä laulamalla, niin ei korvakaan totu siihen. Sehän on aika pitkälle fyysikaalinen ilmiö se, että sä saat hertsit kohdalleen. Mut tietysti pitää olla musikaalinen myöskin. Et tajuaa sen, onko ääni korkeempi vai matalampi. Mut jos ei koskaan sitä treenaa, niin ei ikinä opi laulamaankaan. Ja mä oon käytännössä huomannu hirveesti esimerkkejä, kun joku on niinku malttanut treenata sitä laulua vuoden aikana, sen laulutaito on parantunu, tarkkuus on parantunu, sävelpuhtaus. Et kyl se kehitettävissä on.” (Opettaja F.)

4.4 Miten opetat laulua koulussa?

Opettaja A sanoo, että koulussa laulujen on oltava helppoja, äänialaltaan sopivia sekä sellaisia lauluja, joista oppilaat pitävät. Kannattaa aina ottaa huomioon se, että nuorten ääniala on yleensä ottaen hyvin suppea, ja lauluja täytyy myös transponoida sen mukaan. Jos laulut ovat vieraita, niistä kannattaa kertoa oppilaille jotakin; keksiä jokin aasinsilta siitä, miksi jokin laulu on hyvä ja sitä kannattaa laulaa. Yksi keino motivoida on laittaa jossakin laulussa tytöille ja pojille sooloja niin, että tytöt laulavat jonkun osan, pojat taas toisen osan jne. Tytöt ja pojat voi myös yllyttää nokittamaan toisiaan laululla. Oppilaat voi saada itsekin huomaamaan asioita, kun opettaja tarttuu tilanteisiin vaikka huumorin kautta ja kommentoi ohjaavassa mielessä

oppilaiden toimintaa.

”Seiskaluokka, tyypillinen luokka, missä pojat on huonoja laulamaan, lauletaan ”Suklaasydän” ja poikien soolo on: ”Bumtsi-bum, bumtsi-bum-bum” ja yhtäkkiä ne on ihan niinku- niinku silmät säteillen laulaa sen pienen pätkän. - - Ja sit sellasta oppilaitten - - toiminnalla vähän lainausmerkeissä pilailua, kun ne laulaa oikein hiljaa niin mä rupeen soittaa tosi hiljaa ja sieltä korkeelta vaan ”plim, plim, plim” ja mä sanon, että ihan säestys tätä laulua myöden.” (Opettaja A.)

Opettaja A:n mukaan laulun opettamisessa ja motivoinnissa ”kaikki keinot ovat sallittuja”. Oppilaiden mukaan saaminen on kaiken A ja O. Ennen kaikkea opettajan täytyy olla itse hereillä ja katsella ja kuunnella oppilaita. Kun oppilaat huomaavat, että opettaja on hereillä, he myös huomaavat, että hän on tosissaan. Opettajan mielestä on myös tärkeää, että laulamisenkin suhteen oppilas voisi havahtua siihen että ”hei, mä osaan”. Opettaja pitää kaikille laulukokeen, tai paremminkin laulutestin, mikä on osoittautunut oppilaiden korvissa huojentavammaksi sanamuodoksi. Laulutestistä on se hyöty, että opettaja kuulee jokaisen laulavan ja tilanne on usein tärkeä myös oppilaille itselleen, kun he huomaavat taitonsa.

Opettaja A kertoo tekevänsä myös lauluharjoituksia, joissa etsitään omaa ääntä. Jos esimerkiksi laulun aloitusääntä on vaikea löytää, oikeaa ääntä voidaan lähteä etsimään nostamalla laulettua ääntä alhaalta ylöspäin opettajan näyttäessä säveltason nousua kädellä ja näin koetetaan päästä oikeaan säveleen. Myös ensimmäinen sana voi olla olennaisen tärkeä. Esimerkkinä ”Hey Jude”, jossa ensimmäistä sanaa voidaan harjoitella ”hei” -huudahduksilla, jolloin koko laulu lähtee rohkeammin liikkeelle.

Opettaja C mainitsee kappaleiden transponoinnin opettajalle tärkeäksi taidoksi. Hän sanoo joutuvansa tekemään sitä päivittäin. Lähinnä hän transponoi sointuja, mutta joskus helppossa tapauksessa myös melodiana. Laulajana hän sanoo saavansa melodian kyllä kuulumaan hyvin itse laulamalla, joten sointujen transponointi on säestämisesssä tärkeintä. Opettaja C:n mukaan musiikinkirjoissa sävelkorkeudet ovat laskeneet hänen opettajanuransa aikana, mutta silti korkeuksia täytyy hänen mielestään edelleen joskus pudottaa. Ongelma voi olla esimerkiksi laulut, jotka on alun perin tehty miesäänelle. Silloin sopivaa sävellajia täytyy hakea, että tytötkin pystyvät laulamaan. Lisäksi, jos jonkin kappaleen ambitus on hyvin laaja ja se vaikuttaa

mahdottomalta oppilaille laulaa, sellaisia kappaleita opettaja ei halua ottaa. Hän haluaa pitää huolen siitä, että lauluja laulettaisiin sellaiselta alueelta, että oppilaat pystyisivät periaatteessa laulamaan normaalilla äänellään koko ajan. Kokonaista luokkaa ajatellen oppilaiden äänialan voi katsoa olevan melko suppea. Toisaalta joskus ääniharjoituksia tehdessä opettaja saattaakin yllättäen huomata, että oppilaiden äänissä löytyy myös laajuutta. Vaikka koulussa opettajan mukaan lauletaan useimmiten lähinnä alton korkeudelta, vielä sopraanoääniäkin löytyy. Opettajan mielestä syynä äänialan suppeuteen on se, ettei äärialueita käytetä, eikä niitä voikaan luokassa käyttää, koska kaikki eivät kuitenkaan siihen pysty. Kun yläasteella laulettavat laulut ovat opettaja C:n mukaan lähinnä kevyttä musiikkia, ei hän käytä omasta klassisesta taustastaan huolimatta klassista laulutapaa luokassa. Vaikka koulussa kevyttä musiikkia ei voi laulaa oopperaäänellä, opettajan mielestä hänen ääni-ihanteensa, jossa lauletaan ns. luonnonäänellä, sopii kyllä kouluunkin tavoitteeksi.

Opettaja C:nkin mukaan laulamista voi opettaa ja oppia nimenomaan laulamalla. Hän kertoo aloittavansa uuden laulun opettamisen siitä, että - jos vain mahdollista - kuunnellaan jokin alkuperäinen versio kappaleesta. Hänen mielestään kappaleen kuuntelu ennen musisoinnin aloittamista on tärkeää, koska etenkin kevyessä musiikissa nuotti ei oikeastaan aina kerro kaikkea olennaista kappaleesta. Etenkin jos laulettava kappale on sitä musiikkia, jota oppilaat kuuntelevat, niin he tuntevat sen version, miten kappale on levytetty. Opettajan mielestä siis on helpompi lähteä harjoittelemaan laulua ennemmin kuulokuvan kuin pelkän nuotin pohjalta.

” Et useimmiten sen kuuntelun kautta lähetään ja sitten vaan ruvetaan laulamaan ja jauhamaan. Ja sitten jos huomaa, et siinä on joku osa, jota pitää enemmän veivata, niin veivataan sitä. Ja toinen tapa mikä on aika hauska, niin lähdetään helposta eli vaikka jostain kertosaikasta, joka sit nopeesti tarttuu niihin. Et vähän vaihdellen. Mut aika usein se justiin, et vähintään ainaki minä oisin sen kuunnellu, niin musta se on semmonen ehdoton vaatimus. Et typerä mennä vaan niin, et on nuotti ja siit lähtee liikkeelle.” (Opettaja C.)

Opettaja D kuvailee laulunopettamistaan haastatelluista kaikkein yksityiskohtaisimmin. Hän toteaa, että karkeasti sanottuna oppilaita ”pitää vaan vaatia laulamaan”, mutta lisää siihen, että se ei tietenkään ole niin yksinkertaista. Ensinnäkin, ala-asteella laulujen opetteluun liittyy monia yksinkertaisesti teknisiä seikkoja, kuten nuotin ja sanojen seuraaminen sekä ylipäätään oikean sivun löytäminen. Esimerkiksi kolmasluokkalaisten kanssa täytyy harjoitella nuotin seuraamista

eli lukea laulun sanat yhdessä hyvin läpi sekä katsoa, miten ja missä teksti kulkee nuottien alla. Tähän täytyy käyttää aikaa ja tehdä sitä riittävän hitaasti ja useampaan kertaan niin, että kaikki oppilaat pysyisivät mukana.

”Siis ku luokassa musiikkitunneillaki, siinä täytyy hoitaa kaikenlaista muutaki ku pelkästään sitä musiikinopetusta. Että onko oikee sivu ja mitä riviä nyt seuraat ja niinku kaikkee tämmöstä kattoo siinä sitte. Mutta jos ajatellaan nyt vaikka semmosta kolmosluokkalaista, niin vaikka ne osaa niinkun jonkin verran jo lukea, mutta niitten kans täytyy vielä kattoo sanat esimerkiks - - Siinä on tämmösiä teknisiä juttuja, joihin pitää uhrata aikaa ja mennä tarpeeks hitaasti ja monta kertaa sitä asiaa ja niinku painottaa ja kontrolloida, et kaikki niinku tajuaa. Jos vaikka eka rivi kerrataanki kaks kertaa, ne sanat on seuraavalla kerralla siellä alla ja näin, et täytyy ihan niinku porukalla lukea niitä sanojaki läpi.” (Opettaja D.)

Opettaja D:n mukaan laulujen rytmeihin tulee myös kiinnittää huomiota. Rytmejä voi harjoitella taputtamalla, ja esimerkiksi taukojen paikalle voi keksiä jonkin sopivan taputuksen tai liikkeen, joka auttaa hahmottamaan kappaleen rytmiä. Kaiken kaikkiaan laulun opettelussa kannattaa opettajan mukaan ottaa erikseen ja toistaa sellaisia kohtia, jotka ovat esimerkiksi rytmisesti tai melodialtaan hankalimpia.

Laulun melodian opettelussa opettaja D pitää yksinkertaisimpana tapana sitä, että opettaja laulaa ensin pienen pätkän, jonka oppilaat sitten toistavat. Vanhemmatkin oppilaat oppivat sillä tavalla helposti myös laulujen sanat. Opettaja sanoo, että hän saattaa myös soittaa ja laulaa koko laulun tai ensimmäisen säkeistön ensin, ja sen jälkeen ainakin ensimmäinen säkeistö opetellaan osissa ns. kaikulauluna. Samaan lauluun palataan ainakin muutamilla tunneilla, ja opettaja painottaa sitä, että samaa laulua tulee laulaa useampia kertoja, koska yhdellä laulamiskerralla ei voi vielä sanoa, että laulu olisi oikeasti opittu. Liian usein ei siis saisi tarjota vain uusia kappaleita. Opeteltaviksi valitsemiensa laulujen lisäksi opettaja D pitää luokassa tapana, että kulloinkin ”järjestäjinä” olevat oppilaat saavat vuorollaan valita haluamansa toivekappaleen, joka lauletaan yhdessä. Ja myös niihin lauluihin palataan uudelleen.

Opettaja E:n tavoin opettaja D painottaa sitä, että aluksi, laulujen opetteluvaiheessa tulisi mielellään käyttää hyvin vähän tai ei lainkaan säestystä. Opettajan oma ääni on mallina sille, miten melodia kulkee. Opettaja sanoo soittavansa pianolla ehkä melodiaa laulun tukena, mutta lähtökohtana on, että laulu opitaan ensin laulamaan hyvin ennen kuin säestystä otetaan mukaan.

Myös opettaja D korostaa, että vain siten voidaan oppilaiden kanssa saada aikaan puhdasta laulua. Kuten opettaja A, opettaja D:kin sanoo, että joskus auttaa, kun näyttää kädellä säveltasoja, mennäänkö melodiassa ylös- vai alaspäin. Musiikkiluokilla, joissa solfataitoja pyritään enemmänkin kehittämään, opettaja käyttää Kodaly-metodin käsimerkkejä ja laulunimiä etenkin kolmannella ja neljännellä luokalla. Näillä luokilla jotkut laulut opetellaan solfaamalla nuotti kerrallaan, ja vasta kun se osataan, lauluun liitetään sanat. Samoin säestys tulee mukaan vasta sitten, kun laulu osataan hyvin.

”Eka ku opetellaan laulua, mielellään hyvin vähän säestystä - - Et mää laulan, ne kuulee mun äänen, ja voi kuulla sen siitä, miten menee. Ja sitte soitan ehkä melodiaa pianolla. Ja sit jotain paikkaa voi ottaa uudestaan. Ja ei säestystä ollenkaan. Et sillä tavalla päästään siihen puhtaaseen lauluun. Että jos on moniääninen laulu tai musiikkiluokka, niin se opetellaan se laulu ensin – vaikka yksääninenkin – niin, että se osataan ilman säestystä. Sitte vasta laitetaan siihen se säestys. Muuten se ei mee kunnolla. Monta kertaa voi kokeilla niin päin, että opettelee säestyksen kanssa, ja ottaa säestyksen pois, niin ei sitä osatakaan.” (Opettaja D.)

Opettaja D:n mukaan kuudesluokkalaiset eivät enää kovin mielellään laula laulunimillä, koska monet – ainakin musiikkiluokkalaiset – osaavat jo solfata suoraan ilmankin niitä. Opettaja sanoo, että juuri tavallisille luokille esimerkiksi laulunimien opettelu ja käyttö olisi hyödyllistä, mutta siihen ei vain ole aikaa. Neljännellä luokalla, jossa on aloitettu nokkahuilun soitto, nuotit opetellaan suoraan absoluuttisilla nimillä, ja ryhmä on edennyt opettajan mielestä ihan hyvin.

Opettaja E ei kerro niin yksityiskohtaisesti kuin opettaja D siitä, millä tavalla hän etenee opettaessaan oppilaille uusia lauluja. Ennen varsinaista laulamista ja laulun opettelua opettaja E kertoo tekevänsä aina joitakin äänenavaus- ja hengitysharjoituksia, jotta koko keho saataisiin mukaan laulamiseen. Opettajan mukaan välillä on hyvä esimerkiksi laulaa seisaaltaan, jolloin pystytään paremmin etsimään oikeaa lauluasentoa ja rentoutta laulamiseen. Kuten aiemminkin, edelleen opettaja E korostaa sitä, että oppilaiden kanssa laulamista ja lauluja tulisi harjoitella myös ilman säestystä sekä harjoitella yhdessä oikeiden melodialinjojen löytämistä. Ongelmana on ryhmäkokojen suuruus, jolloin opettajan on vaikea tarkkailla yksittäisiä oppilaita ja huomata, kuka tarvitsisi enemmän apua ja kannustusta. Opettaja mainitsee, että on myös tärkeää kannustaa oppilaita yhteisesti pienillä huomautuksilla laulamisen lomassa kuten ”nythän tuli reippaasti” tai ”otetaanpas vielä vähän volumea”.

”No lauluja opetetaan tietysti sillä tavalla, että otetaan uusia lauluja ja niitä opetellaan, ja tietysti laulutuntiin kuuluu se äänenavaus ja vähän äänenmuodostusharjoituksia, että saatas se palleanhengitys ja kroppa mukaan siihen lauluun. Et välillä lauletaan seisaaltaan, etsitään oikeeta asentoa ja rentoa laulutyyliä. Ja juuri tää melodiassa pysyminen, niin sitä pitäs kyllä meilläki täällä korostaa.” (Opettaja E.)

Opettaja F viittaa edelleen musiikintunneilla opeteltavien laulujen valinnan osalta siihen, miten uusi opetusmateriaali on muuttunut siihen suuntaan, että työstettävät laulut ovat entistä enemmän oppilaiden maailmasta. Sitä musiikkia, jota he kuuntelevat tai mikä tulee tänä päivänä median kautta helposti tunnetuksi. Opettajan mukaan silloin oppilailla on jo usein valmis kuulokuva kappaleista, joita lauletaan. Jos laulu on jostain syystä oppilaille täysin tuntematon, opettaja sanoo ainakin silloin ensin kuunteluttavansa kappaleen joko levyltä tai itse esittämällä. Tutustumisvaiheessa laulu opettajan mukaan lauletaan mahdollisesti ensin kerran läpi, että saadaan jonkinlainen tuntuma kappaleeseen. Sen jälkeen lauletaan uudestaan ja opettaja tekee huomioita siitä, mitkä kohdat ovat vaikeita. Niihin pysähdytään, ja opetellaan esimerkiksi vaikeita melodisia hyppyjä erikseen sekä toistetaan vaikeita kohtia useampaan kertaan. Opettajan mielestä myös kaikulaulu on aika tehokas laulunopettamisen tapa. Nopealla, lyhyempien säkeiden toistamisella laulu opitaan ja se valmistuu paljon nopeammin kuin siten, että vain kuunnellaan ja lauletaan laulua läpi. Tavallaan kappale pitää siis purkaa auki ja osiin.

Erityisesti sellaisissa opetustilanteissa, kun laulamista on tarkoitus enemmän painottaa, silloin opettaja F:n mukaan myös avataan ääntä ja tehdään pieniä hengitys- ja ääniharjoituksia. Valinnaisella poplaulukurssilla käytetään enemmänkin aikaa erilaisiin harjoituksiin. Hengitysharjoituksilla pyritään saamaan pallean aktiiviseksi ja opetellaan käyttämään ilmaa säästeliäästi, jotta saataisiin aikaan pitkiä fraaseja. Opettaja F pohtii, että itse tulee ehkä liikaakin laulettua tunneilla, kun yrittää oman laulunsa kautta saada oppilaiden lauluun enemmän ääntä ja rohkeutta. Joskus saattaisi päinvastoin olla parempi, jos jättäisi oman laulun vähän vähemmälle. Vaikka tänä päivänä koulussa lauletaan myös mikrofonien kanssa, opettaja pitää tärkeänä, että lauluja harjoitellaan ihan akustisesti. Kun luokkatilanteessa ensin lauletaan kaikki yhdessä, laulu ja sen osaaminen vahvistuu ja sitä kautta oppilaat uskaltavat paremmin kokeilla mikrofoneja. Opettaja huomauttaa, että ei ole kuitenkaan mikään itseisarvo se, että pitäisi osata laulaa mikrofonin vaan kaikkein tärkeintä on osata laulaa akustisesti. Laulu

kuulostaa myös heti erilaiselta, kun joskus vaihdetaan musiikkiluokasta johonkin muuhun tilaan, jossa akustiikka on parempi.

4.5 Kokemuksia ”Laululaarista”

Tein kaikkien opettajien haastattelut keväällä 2004, jolloin Laululaarin kokeiluohjelmisto oli ollut käytössä opettajilla vasta vajaan lukuvuoden ajan. Tämän vuoksi kokemukset näiden laulujen opettelusta olivat vielä suhteellisen vähäisiä ja ensimmäistä, kaikkien koulujen yhteislaulutilaisuutta ei ollut vielä pidetty. Haastatteluissa tulikin esille lähinnä opettajien ajatuksia ylipäättään Laululaari-ideasta, sen tarpeellisuudesta ja toimivuudesta sekä mielipiteitä ohjelmistosta ja idean toteuttamisesta jatkossa. Toisaalta monilla opettajista oli aikaisempaa kokemusta oman koulun piirissä järjestetyistä vastaavista tilaisuuksista, joissa yhteislaulu on ollut tärkeässä osassa.

Kaikkien opettajien mielestä Laululaari-idea on lähtökohtaisesti erittäin hyvä. Opettaja D toteaa, että Laululaarin idea ei kuitenkaan ole aivan uusi. Jyväskylässä ajatus Laululaarista lähti varsinaisesti erään työryhmän ehdotuksesta, joka sai sitten Valopilkku-tunnustuspalkinnon. Opettaja A:n ja opettaja D:n mukaan idea on alun perin lähtenyt liikkeelle todennäköisesti vanhasta Sulasolinkin käyttämästä laulumerkkiperinteestä, jolla myös on tavallaan kerätty laulupääomaa. Opettaja D muistaa suorittaneensa jo keskikouluaikana tällaisia laulumerkkejä, joissa tietyn merkin saamiseksi oli osattava tietty määrä lauluja ja laulaa ne oikein.

”Tää on vähän sellanen kokeiluvuosi ja se että se lähtee toimimaan, niin sehän vaatii sitte tietysti vähän pitemmän ajan. Mutta jos se lähtee liikkeelle niin, että oikeesti päivähoitossa opitaan ne muutamat, ala-asteella kymmenkunta ja yläasteella kymmenkunta, kenties lukiossa kymmenkunta, niin sitte meiltä valmistuis vuonna 2020 sellasia oppilaita Jyväskylässä, jotka osais kolmekymmentä viiva neljäkymmentä laulua ulkoa. Aika pitkäjänteistä. Mutta se on se ajatus.” (Opettaja A.)

Kolme haastatelluista oli ollut laatimassa laululistaa, opettaja E alakoululle ja opettajat A ja F yläkoululle. Opettaja E toteaa, että alakoulun laululista on aika pitkälti perinteinen. Hänen mielestään tietyt peruspilarit tulee ohjelmistossa olla kuten listaan valittu Keski-Suomen

kotiseutulaulu. Lasten liikennelaulu on valittu vanhana kunnon rallina ja uudemmissa lauluista esimerkiksi Lentäjän poika. Opettaja E:n mukaan on hyvä lähteä joistakin perinteisistä lauluista eikä pelkästään uusista kivoista kappaleista, koska niistä emme voi edes tietää, jäävätkö ne elämään. Hän huomauttaa, että laadittu kokeiluohjelmisto ei välttämättä ole kritiikitön ja tilaa voisi olla paremmillekin lauluille, mutta jostain on lähdettävä ja sitten listaa voidaan kehittää edelleen. Opettaja A toteaa, että yläkoulun listaan lauluja ei ollut kovin vaikea valita, vaikka myöntääkin opettaja E:n tavoin, että vaihtoehtoja olisi toki voinut olla monenlaisia. Kuitenkin mukaan haluttiin saada jotakin vanhaa, joksi valittiin Unto Monosen Satumaa –tango, joitakin klassikoita kuten Viidestoista yö ja ehdottomasti jotain Beatlesilta, tällä kertaa Yesterday ja Imagine. Uudemmissa suomirockista valittiin Ultra Bran Sinä lähdit pois ja Apulannan Käännä se pois. Laulu What a wonderful world haluttiin mukaan siksi, että kappaleen sanoissa on opettajien mielestä ajatuksellista sisältöä. Muutenkin laulujen teksteihin kiinnitettiin huomiota siten, että ne olisivat edes vähän kestäviä ja myös pääosin myönteisiä. Lisäksi laulut eivät opettaja A:n mukaan saa olla liian vaikeita ja niiden tulee olla yhteislauluksi sopivia, vähän kuten virsiä.

Muut haastattelemistani opettajista pitivät laadittuja laululistoja pääosin ihan hyvinä. Opettaja B sanoo luottavansa niihin opettajiin, jotka ovat listan laatineet ja arvelee, että suurin osa lauluista on sellaisia, joita olisi itsekin valinnut. Listalla näyttää olevan ainakin alakoulun puolella juuri sellaisia peruslauluja, joita kaikkien suomalaisten tulee osata. Opettaja B toteaa, että tällainen laululista helpottaa opettajan työtä siinä, että aina ei tarvitse itse miettiä, mitä lauluja valitsisi. Hänen mukaansa alakoulun oppilaat eivät ainakaan heti ole tyrmänneet kaikkia lauluja. Opettaja C kertoi, että hänen yläkoulun oppilaansa ottivat idean hyvin vastaan ja lauloivat listan lauluja ihan mielellään. Opettaja uskoo, että monenlaiset laulut kelpasivat oppilaille paremmin, kun niiden kerrottiin kuuluvan tällaiseen kokonaisuuteen.

” Ideana erittäin hyvä. Erittäin hyvä ja oppilaat otti sen hyvin vastaan. Että ne ku kuuli, et koko kaupungissa tehdään tää, niin semmosetki laulut, jotka ne ehkä sitten – voi olla, että jos mä oisin vieny tunnille noin ihan muuten vaan niitä lauluja – niin ne ois voinu sanoa, että ”ai tälläst”. Mutta kyllä ne laulo. Ihan mielellään.” (Opettaja C.)

Opettaja C kommentoi myös alakoulun laululistaa ja piti hyvänä, että listassa on perinteisiä

lauluja, mutta olisi toivonut joukkoon ehkä enemmän joitakin iloisempia lauluja, esimerkiksi Rasinkangasta tai jotakin paikallista. Lisäksi opettaja kertoi, että hän oli syksyllä ottanut yläkoulun laululistan harjoiteltavaksi hyvinkin aktiivisesti. Kuitenkin sittemmin into oli vähän hiipunut, koska haastatteluun mennessä opettaja ei ollut saanut tietoa siitä, mitkä laulut erityisesti tulisi kevään Laululaaritapahtumaa varten opetella. Opettaja harmitteli sitä, että ainakin siihen mennessä informaation kulussa näytti olevan puutteita. Hän viittasi myös siihen, että yläkoulun luokilla musiikin tuntimäärät ovat niin vähäiset, että kaikkia lauluja ei kuitenkaan yhden vuoden aikana ehdi oppia, ainakaan ulkoa. Siksi olisi ollut toivottavaa, että olisi saanut koululle tietoa, mihin lauluihin nyt keskittyä erityisesti.

Opettajat B, D, E ja F kertoivat heidän kouluissaan jo aikaisemminkin toteutetun erilaisia yhteislaulutilaisuuksia. Opettaja B kertoi, että heillä on muutamana vappuna ollut jonkinlainen kulttuurikatselmus-tilaisuus, johon oppilaille on pidetty matalana kynnyksellä esiintymään. Nyt Laululaarin ohjelmistosta oli koulussa valittu muutamia harjoiteltavia kappaleita, joita oli tarkoitus oppilaiden päästä myös soolona tai pareittain esittämään. Opettaja D:n koulu on järjestänyt omia kevätlaulajaisia Lounaispuistossa jo useamman vuoden ajan. Opettajan mukaan lauluissa on ollut aina myös samoja perinteisiä lauluja kuin Laululaarin ohjelmistossa. Lisäksi eri luokkien musiikinkirjoista on pyritty ottamaan sopivia lauluja vähän kaiken ikäisille. Opettaja E:n koulussa oli jo aikaisemmin pidetty kaksi omaa laulajaistapahtumaa ja syksyksi oli suunnitteilla oppilaille ja heidän vanhemmilleen yhteinen lauluilta.

”Me yritetään löytää jotain semmosta perinnettä kans ja semmosia tilanteita, että se laulu sais niinku siivet alleen. Et olet kyllä oikeassa asiassa niinku, et kyllä me ollaan tätä laulua nostamassa ylös ja kehittämässä. Et tulis kaikille hyvä tunnelma, kaikki osallistus lauluun niin että raikaa.” (Opettaja E.)

Opettaja F kertoi, että heidänkin koulullaan on ollut aiempina vuosina jouluna ja keväällä yhteislaulutilaisuuksia, johon hän on harjoituttanut oppilailta yhteislauluja. Mukana on ollut oppilasbändi ja esilaulajat ja laulujen sanat on heijastettu muille. Opettaja totesi, että jotkut laulut saattavat mennä vähän vaisummin, mutta jos on ollut sellaisia lauluja, jotka kaikki ovat osanneet, lopputulokseen on voinut olla tyytyväinen.

”Yks oli ihan huippuvuosi silloin kun oli ”Mestarit areenalla”, niitten levy tuli ja ne laulo niitä vanhoja Beatlesia, ja Rööperiin oli hittibiisi, niin siis käsittämättömän kovaa laulo niinku koko koulu. Ja suurin piirtein niinku kädet heilu ja ne laulo Rööperiin kertosaikeistöä ja siis se oli ihan mieletön fiilis. Ku ei niinku omaa soittoa kuulunu enää, ku porukka laulo niin lujaa. Et joskus sattuu tälläisiä ja se on musta sellanen palkitseva tilanne, ja sen huomaa itekki, että on kivaa. Et sit aina joka vuodelle pitäis löytää sellasia biisejä, mistä kaikki tykkää varauksetta.” (Opettaja F.)

Haastatteluiden aikana kaikilla opettajilla ei ollut vielä varmaa tietoa, olivatko heidän koulunsa aikeissa osallistua Toukofestiin ja Laululaari-tapahtumaan. Opettaja D kertoi, että heidän koulunsa ei aikunut osallistua ainakaan kyseisenä keväänä Laululaarin yhteislaulutapahtumaan vaan he pitävät edelleen toisen jyvaskyläläisen koulun kanssa yhteiset laulajaiset. Opettaja totesi yhdeksi syyksi myös sen, että koululla ei ole varaa osallistua Toukofest-tapahtumaan, joka maksaa jokaisesta oppilaasta jonkin verran. Opettajan mukaan näille kahdelle koululle tulee halvemmaksi, kun he ovat tilanneet jyvaskyläläisen Loiskis-orkesterin säestämään omia laulajaisiaan. Toisaalta, opettajalla oli henkilökohtaisesti huonoja kokemuksia itse Toukofest-tapahtumasta, tai hän ei ollut kokenut viihtyneensä oppilaiden kanssa sellaisessa festarityyppisessä tapahtumassa. Opettaja D pitäisi itse Laululaarin yhteislaulutapahtuman mieluiten ehkä omana erillisenä tilaisuutena, johon pääasiassa mennään vain nimenomaan laulamista varten.

”Mutta kyllähän Laululaarillaki on tarkoitus niinku tulla, et siitä tulis samantyyppinen yhteislaulutilaisuus. Sitte mä en oikein tiedä, mä en oo ite kovin innokas tällöisiä massatilaisuuksia ja tän tyyppisiä. Et se vois laulaminen olla ihan laulamisena. Et se vois olla enempi kouluilla niinku alueittain tai niinku et siellä lähempänä. Niin ne matkakustannukset ja linja-autokustannukset kaikki jäis pois. Ois yksinkertaisempaa se meneminen. Eikä siellä tartte olla kummonen bändi. Kyllä sieltä löytyy aina muutama oppilas ja opettaja, joka voi säestää. Mut periaatteessa niinku se idea on hyvä. Et meillä on just tää saman tyyppinen ollu, et on tätä laulustoa ja opetellaan ulkoa ne sanat ja sit mennään ja lauletaan yhdessä.” (Opettaja D.)

Yhtenä ehdotuksena opettaja D esitti ajatuksen, että ylipäätään koko Kulttuuriaitan toiminnassa voisi hänen mielestään lähteä siitä, että erilaisiin projekteihin, työpajoihin tai vastaaviin olisi jatkossa tarjolla jonkinlainen kouluttaja tai projektinvetäjä, joka menisi kouluille ja olisi siellä aktiivisena asiantuntijana oppilaita ja opettajia varten. Tällainen tarjonta ei olisi silloin kiinni pelkästään siitä, onko opettaja itse kiinnostunut ja jaksako hän ryhtyä kaikenlaisiin projekteihin. Opettaja D toteaa, että silloin olisi tilaisuus tuoda tällaista kulttuuritarjontaa mahdollisimman monien oppilaiden ja opettajien ulottuville.

”- että mentäs sinne, missä kaikki lapset on, kaikki höpönassut on siellä koulussa. Eikä niin, että se on taas kiinni minusta, minun aktiivisuudesta, että mä lähen johonki projektiin - - Sen sijaan, että se menis se kouluttaja sinne. Et mä tuun oleen kuukauden tässä koulussa ja nyt mä oon teiän käytössä. Kävis kaikkien kanssa sitä työtä siellä tekemässä ja opettajat sais ideoita. Se niinku työstäs siellä ihan kunnolla, ja sit se menis seuraavaan kouluun. Ja sillan neki, vaikka ei ois kiinnostunukaan joku opettaja, että tää on ihan tyhjänpäivästä, niin sen oppilaistahan siinä on kysymys.” (Opettaja D.)

Opettaja D esitti myös huomion, että esimerkiksi heidän koulussaan, jossa toimivat musiikkiluokat, opettajilla on hyvät valmiudet ja osaamista opettaa musiikkia ja yhteislaululla on jo perinteitä, ei ole varsinaisesti tarvetta kohentaa yhteislaulun asemaa. Koska koulun lauluperinne toimii jo vahvana, opettaja arvelee, että heidän oppilailleen Laululaariin osallistumisesta ei välttämättä olisi niin kovasti hyötyä kuin ehkä jollekin muille kouluille. Hän toteaa edelleen, että kaikkiin projekteihin osallistumisessa on myös opettajalle oma vaivansa ja kokemuksena on, että paljolti kaikki tieto täytyy itse onkia selville.

”Että yleensä se, joka on kiinnostunu laulamista ja taiteesta, se tekee sitä muutenki. Että sen oppilaat kyllä saa sitä - - Mutta kyllä se tämmönen jonku ihmisen - - ihan sen työntekijän, joka on siinä – hallitsis vähän sitä organisointia ja sit ihan sitä laulattamista ja kaikkee – niin semmosen olemassaolo siellä, joka liikkuis kentällä. Niin se siinä palvelis kaikkia. Myös niitä laiskempia tai haluttomampia opettajia samoin ku oppilaita. Et katotaan nyt, mihin tää rupee niinku kääntymään.” (Opettaja D.)

5 POHDINTA

Tutkimukseni mukaan laulun asema Jyväskylän peruskoulujen musiikinopetuksessa on melko hyvä sikäli, että laulamisen määrää ja yhdessä laulamisen perinnettä on pyritty erityisesti nostamaan. Haastattelemini opettajien mukaan laululla on aina ollut ja on edelleenkin tärkeä ja keskeinen asema musiikinopetuksessa. Kuitenkin kaksi opettajaa totesi samalla, että asema ei ole vakaa vaan ikään kuin iso aaltoliike. Sekä laulamisen suosio että yhdessä laulamisen määrä on vaihteleva, ja samoin laulamisen ja soittamisen suhteellinen määrä. Yksi opettaja toi selvästi esille, että hänen mielestään laulun asema ja erityisesti yhdessä laulamisen into on todella yleisesti ottaen laskenut ja tällä hetkellä jopa heikko. Toinen oli suoraan sitä mieltä, että hänen musiikin tunneillaan lauletaan liian vähän; niin koulussa kuin yleisesti ottaen Suomessa voitaisiin mielellään laulaa enemmän. Yksi haastateltavista totesi, että opettajan oma ääni ja laulutaito ovat ensimmäinen ja luonnollisin väline musiikin opettamiseen koulussa. Kahden opettajan mukaan laulaminen on heidän omassa opetuksessaan hyvin keskeinen työväline ja yhden luokanopettajan mielestä se on edelleen tärkein työtapo erityisesti alakoulussa. Näiden opettajien mukaan lähes joka musiikin tunnilla lauletaan. Yksi opettaja toteaa, että puolet musiikin tunnista pitäisi olla laulamista ja toinen puoli jakautuisi muille työtavoille.

Haastattelujeni perusteella voi todeta, että Jyväskylän peruskouluissa musiikkia opettavat opettajat ovat tiedostaneet laulamisen tärkeäksi osaksi musiikinopetusta ja todenneet, että aikaa ja tilaisuuksia erityisesti yhdessä laulamiseksi tulee tarjota enemmän. Opettajien omien kokemusten näkökulmasta kouluissa ja muuallakin lauletaan liian vähän. Haastatteluista saattoi päätellä, että opettajat katsoivat peruskoulussa musiikkia opettavilla olevan merkittävä vastuu lasten laulattamisesta ja lauluperinteen ylläpitämisestä. Yksi haastateltavista totesi, että laulun asema koulussa on hyvin paljon kiinni opettajan omasta harrastuneisuudesta ja kiinnostuksesta panostaa yhdessä laulamiseen ja laulun opettamiseen. Samalla hän mainitsi, että hänen kokemuksensa mukaan opettajankoulutuksessa laulun opetusta ei pidetä riittävän merkityksellisenä. Oma koulutustani ajatellen olen sikäli samaa mieltä, että laulun ja äänenkäytön opettamista ei opinnoissa käyty läpi. Vaikka itse sain laulunopetusta, missään yhteydessä ei harjoiteltu sitä, miten opettaa jotakin laulua tai äänenkäyttöä eri-ikäisille

koululaisille, miten valita lauluja ja miten toimia esimerkiksi äänenmurrosikäisten laulattamisen suhteen.

Muita mahdollisia syitä laulamisen vähenemiselle ovat opettajien mukaan koulussa musiikille varattujen tuntimäärien vähyys ja se, että musiikinopetukseen kuuluu niin paljon muutakin laulamisen lisäksi. Yksi opettaja arvioi, että hänen opetuksessaan soittamista on ollut niin paljon, että laulaminen on jäänyt vähemmälle. Koska laulaminen on toisaalta vain yksi musiikin työtapojen joukossa, opettajan tuleekin muistaa arvioida omaa opetustaan myös siinä, että jokin työtapo ei jäisi täysin toisen varjoon. Opettajat toteavat myös, että koulussa sellaiset tilanteet, joissa lauletaan yhdessä, ovat vähentyneet. Samoin ns. ulkoluku on opiskelutapana poistunut ja sen myötä laulujen sanojen opettelustakin on paljolti luovuttu. Kuten haastatteluissakin tuli esille, tämä ei ole pelkästään hyvä asia, koska se ehkä osaltaan johtaa siihen, että lapset eivät enää osaa lauluja ja niiden sanoja ulkoa. Yksi opettajista arveli, että kodeissa ei myöskään lauleta ja käyminen sellaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa, joissa laulettaisiin yhdessä, on vähentynyt.

Koska Jyväskylän perusopetuksessa laulun asemaa ja yhdessä laulamisen määrää on haluttu nostaa, oppilaiden laulamisaktiivisuus ja innokkuus eivät ole oletettavasti olleet kovin korkealla. Useampi haastattelemistani opettajista totesi, että laulamisen taitotasossa ja innokkuudessa esiintyy aina luokkakohtaisia eroja. Yhden opettajan mukaan hänen oppilaidensa laulamisaktiivisuus on ”ihan hyvä”, mutta haastatteluhetkellä hänen mielestään siinä oli ehkä pieni lasku meneillään. Toisen mielestä hänen oppilaansa laulavat yleensä ”keskinkertaisen innokkaasti” ja laulamisaktiivisuudessa näyttäisi jo olevan pientä nousua. Yksi opettaja piti opettamiensa yläkouluikäisten oppilaiden laulamisaktiivisuutta verrattain heikkona. Hän totesi, että joukossa on innokkaitakin laulajia, mutta yhdessä laulaminen on usein hieman vaisua. Yhden luokanopettajan mukaan alakoulun osalta laulamisaktiivisuus vähenee mitä ylemmille luokille mennään. Toisaalta, jokin luokka voi olla ylipäätään passiivinen osallistumaan, muussakin kuin musiikissa.

Yhtenä syynä oppilaiden laulamisinnokkuuden puutteelle opettajat mainitsivat jälleen sen, että

laulamista harrastetaan ja koulussa lauletaan liian vähän. Kuten oli oletettavaa, opettajat totesivat yläkoulussa haittatekijäksi äänenmurroksen, erityisesti pojilla. Murrosiän vaikutukset todennäköisesti laimentavat innostusta laulamiseen. Eräs opettaja totesi, että luonnollisestikaan kaikki laulut eivät voi kiinnostaa kaikkia oppilaita tai sitten rooliin kuuluu esittää, että ne eivät kiinnosta. Toinen sanoi, että jotkut oppilaat vain ajattelevat, että laulaminen ei koske häntä. Tämän voisi ajatella liittyvän siihen, että sellainen oppilas ei ilmeisesti pidä laulamista, mikä taas voi olla seurausta tuntemuksesta, että ei osaa laulaa. Silloin on luonnollista, että hän ei haluakaan osallistua laulamiseen. Yhden opettajan mukaan lauluhalukkuuteen vaikuttaa jo alakoulussa myös arvio omasta äänestä ja se, mitä arvelee muiden siitä ajattelevan. Yksi opettaja uskoo, että oppilaat voivat kokea laulamisen ihan teknisenä suorituksena hankalaksi. Toinen totesikin, että laulamiseen tulee panostaa eli lauluja, laulamista ja äänenkäyttöä täytyy harjoitella, ja tämä tulee kertoa myös oppilaille.

Haastateltavien perusteluissa siitä, miksi laulaminen ja äänenkäytön opettelu on heidän mielestään tärkeää, tuli esille yhteyksiä opetussuunnitelman perusteiden tehtäviin ja tavoitteisiin. Yksi opettajista totesi, että laulun asema on tärkeä perinteen jatkumisen takia; koulussa lauletaan niin suomalaisia kansanlauluja kuin muitakin vanhoja lauluja siksi, että perinnettä halutaan säilyttää. Samoin opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004) sanotaan, että yksi perusopetuksen tehtävistä on siirtää kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle. Opetuksen avulla pyritään tukemaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. (POPS 2004, 5-6.) Mainitun opettajan mielestä erityisesti äänenkäytön opettelu on tärkeää, koska se palvelee laulamisen lisäksi puheääntä ja yleensä suullista ilmaisua. Yksi luokanopettajista huomautti, että alakoululuokilla laulaminen rikastuttaisi muidenkin aineiden opetusta. Paikkansa pitää myös se, että on olemassa tutkittua tietoa laulamisen ja muun musisoinnin hyödyistä esimerkiksi puheen ja lukemisen kehitykselle. Voin myös yhtyä muutaman opettajan kommenttiin, että laululla on oma terapeuttinen, hyvää tekevä vaikutuksensa.

Tein haastattelut tätä tutkimusta varten keväällä 2004, jolloin uudet valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet tulivat voimaan ja Jyväskylän kaupunkikohtainenkin suunnitelma

oli valmistumassa. Jyväskylässä opettajat olivat kommentoineet ja keskustelleet opetussuunnitelmaehdotuksen (POPS 2003) sisällöistä ja heidän mielipiteitään tuli esille haastatteluissani. Opettajien mielestä yleensä ottaen laululla on keskeinen, tärkeä osa opetussuunnitelmissa. Musiikin osalta perusasiat eivät ole opetussuunnitelmissa vuosien aikana muuttuneet vaan laulaminen kuten muutkin musiikin perustyötävät esiintyvät niissä aina. Kaikki opettajat pitivät opetussuunnitelmaehdotuksen (POPS 2003) sisältämiä musiikinopetuksen tavoitteita ja arviointikriteereitä korkeina ja kovin ehdottomina. Niitä haluttiin lieventää ja opettajien mukaan vahvistettu opetussuunnitelma (POPS 2004) olikin jo parempi. Mielestäni huomion arvoinen oli yhden opettajan kommentti, että mikäli tavoitteet pidetään hyvin korkealla ja vaikka opettajat pystyisivätkin kaiken opetuksessa toteuttamaan, kenen ehdoilla se lopulta tapahtuu ja mitä oppilaat oikeasti oppivat. Opettajien mukaan uudessa opetussuunnitelmassa ei ole aikaisempaan vuoden 1994 opetussuunnitelmaan verrattuna tapahtunut olennaisia muutoksia. Kuten itsekin totesin, pääkohdittain asiasisällöt ovat pysyneet samana. Uudessa opetussuunnitelmassa (POPS 2004) musiikin eri osa-alueiden sisällöt on käsitelty vain hieman tarkemmin. Yksi opettaja sanoi, että sitä vastoin Jyväskylän kaupungin sisällä on todettu esiintyneen suuriakin eroja eri koulujen koulukohtaisten opetussuunnitelmien välillä.

Haastatteluissa ilmeni, että Jyväskylän kuntakohtaista opetussuunnitelmaa oli tehty hyvin valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita noudattaen. Yksi haastateltavista totesi, kuten perusteissa sanotaan, että lähtökohtaisesti opetussuunnitelma on aina opettajaa velvoittava. Opettajan tulee noudattaa opetuksessaan opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa (POPS 2004, 4). Opetussuunnitelman perusteissa sanotaan myös, että ”opetuksen perustana on suomalainen kulttuuri” ja ”opetuksessa on otettava huomioon kansalliset ja paikalliset erityispiirteet” (POPS 2004, 5). Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelman sisällöissä laulamisen kohdalla on maakuntalauluja, suomalaisia kansanlauluja, lauluja Pohjoismaista, muista Euroopan maista, eri puolilta maailmaa ja eri musiikkityyleistä. Sisällöissä on otettu huomioon 7. luokalla myös äänenmurroksen vaikutuksen käsittely, joidenkin juhla- ja laulujen opettelu ulkoa sekä nyt paikallisena painotuksena kaikilla luokka-asteilla Laululaariohjelmiston lauluja.

Silloin, vuonna 2004, melkein kaikki opettajat olivat tyytyväisiä juuri laadittuun kaupungin opetussuunnitelmaan. Suunnitelmatyössä itse mukana olleet opettajat pitivät lopputulosta hyvänä ja toteutuskelpoisena. Erityisesti laulaminen oli nostettu tärkeään asemaan ja kiinnitetty huomiota yhdessä laulamisen edistämiseen. Yksi opettajista sanoi suhtautuneensa kriittisesti opetussuunnitelman sisältöihin. Kritiikki ei kohdistunut kuitenkaan laulamisen sisältöihin vaan siihen, että opettajan mielestä yleisesti asioiden toteutustavat tulisi kirjata väljemmiksi eli antaa enemmän vaihtoehtoja esimerkiksi soittimien valinnassa. Tähän liittyy tietysti se, mikä on tullut aiemminkin esille, että jokaisella opettajalla on omat vahvat ja heikommat taitoalueensa ja käytännön opetustyössä tulee varmasti enemmän käytettyä sellaisia työtapoja, joita kokee parhaiten osaavansa. Mielestäni tämä on ihan ymmärrettävää. Vaikka opettajan tuleekin noudattaa vahvistettua opetussuunnitelmaa, terve harkinta on mielestäni sallittua sen suhteen, että toki jonkun asian opettamiseen voi varmasti käyttää erilaisia toteutustapoja. Esimerkiksi yhteismusisoinnissa ei varmaan lopulta ole niin tärkeää, millä instrumenteilla musisoidaan, jos kaikille vain löytyy väline tuottaa musiikkia, oli se sitten laulamista tai jonkin soittimen soittamista.

Moni opettaja totesi, että niin musiikissa kuin koulussa muissakin aineissa arvosanoja on aina vaikea antaa. Eniten opettajat kertoivat painottavansa arvioinnissa tunneilla osallistumista ja aktiivisuutta. Vaikka kirjallisuudessa ja yleisessä keskustelussa laulukokeita on jo kauan kritisoitu, haastatteleman opettajat sanoivat kaikki pitävänsä oppilaille laulukokeen. Nykyään opettajat kutsuvat sitä mieluummin laulutestiksi, jossa oppilaat laulavat opettajalle kahden kesken. Vaikka oppilaat edelleen jännittävät tilannetta, opettajien mielestä testeistä on enemmän hyötyä kuin haittaa. Yksi opettaja perusteli, että yksin laulattamisesta on selvästi hyötyä etenkin oppilaille, jotka laulavat hyvin hiljaa tai eivät vain isossa ryhmässä halua tai kehtaa laulaa. Muidenkin opettajien mukaan näin oppilaiden laulutaidoissa löytyy paljon nimenomaan positiivisia yllätyksiä. Itsekin pitäisin tällaista laulutestiä ihan perusteltuna ja hyödyllisenä sekä arvioinnin kannalta että oppilaalle itselleen. Tilanteessa olisi mahdollista lyhyesti mutta henkilökohtaisesti antaa oppilaalle neuvoja ja rohkaista häntä, vaikka laulutaito ei sillä hetkellä olisikaan erityisen vahva. Toisaalta opettajat olivat ehdottomasti myös sitä mieltä, että musiikista arvosanaa ei voi antaa pelkästään laulamisen tai muun taidon perusteella; opettajan

tulee arvioida myös sitä, miten oppilas osallistuu ja opiskelee niitä asioita, joita opettaja yrittää opettaa. Paikkansa pitää varmasti yhden opettajan toteama väite, että on olemassa myös monia ns. laulutaidottomia mutta musiikillisesti muuten lahjakkaita ihmisiä.

Kysymykseen, miten opetat laulua koulussa, haastatteleman opettajat vastasivat monilla tavoilla. Huomasin, että opettajien ei ehkä ollut aivan helppo tiedostaa tai pukea sanoiksi sitä, millaisia laulunopetusmenetelmiä he käyttävät. Heidän kuvailuissaan omista laulunopetustavoistaan tuli kuitenkin esille samoja menetelmiä, joita Urho (1994) esittää Musiikin didaktiikka -kirjassaan ja samoin Ingman (1963) huomattavasti vanhemmassa teoksessa. Useampi opettaja mainitsi tehokkaana laulunopettamistapana jäljittely- eli kaikulaulumenetelmän. Alakoulun opettaja, joka opettaa myös musiikkiluokkia, kertoi käyttävänsä joidenkin laulujen opettelussa Kodaly-metodin käsimerkkejä ja laulunimiä. Muutkin opettajat mainitsivat joskus näyttävänsä säveltasoja kädellä. Yläkoulun opettajat sanoivat, että etenkin pop-rock -tyylisiä kappaleita lähdetään usein opettelemaan kuuntelemalla ensin kappale levytä. Yhden opettajan mukaan laulua on usein helpompi lähteä harjoittelemaan ennemmin kuulokuvan kuin pelkän nuotin pohjalta. Varmaankin yleinen tapa on käyttää myös parin opettajan mainitsemaa melodian soittamista pianolla laulun tukena.

Lisäksi opettajat kuvailivat, millaisia lauluja oppilaille tulisi heidän mielestään valita, miten he motivoivat oppilaita laulamaan ja millaisia äänenkäytön harjoituksia he tekevät oppilaiden kanssa. Opettajien näkemykset siitä, millaisia lauluja koulussa tulisi valita oppilaiden laulettavaksi, olivat hyvin yhteneviä esittämäni teoretiedon kanssa. Kuten jo Ingman (1963) toteaa, haastateltavienkin mielestä sopivien laulujen valinta on haasteellinen tehtävä ja opettajan on tehtävä työtä sen eteen, että laulaminen olisi oppilaille mielekästä. Sopivien laulujen valinta vaikuttaa merkittävästi oppilaiden laulamisinnostukseen. Opettajat ovat sitä mieltä, että koulussa laulujen on oltava helppoja, äänialaltaan sopivia ja sellaisia, joista oppilaat pitävät. Urhon (1994) mukaan laulujen tulee kestää kulutusta, olla suosittuja ja helposti opittavia. Ingman toteaa, että laulujen vaikeustason tulee olla ”sopivasti voimia jännittävä”; laulu ei saa olla rytmisesti tai melodisesti liian vaikea eikä äänialaltaan ylivoimainen. Usean opettajan mukaan oppilaiden ääniala on yleensä ottaen hyvin suppea, joten lauluja täytyy usein

transponoida – enimmäkseen alaspäin. Yleinen virhe Ingmanin (1963) mielestä on laulattaminen liian korkealta. Toisaalta hän huomauttaa myös, ettei korkeita säveliä silti pidä pelätä. Yksi haastateltavista pitää syynä oppilaiden äänialan suppeuteen sitä, että äärialueita ei käytetä, mutta toisaalta opettajan mielestä ambitukseltaan hyvin laajalla liikkuvia lauluja ei pidäkään koulussa yrittää laulaa.

Oppilaiden motivoimiseksi täytyy opettajien mielestä miettiä sellaisia ikäkauteen sopivia kappaleita, joihin liittyy jokin innostava asia. Ingmanin mukaan laulujen valinnassa tärkein kasvatuksellinen näkökohta on myönteisen tunnevireen herättäminen laulua kohtaan (Ingman, 1963, 46). Muutama opettaja totesi hyväksi keksiä lauluille sellaisia asiayhteyksiä, jotka motivoivat oppilaita, vaikka jotkut laulut ovat vieraampia tai eivät niin läheltä heidän maailmastaan. Oppilaille täytyy myös perustella, miksi esimerkiksi kansanlauluja ja joitakin juhliin liittyviä lauluja täytyy laulaa. Ingman toteaa, edelleen hyvin ajankohtaisesti, että kaiken kaikkiaan laulujen valinnassa tulee noudattaa vaihtelun, vastakohtaisuuden ja monipuolisuuden periaatetta (Ingman, 1963, 49).

Osa haastattelemistani opettajista kuvaili, millaisia ääniharjoituksia he tekevät oppilaiden kanssa. Yksi opettaja totesi, että laulamissa erityisen tärkeää on nimenomaan äänenkäytön harjoittelu. Hän kertoi teettävänsä esimerkiksi harjoituksia, joissa etsitään oikeaa säveltä opettajan näyttäessä sävelkorkeutta kädellä. Opettaja käyttää monia aivan samoja tapoja äänen harjoittamisessa, joihin Ingmanin (1963) on aikanaan kiinnittänyt huomiota. Kiinteän äänen saavuttamiseksi Ingman suosittelee haastateltavan tavoin harjoituksiksi ”hei”-huudahduksia ja laulun tai säkeen alkusävelen painottamista. Molemmat mainitsevat, että eri ryhmien – esimerkiksi tyttöjen ja poikien – kesken voi järjestää leikkimielisiä kilpailuja äänen kantavuudessa. (Ingman, 1963, 14–16.) Kuten Urhokin (1994), opettaja pitää tärkeänä kiinnittää huomiota artikulaatioon laulujen opettelun yhteydessä. Urhon mukaan terveen, kauniin ja luonnollisen äänenkäytön perustana on niin puheessa kuin laulussa rentoutuneisuus, oikea hengitystapa, äänen resonanssi ja huolellinen artikulaatio (Urho, 1994, 147). Opettajat kertoivat teettävänsä ennen laulamista myös rentoutus- ja hengitysharjoituksia. Osa opettajista painotti lisäksi sitä, että laulujen opetteluvaiheessa tulisi käyttää hyvin vähän tai ei lainkaan säestystä,

koska vain siten voi saada aikaan puhdasta laulua. Hyvä huomio oli myös se, että mikrofonien lisääntyvästä käytöstä huolimatta lauluja on tärkeää harjoitella ensisijaisesti akustisesti.

Tutkimusaineistoa kerätessäni Laululaarin toiminta oli alkuvaiheessa ja opettajien kokemukset siitä olivat vielä suhteellisen vähäisiä. Kuitenkin kaikkien opettajien mielestä Laululaari-idea on lähtökohtaisesti erittäin hyvä. Tutkimukseni kannalta pidin hyvänä, että osa haastateltavista oli itse ollut mukana laatimassa Laululaarin ensimmäisen vuoden ohjelmistoa. Sain siten ensikäden tietoa siitä, millaisia lauluja ohjelmistoon oli valittu ja millä perusteella valintoja oli tehty. Opettajien mukaan alakoulun laululista oli pitkälti perinteinen sisältäen suomalaisia lauluja, juhla lauluja sekä vanhoja ja uudempia lastenlauluja. Yläkoulun laululistaan haluttiin saada jotakin vanhaa, joitakin klassikoita ja jonkin verran uudempaa Suomi-rockia. Laulujen kestävyys ja teksteihin kiinnitettiin huomiota ja lisäksi laulujen haluttiin olevan riittävän helppoja ja yhteislauluiksi sopivia. Muut haastateltavat pitivät laululistoja pääosin hyvinä, mutta pieniä muutosehdotuksia esiintyi. Yksi opettaja kertoi oppilaiden ottaneen idean ja haasteen laulujen harjoittelemisesta innokkaasti vastaan. Kritiikkiä opettajilta tuli puutteista informaation kulussa ja parannusehdotuksia siitä, että yhteislaulutilaisuus olisi jatkossa mieluummin oma erillinen, ja ehkä aluekohtaisempi, tapahtuma. Kehitysehdotuksena tuli esiin myös ajatus, että toimintaan olisi jatkossa tarjolla kouluttajia, jotka menisivät kouluille ja auttaisivat konkreettisesti Laululaarin laulujen harjoittamisessa ja muissa Kulttuuriaitan tarjoamissa projekteissa tai työpajoissa.

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää sitä, millainen laulun asema on peruskoulun musiikinopetuksessa ja miten opettajat opettavat laulamista musiikintunneilla. Teoreettisena lähtökohtana olivat valtakunnallinen opetussuunnitelma (POPS 2004) ja Jyväskylän kaupungin opetussuunnitelma. Haastattelujen avulla sain mielestäni tietoa, joka luo kuvaa siitä, millaisena jyvaskyläläiset peruskoulun musiikinopettajat näkevät laulun aseman osana musiikinopetusta ja mitä asioita he pitävät tärkeinä laulun opettamisessa. Haastattelutulokset antavat tietoa erityisesti siitä, millainen tilanne oli yleisesti ottaen Jyväskylän kaupungin perusopetuksessa keväällä 2004. Teoriatieto laulun ja äänenkäytön opetusmenetelmistä sekä haastatteluissa esille tulleet toimintatavat ovat hyvinkin yleistettävää tietoa, jota kuka tahansa musiikinopettaja voi

mielestäni käyttää ja soveltaa. Käyttämässäni lähdeteoksissa osoittautui mielenkiintoiseksi se, että lopulta laulun opettamisesta kirjoitettu tieto ei ole vuosikymmenten saatossa paljonkaan muuttunut. Jo kuusikymmentäluvun painoksessa Ingman (1963) on kirjassaan todennut laulamisesta asioita, jotka ovat edelleen aivan ajankohtaisia.

Valitsemani aiheen tutkiminen ja saamani tulokset antoivat hyvin itselleni lisää tietoa ja herättivät ajatuksia siitä, miten laulamista voisi opettaa koulussa ja millaisia asioita opetuksessa tulisi ottaa huomioon. Tutkimusaihe osoittautui ajankohtaiseksi, koska Laululaarin toiminta oli juuri alkanut ja ajatus laulun aseman kohottamisesta koettiin Jyväskylässä tärkeäksi. Laululaari-idea on mielestäni erittäin hyvä ja olisin myös innokas tulevaisuudessa kokeilemaan sitä. Ei olisi ollenkaan huono, jos tällaisen toiminnan saisi leviämään vaikka kaikkiin Suomen peruskouluihin.

Tutkimuksen luotettavuutta ajatellen voi todeta, että valittuani haastateltaviksi kuusi opettajaa, heidän haastattelunsa ovat vain pieni näyte jyvaskyläläisistä opettajista. Mitä enemmän haastateltavia olisi ollut, sitä enemmän olisin voinut saada joko toisiaan vahvistavia mielipiteitä tai ehkä eriäviä ajatuksia. Toisaalta haastateltavien määrä oli mielestäni tämän tutkimuksen laajuuteen sopiva. Huomioitava on tietysti myös se, mitä Hirsjärvi ja Hurme (2000) painottavat, että tutkijana olen osaltani vaikuttanut saatavaan tietoon jo haastatteluvaiheessa ja tuloksiin vaikuttavat myös omat tulkintani haastatteluista (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 189). Kuten aiemmin mainitsin, haastateltavat ja myös haastattelutilanteet ovat erilaisia ja näin haastattelujen tulokset eivät ole täysin verrattavissa ja luokiteltavissa keskenään. Saatavaan tietoon olisi varmasti jonkin verran vaikuttanut myös se, jos olisin esimerkiksi voinut haastatella samoja opettajia useamman kerran.

Laulaminen on aihe, jota on tutkittu jo paljon eri näkökulmista ja useita pro gradu -töitäkin löytyi eri yliopistoista. Tätä tutkimusta aloittaessani Kulttuuriantian Laululaari oli Jyväskylässä vasta toimeenpantu idea, joten aiheesta ei ollut vielä tutkimuksia. Nyt Jyväskylän yliopistossa Tiina Smedberg on parhaillaan tekemässä pro gradu -tutkielmaansa laulamisesta. Siinä mm. juuri Laululaaria on tarkasteltu oppilaiden näkökulmasta. Toiminnan jatkuessa edelleen

jatkotutkimusaihetta riittäisi siinä, miten idean toteutus on kouluissa alkanut toimia ja millaisia tuloksia yhdessä laulamisen edistämisessä ja yhteisen laulupääoman kartuttamisessa on saavutettu.

LÄHTEET

- Aalto A.-L. (1998). *Auta ääntäsi*. Keuruu: Otava.
- Ahonen K. (1993). *Laulamisen äänialue 3–6 -luokkalaisella oppilaalla sekä vastaavien luokkien oppikirjojen laulujen äänialueet*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.
- Alatalo E. & Saarela A.-L. (1993). *Elämänmakujen aika – laulujen taika. Elämäntapatutkimus musiikkimaun muotoutumisesta ja laulamisesta peruskoulun seitsemäsluokkalaisilla*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Anttila, M. & Juvonen, A. (2002). *Kohti kolmannen vuosituhatvuotisen musiikkikasvatusta*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Ehrnrooth L. (1989). *Äänenavaus ala-asteen musiikkiluokalla*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Friberg R. & Kiiski P. (2003). *Julkilausuma lasten ja nuorten musiikkikasvatuksen tehostamisesta*. Pääkirjoitus. *Sulasol-lehti* 2/03, 3.
- Hautamäki T. (toim.) (1999). *Laulajan opas*. Tampere: Yliopiston jäljennepalvelu.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Häkkinen M. (1988). *Äänenmuodostusharjoittelun vaikutus lasten lauluääneen*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Ingman O. (1963). *Laulun opetus*. Porvoo: WSOY.
- Isopahkala M. (1989). *Laulaminen ja oman äänen käyttö musiikin opetuksessa peruskoulun ala-asteella: viitekehys ja opetuspaketti*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.
- Jyväskylän Kulttuuriantian esite kevät 2004. Jyväskylän kaupunki.
- Jyväskylän Kulttuuriantian organisaatio ja toiminta (2003). Jyväskylän kulttuurilautakunnan pöytäkirja 11.3.2003. Luettavissa sivulla: www.jyvaskyla.fi
- Jyväskylän Kulttuuriantia (2005). Luettavissa sivulla: www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/aitta (15.9.2005).
- Järvelä S. (2002). *Virren käyttö yläasteen musiikinopetuksessa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.

- Kettunen H. (1999). Musiikinopetuksen vaiheita 1900-luvun alusta peruskoulujärjestelmän alkuun. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Klemetti H. (1951). Äänenkäyttö puheessa ja laulussa. Helsinki: WSOY.
- Koistinen M. (2003). Tunne kehosi – vapauta äänesi. Äänitimpurin käsikirja. Helsinki: Sulazol.
- Kolehmainen J. (1991). Helsinkiläisten musiikinopettajien näkemyksiä 7–12 –vuotiaiden lasten laulamisesta. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Korkeakoski E. (toim.) (1998). Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskoulussa ja lukiossa. Helsinki: Opetushallitus.
- Krokkfors M. (1985). Lapsi ja musiikki: Laulaminen. Porvoo: WSOY.
- Kurkela, K. (1997). Musiikillisen edistymisen arviointiperusteista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kätkä M. (2003). Jokaisen sydämessä on laulu: tapaustutkimus laulamisen merkityksistä yksilölle sekä laulamattomuudesta. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Linnankivi M., Tenkku L., Urho E. (1988). Musiikin didaktiikka. Helsinki: WSOY
- Louhivuori S. (2004). Henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2004.
- Numminen A. (2005). Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta. Sibelius-Akatemia. Väitöskirja.
- Patrakka R. (2004). Selvät sävelet, vai onko? Selvät sävelet 8–9 musiikinkirjan lauluston toimivuus musiikinopetuksessa. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Perttilä-Siira P. (1997). Suosituimpien koululaulujen merkityksiä nuorille. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Helsinki: Painatuskeskus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (POPS) 2004. Helsinki: Opetushallitus. Luettavissa sivulla: www.oph.fi/ops 23.1.2004
- Pihkanen T. (1995). Äänenmurros – huomioon otettava tapahtuma laulamissa. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Pukkila, J. & Rautio, M. (1960). Musiikkia oppimaan. Laulavan ja soittavan nuorison oppikirja. Kuudes painos. Rotapaino Oy.

- Siukonen W. (1956). Laulun opetusoppi. Kolmas, tarkistettu painos. Helsinki: Otava.
- Stuns T. (1989). Äänenmurrosikäisten äänenkäytön ohjaus peruskoulun seitsemäsluokkalaisten musiikinopetuksessa. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Taikalamppu 2005. Lastenkulttuurikeskusten verkosto. Luettavissa sivulla: www.taikalamppu.fi (15.9.2005).
- Toukofest 2004. Käsiohjelma. Nuorten Keski-Suomi ry.
- Urho E. (1994). Työtavat: Laulaminen. Teoksessa Linnankivi M., Tenkku L., Urho E. Musiikin didaktiikka. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Vaali K. (1997). Ääni-instrumentti ja sen rakenne. Teoksessa Hautamäki T. (toim.). Laulajan opas. 2. painos. Tampere: Yliopiston jäljennepalvelu.
- Vesikari M. (1994). Kansakoulun laulun opetus ja peruskoulun ala-asteen musiikin opetus opetussuunnitelmien valossa. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Viitanen L. (2004). Äänenkäytön ja äänenhuollon ohjeistusta opettajille ja oppilaille. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –tutkielma.